

SVAMPE 51 2005

Et landsdækkende fællesskab for svampeinteresserede

Flemming Rune

Ved indgangen til 1980'erne stod svampeforeningen foran en af de største omvæltninger i sin dengang 75-årige historie. Bestyrelsen var blevet fornyet med yngre kræfter, der var valgt en ny formand, og foreningens videnskabelige linie var blevet erstattet af en mere populær, medlemsorienteret linie. Det kraftigt stigende medlemstal krævede langt flere medlemsrettede aktiviteter end før, og først og fremmest skulle medlemmerne have et tidsskrift, der sigtede bredt „fra den rent kulinarisk interesserede til den, der dyrker mykologien professionelt“, som foreningens nye formand, Hjørdis Hall Andersen, skrev i et notat i 1980.

Forberedelsen af tidsskriftet Svampe

Udgivelsen af det første nummer af Svampe blev imødeset med spænding af de fleste medlemmer i vintermånederne 1979-80. Det forekom på ingen måde indlysende, hvordan tidsskriftet skulle se ud – uanset hvor naturlig og næsten uundvær-

lig en del af foreningens virke det end siden er blevet. Planlægningen skete ikke uden sværds slag i foreningens bestyrelse, hvor flere medlemmer lagde en stor del af deres hjerteblod i netop foreningens publikationsvirksomhed. Det eneste, alle var enige om, var, at den hidtidige praksis ikke kunne fortsætte.

Det gamle tidsskrift *Friesia* havde været dyrt at trykke og havde bragt for meget videnskabeligt stof af ringe interesse for de fleste medlemmer. En optælling viste, at de seneste to bind af tidsskriftet (udgivet fra 1973 og frem) havde indeholdt 22% foreningsstof til den brede medlemsskare og 78% videnskabelige artikler, der kun blev læst af en meget begrænset del af medlemmerne. Faktisk var det efterhånden under en femtedel af foreningens danske medlemmer, der overhovedet modtog *Friesia*. I kontrast her til blev 90% af foreningens indtægter anvendt til trykningen. Fra midten af 1960'erne til slutningen af 1970'erne var trykkeomkostningerne steget til

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kvl.dk

History of the Danish Mycological Society (4) – 1980-2005

The introduction of the journal *Svampe* in 1980 led to a new popular trend in the Danish Mycological Society. Consequently, the membership almost doubled in the first half of the 1980's and settled at about 1800 for the next twenty years. The number of mushroom forays increased tenfold from 1978 to 1988, and more than 100 forays annually became standard. Eight groups of members in different parts of the country became responsible for forays, courses and exhibitions locally. Since 1979 forays have also been arranged in e.g. the Mediterranean, Russia, and Eastern Europe. In 1982 the society introduced a diploma examination in 'proficiency in macrofungi' to ensure proper qualifications among foray leaders. So far 161 diploma holders have been certified. A number of important macromycological works were published in cooperation with various publishers. In 1990 the first complete Danish field guide to basidiomycete macrofungi with keys to some 2100 species was edited by Jens H. Petersen and Jan Vesterholt. The book series *Fungi of Northern Europe* presenting popular monographs of fungal genera was initiated in 1995, comprising *Hygrocybe* and *Lactarius* in the two first volumes. *MykoKey*, a CD-rom and internet based synoptic key to 528 basidiomycete genera worldwide with more than 2000 colour photographs was published in 2003, and in 2004 a comprehensive book with 1000 colour photographs of Danish macrofungi followed.

Different working parties in the society are in charge of nature protection matters, vernacular nomenclature for fungi and management of the society's charity grants. Since 1997 the homepage www.mycosoc.com has been the most important site for exchange of information between members, with databases of names, records, red-listed species and lists of activities. During the period 1980-2005 four members have served as presidents of the society: Hjørdis Hall Andersen, Jørgen Albertsen, Jan Vesterholt, and Flemming Rune.

Svampedemonstration ved Esben Dybkjær på foreningens tur omkring Hammermøllen, Hellebæk, september 1984. Foto Flemming Rune.

næsten det femdobbelte, og foreningen var blevet helt afhængig af støtte fra forskningsråd og fonde for at kunne fortsætte udgivelsen.

Det reelle dødsstød kom, da det naturvidenskabelige forskningsråd i 1975 tog forbehold for videre støtte til trykningen af Friesia og foreslog direkte at nedlægge det, hvis man ikke var i stand til at gøre det til det centrale videnskabelige tidsskrift for mykologi i Norden. At gøre Friesia til hovedtidsskriftet for alle nordiske mykologer var et krav, som foreningens midler på ingen måde rakte til, så det var klart, at tidsskriftudgivelsen måtte reorganiseres totalt, når sidste hæfte af bind 11 efter planerne var udgivet i 1979. Spørgsmålet var så blot, hvordan det skulle ske.

Et flertal i bestyrelsen arbejdede med tanken om, at foreningen fremover skulle udgive to tidsskrifter: et populært, dansksproget tidsskrift trykt for medlemmernes penge, og et internationalt, videnskabeligt, trykt udelukkende for

eksterne midler. Man følte en vis veneration for navnet Friesia, så Poul Printz foreslog at de to tidsskrifter skulle hedde hhv. Friesia og Nova Friesia. Det kom dog efterhånden til at stå klart, at foreningen uden midler og med begrænset videnskabelig kapacitet vanskeligt kunne stå som udgiver af et rent videnskabeligt tidsskrift. De nordiske forskningsråd ville for øvrigt hellere støtte et samlet, nordisk, botanisk tidsskrift, der også omfattede blomsterplanter, mosser, alger og laver. Det endte med at blive til Nordic Journal of Botany, som foreningen i dag ikke har noget økonomisk eller fagligt ansvar for. Dermed døde tanken om et Nova Friesia.

I det meste af 1979 levede ideen om at anvende navnet Friesia til foreningens nye, populære tidsskrift videre. Leif Døssing fra Falster påpegede dog i et brev til resten af bestyrelsen, at navnet i virkeligheden var temmelig uheldigt. Dels havde de færreste almindelige svampe-

plukkere nogensinde hørt om en svensk mykolog ved navn Elias Magnus Fries, der var død mere end 100 år tidligere, og dels kunne man jævnligt opleve folk, der troede at bladet var et organ for Friesia-entusiaster eller blomstergartnere. I stedet blev der af forskellige bestyrelsesmedlemmer foreslået navne som Svampenes Verden, Svampenyt, Dansk svampetidsskrift, Sporen og Boleten. Det blev Jørgen Bech-Andersen fra bestyrelsen, der skar ind til benet: det nye tidsskrift skulle simpelt hen hedde Svampe!

Tidsskriftet finder sin plads

I sidste halvdel af 1979 blev der indsamlet artikler til det nye tidsskrift. I alt 12 forskellige forfattere leverede bidrag til det første nummer, og emnerne spændte vidt. Giftsvampe, poresvampe, bægersvampe, primitive basidiesvampe (Pudderkølle), svampe i bygninger, nye arter for Danmark, arter under spredning, svampe i Schweiz og på Mallorca og ikke mindst ekskursionsberetninger og andet foreningsstof for hele 1979. Bladet kunne udsendes i midten af februar 1980, og dermed var grunden lagt til en ny, stabil publiceringstradition, hvor foreningsstoffet blev trykt mens det endnu var friskt, og hvor medlemmerne to gange om året uden afvigelser skulle modtage et tidsskrift, der på én gang tilfredsstillede den almindelige svampeinteresseredes faglige nysgerrighed, og samtidig bragte artikler på et højt fagligt niveau.

Trykkeregningen for det første nummer var på ikke mindre end 41.881 kroner. Beløbet skabte mange panderynker. Foreningens 1100 medlemmer havde hidtil betalt 40 kroner om året i kontingent, og selv om det straks blev hævet til 50 kroner, manglede der stadig et aneligt beløb, før man kunne finansiere to blade om året. Der måtte søges fondspende og tilskud til projektet, og frem for alt håbes på flere medlemmer. Den følgende tid skulle vise, at begge dele lykkedes. Allerede først på sommeren, inden svampesæsonen kom i gang, modtog foreningen 10.000 kr. fra forsikringsselskabet Hafnia. Man havde trukket 8.000 kr. ud af M. P. Christiansens Fond, som foreningen selv administrerer, og vigtigst af alt var der kommet over 100 nye medlemmer. Flere strømmede til hver uge, og inden udløbet af 1981 var medlemstallet vokset til 1460.

Redaktionen af Svampe blev varetaget af den samme tremandsgruppe fra begyndelsen og helt

til 1988: Jørgen Albertsen, Henning Knudsen og Preben Graae Sørensen. De lagde et niveau, der henvendte sig både til den avancerede amatørmykolog og til den glade spisesvampesamler. Foreningens tidligere formand, Niels Fabritius Buchwald, der havde været Friesias redaktør gennem næsten 50 år og efterhånden var kommet op i firserne, udtalte sig rosende om det nye tidsskrift. Men han advarede om ikke at få niveauet for langt ned. Han nævnte den tyske svampeforenings „Zeitschrift für Pilzkunde“ som skrækeksempel. Det havde i 1920'erne og 1930'erne været meget populært og var i Buchwalds øjne „ikke meget værd“. Buchwalds bekymring for et gradvist fald i niveauet var ganske unødvendig. De fleste fagtidsskrifter bevæger sig nemlig normalt i den videnskabelige retning – måske fordi de mest villige artikelforfattere også er mest interesserede i den videnskabelige tilgang til emnet. Det tyske tidsskrift er i dag blevet et rent videnskabeligt tidsskrift (med titlen Zeitschrift für Mykologie), den engelske svampeforenings populære tidsskrift „Mycologist“ har tendens til en lignende udvikling, men Svampe holder stadig i dag omtrent samme niveau som ved begyndelsen takket være en stor bevidsthed herom både i redaktionen og foreningens bestyrelse.

På trods af et voksende medlemstal, der i midten af 1980'erne stabiliserede sig omkring 1800, var økonomien anstrengt de første mange år. Det lykkedes dog hvert halvår at trykke et tidsskrift på som regel 48 sider. En enkelt gang – i 1982 – udkom endda det hidtil tykkeste nummer af Svampe, da man med økonomisk støtte fra forsikrings- og træbeskyttelsesbranchen valgte at trykke en meget lang artikel af hussvampeeksperten Louis Harmsen. I virkeligheden var artiklen en revideret udgave af svampedelen i hans dengang for længst udsolgte bog „Trædelæggende svampe og dyr“.

Ekskursioner og lokalafdelinger

Med en ny formand, mange friske kræfter i foreningens bestyrelse og mere end en fordobling af medlemstallet på få år i alle landsdele var det klart, at foreningens ekskursionsaktiviteter stod foran en kraftig udvikling. I 1978, hvor man endnu aldrig havde forsøgt at arrangere mere end ti svampeture på et år, var der dog næppe nogen, der

havde forestillet sig en tidobling af ekskursion-santallet i løbet af 1980'erne. Men det var faktisk, hvad der skete. Fra 1988 blev det almindeligt at arrangere over 100 svampeture årligt i foreningens regi. Forklaringen på denne gevaldige vækst var den enkle, at det lykkedes at udbrede ekskursionsaktiviteterne til alle dele af landet.

I 1980 meddelte Hjørdis Hall Andersen på foreningens generalforsamling, at man ville forsøge at få dannet en lokal „aktivitetsgruppe“ i Jylland. Faktisk havde der allerede i 1979 været gang i en „Jyllandskreds“ med blandt andre smedemester W. Rummel fra Aabenraa som drivkraft. Sammen med fire andre jyske svampeentusiaster lykkedes det ham det år at afholde syv lokale svampekurskursioner i Jylland, hvor mellem 15 og 35 deltagere var med på hver.

I de følgende år kneb det lidt med at holde jyllandsaktiviteterne i gang, men snart tog udviklingen fart. Svanhildur Svane og en række helt unge mykologer fra Århus-egnen, bl.a. Thomas Læssøe, Steen Elborne, Jens H. Petersen, Jan Vesterholt og Torben Gang Rasmussen, gav sig til at ar-

rangere ture og samtidig bidrage med artikler til Svampe. Fra 1982 blev der også holdt forårsture i Jylland, og i 1984 var næsten alle weekender i sæsonen dækket ind, med i alt 27 svampekurskursioner vest for Store Bælt. Der blev også holdt svampekurser, foredrag, udstillinger og åbent hus-aftener i Århus. For første gang i foreningens historie stod jydernes aktiviteter ikke tilbage for sjællændernes.

I marts 1988 blev Østjysk Lokalafdeling stiftet med egne vedtægter, egen økonomi og egen formand (Jens H. Petersen). Det skete i erkendelsen af, at der var brug for en lokal organisation, der kunne sikre de mange aktiviteter lokalt og samtidig gøre foreningen mere kendt i det jyske. Alle de jyske tiltag hvilede på få aktive medlemmer, og der var behov for at gøre det lokale arbejde mindre sårbart over for personfravald. I årene før var der allerede dannet mindre formelle lokalafdelinger i Nordjylland (ved Ole Faaborg og Aage Pedersen), Vestjylland (ved Henning Pedersen), Sønderjylland (Vesteregns Svampeforening ved Bent Falkenberg og Tage Jensen)

Foreningens morkeltur til Boserup Skov ved Roskilde, 11. maj 1986. Formands-ægteparret Hjørdis og John Hall Andersen sidder som nr. 2 og 3 fra venstre, Børge Rønne sidder som nr. 3 fra højre. Foto Flemming Rune.

Henning Knudsen demonstrerer svampe i Białowieża på foreningens tur til Polen i oktober 1984. Foto Flemming Rune.

og på Fyn (den fynske studiegruppe Pahati ved Jonna Hestnes og Mogens Holm). Frem gennem 1990'erne kom yderligere lokalafdelinger til i Midtjylland (Æ Skurrehat ved Arne Jacobsen), på Djursland (Djurs Svampeklub ved Anni Sloth), og til sidst i København (Sjællands Lokalafdeling; mere herom senere). Alle medlemmer af lokalafdelingerne er automatisk medlem af hovedforeningen (og omvendt). De modtager Svampe, og hovedforeningen giver økonomiske tilskud til det lokale arbejde efter behov.

Bornholm har haft sin egen meget aktive svampeforening helt siden efteråret 1981. Den hedder „Svampevennerne“ og har siden begyndelsen haft Karen Nisbeth i Svaneke som formand. Svampevennerne er en selvstændig forening med eget kontingent, men hovedforeningen finansierer en weekendrejse til Bornholm for en erfaren svampeturleder fra den øvrige del af landet i hvert fald hvert andet år, så bornholmerne løbende kan få nye impulser „ovrefra“, som det hedder på klippeøen.

I 1979 arrangerede foreningen for første gang en rejse, der gik uden for Sverige. 30-50 deltagere fløj til Mallorca en uge i januar måned, og turen

blev en så stor succes, at der frem til 1986 blev arrangeret yderligere tre store udlandsrejser: til Mallorca igen i 1980, til Polen (Białowieża) i 1984 og til Rusland og Kaukasien i 1986. Initiativtager til samtlige ture var Henning Knudsen, leder af svampeherbariet på Botanisk Museum i København, og som både praktisk og faglig leder på turene fik han givet de 30-50 deltagere på hver tur en oplevelse ud over det sædvanlige. Deltagerne fik et fantastisk indtryk af svampelivet under ganske andre himmelstrøg end herhjemme, og der blev hjembragt indsamlinger af mange arter, vi ikke kender fra Danmark.

Hekseringen

Med det kraftigt stigende antal foreningsekskursioner i begyndelsen af 1980'erne skulle man tro, at behovet var dækket. Men i hovedstadsområdet, hvor langt de fleste medlemmer er bosat, opstod i 1983 en lille interessegruppe, der gav sig til at arrangere uformelle svampeture ud over foreningens officielle ekskursioner. Turene, der fra starten fik navnet „hekseringsture“, fandt sted på dage, hvor der ikke blev holdt andre svampekurskursioner. Det var typisk mandag og

Hekseringstur i Lille Dyrehave ved Hillerød, september 1985. Børge Rønne fremviser en rørhat fra Elisabeth Andersens kurv. Elisabeth sad i foreningens bestyrelse i 27 år og deltog på de fleste ture til hun var midt i firserne. Foto: Flemming Rune.

onsdag, og snart samlede der sig en snes faste deltagere på disse ture: pensionister, efterlønsmodtagere, studerende, selvstændige, arbejdsløse og andre, der kunne tage sig en fridag. Det var Børge Rønne fra Virum, der tog initiativet til turene og stod for hele planlægningen. Fra 1960 til 1973 havde han siddet i foreningens bestyrelse, som han måtte forlade på grund af sit tidskrævende arbejde som redaktør på et ugeblad. Men da han i 1981 lod sig pensionere som 70-årig, gav han sig med utrættelig energi til at arrangere hekseringsture for foreningen.

I begyndelsen blev hekseringsturene ikke annonceret i foreningens program. Man ringede blot til Børge Rønne og spurgte, hvor han afholdt svampeture i løbet af ugen. I 1984 blev 12 af årets 26 hekseringsture dog forhåndsbeskrevet i programmet, og fra 1985 blev de alle annonceret. Antallet var imponerende. I 1986 afholdt Børge

Rønne således 36 hekseringsture, heraf 12 før Sankt Hans, og selv om han ikke garanterede, at han selv kunne være med på dem alle, var han der i praksis næsten altid. Stort set alle ture blev afholdt i Nordsjælland, gerne i Københavns nordlige udkant, men også altid med et par ture til Gribskov og Tisvilde Hegn, og måske en enkelt afstikker til Rørvig.

Godt ti år senere afholdt Børge Rønne som æresmedlem i foreningen sin hekseringstur nummer 500 i en alder af 84 år! Dermed var han uden sammenligning den i foreningens historie, der havde haft ansvaret for flest svampeture – en rekord, der bliver svær at slå. Fire andre medlemmer afløste Børge Rønne som ansvarlige for „Hekseringen“ ved den lejlighed, men han deltog flittigt i turene helt til året for sin død som 90-årig i 2001.

Farvning med svampe

Foreningens formand Hjørdis Hall Andersen var egentlig uddannet indretningsarkitekt, men hun havde en interesse for svampe, der rakte langt ud over gennemsnittet af amatørmykologers. Hendes sans for æstetik gjorde ikke overraskende, at hun fordybede sig i mulighederne for at anvende svampe til garnfarvning, straks da teknikken nåede til Danmark i 1980'erne. I den lille by Mendocino ved Californiens Stillehavskyst nord for San Francisco havde kunstneren Miriam Rice ved et tilfælde opdaget svampefarvningens muligheder godt ti år tidligere, og hendes bog „Mushrooms for color“ fra 1980 udbredte interessen blandt plantefarvere i mange lande. I Sverige havde Carla og Erik Sundström allerede forsøgt at overføre erfaringerne til nordiske forhold.

Herhjemme introducerede Merete og Poul Printz ideerne for foreningens medlemmer i en artikel i Svampe året efter, og hurtigt opstod en meget aktiv gruppe af svampefarvere i foreningen, „Mosekonerne“ kaldte de sig. Hjørdis Hall Andersen engagerede sig kraftigt i at prøve nye svampearter og finde nye farver, hun strikkede fantastiske svampefarvede trøjer, deltog i udstillinger og fik i 1985 arrangeret det 3. internationale svampefarvningsymposium i Sorø. Her samledes ca. 30 af verdens mest erfarne svampefarvere fra USA, Sverige, Norge, Finland og Belgien. Der blev farvet garn, udvekslet erfaringer og udstillet tekstilkunst i alle regnbuens farver.

Hjørdis Hall Andersen med sin svampefarvede trøje ved farvegylden på foreningens udstilling i Peter Lieps Hus, Jægersborg Dyrehave, 8. september 1984. Foto Flemming Rune.

Året efter fik Hjørdis Hall Andersen udgivet sin bog „Svampefarvning“ på Ahrent Flensborgs Forlag i Ringsted med smukke fotos af garnfarvningens farvespil. Siden er otte andre internationale symposier blevet afholdt i USA, Norge, Skotland, Finland og Australien, og i foreningens jubilæumsår – 2005 – vender symposiet så tilbage til Danmark igen. Denne gang med langt over 100 deltagere.

Diplomprøver

På grund af den store opblomstring i interessen for at plukke spisesvampe i årene omkring 1980 besluttede foreningens bestyrelse på formandens initiativ i 1982 at indføre en eksamen i svampekundskab. Ekskursionsledere havde dengang ingen mulighed for at dokumentere deres kundskaber, og jævnligt oplevede man aftenskoler afholde svampekurser med lærere, der kun havde

beskedne erfaringer med svampe. Selv ikke en universitetsseksamen i mykologi garanterede tilstrækkeligt kendskab til spiselige og giftige svampe. Foreningens eksamen kom til at hedde „Diplomprøve i svampekundskab“, og der blev udarbejdet et pensum på omkring 120 arter, som kandidaterne skulle vise kendskab til. Foruden et alment kendskab til svamperiget stilledes krav om en god viden om vore spisesvampe, deres kendetegn og anvendelse. Vigtigst af alt skulle kandidaterne dog vise et absolut sikkert kendskab til alle vore giftsvampe.

Ved eksamen er der typisk dækket et flere meter langt bord med svampe af alskens slags, og eksaminanderne skal besvare en mængde nærgående spørgsmål, som en svampeekskursionsleder oplever på sine ture. Mange håndfulde „blandede svampe“ skal sorteres, godkendes eller afvises alt efter spiselighed og giftighed. Og

eksaminatorerne kender alle de faldgruber, man kan dumpe i. Svampeforeningens diplomprøve er en af de eksamener, man ikke kan bestå uden at kunne hele sit pensum på rygraden. Nogle år har alle kandidater været bevidst om dette og har bestået uden problemer. Andre år har næsten halvdelen måttet et år til ud i naturen og hjem til bogreolen for at kvalificere sig.

Det første år blev der kun holdt diplomprøve i København, men alle de følgende år har der været prøver både i København og Århus, hvis blot to eller flere har tilmeldt sig. I slutningen af 1980'erne blev et par store kursushold ført frem til diplomprøven, så der årligt blev uddelt 20-25 diplomer, men ellers har antallet de fleste år ligget mellem 5 og 10. Nogle år har der været for få tilmeldinger, og så har prøven været udsat et år, således i 1992, 1997, 1999, 2002 og 2004. Siden starten er der blevet uddelt 161 diplomer, og godt 85% af diplomtagerne er stadig registreret som medlemmer af foreningen.

En videnskabelig æra afsluttes

I foråret 1987 udkom det afsluttende nummer af foreningens tidligere tidsskrift *Friesia*. Udgivelsen af *Friesia* var ellers gået i stå med udgangen af 1970'erne, da det stod klart, at foreningen ikke længere kunne finansiere udgivelsen af et videnskabeligt tidsskrift. Der var dog blevet lovet et sidste hæfte, ja endda opkrævet abonnement for det blandt en del af de daværende medlemmer, og selv om hovedredaktøren N.F. Buchwald dengang håbede på at få det færdigt i løbet af et års tid, lykkedes det ham aldrig. Til sidst blev hans syn for dårligt til, at han kunne arbejde effektivt med sine egne faglige bidrag, og da han døde i 1986, tog Henning Knudsen arbejdet med *Friesia* op og fik afsluttet det gamle hængeparti.

Hæftet blev på knap 100 sider, hvoraf halvdelen var på engelsk. For at det kunne indbindes sammen med de foregående hæfter i serien, blev det trykt i samme udstyr med håndsats. De få abonnenter blev bedt om at indbetale 50 kr. ekstra som bidrag til trykningen, og bl.a. Carlsberg-fondet gav tilsagn om et klækkeligt tilskud, men alligevel kom det til at koste foreningen en mindre formue. Foreningens nye medlemsskare havde ikke nogen væsentlig interesse i afslutningshæftets faglige indhold. Men udgivelsen var en respektfuld handling over for Buchwalds minde

og over for de forfattere, der havde fået foreningens tidsskriftsredaktions ord for, at deres arbejde ville blive udgivet.

Buchwald selv bidrog posthumt med anden del af sin store gennemgang af de danske knoldskivesvampe (Sclerotiniaceae). Første del blev trykt i *Friesia* tilbage i 1947. Gennem hele livet var Buchwald vældig optaget af knoldskivesvampe, hvoraf mange arter forårsager frygtede plantesygdomme, og han publicerede i alt 14 artikler om dem. En række systematiske ændringer og ikke mindst et væld af originale iagttagelser gjorde Buchwalds studier over knoldskivesvampene til et af dansk plantepatologis hovedværker. Han foreslog selv en ny slægt af knoldskivesvampe og nåede i sine arbejder at gennemgå yderligere fire af de seks danske slægter, der dengang henførtes til knoldskivesvampene.

De fleste andre bidrag til hæftet kom fra en anden af dansk mykologis gamle kapaciteter, der også for længst havde rundet 80 år. Knud Hauerslev havde skrevet tre artikler om nye og sjældne resupinate (tiltrykt-voksende) svampe. To af artiklerne var blevet godkendt til trykning i *Friesia* helt tilbage i 1970'erne. Heri var bl.a. beskrevet fire arter som nye for videnskaben. I dag forekommer det helt utroligt, at nogen ville finde sig i at se sine nybeskrivelser med færdige latinske diagnoser ligge næsten ti år hos en tidsskriftredaktion, førend de bliver trykt, men Hauerslev havde en usædvanlig tålmodighed – og netop det var med til at gøre ham til et verdensnavn inden for sit felt.

Knud Preben Lüsberg Hauerslev

Knud Hauerslev var født i september 1905 og blev næsten 95 år. Han var uddannet som tandlæge og havde sin praksis i Axelborg i København næsten til han fyldte 70. Interessen for naturhistorie fik han allerede i sin gymnasietid på Sorø Akademi. Svampeforeningen og dansk mykologi skylder efterhånden lærerne på Sorø Akademi meget for de mange dygtige amatørmykologer, der gennem årene har fået grundlagt deres naturinteresse dér. Efter at have interesseret sig for edderkopper i en årrække besøgte Hauerslev en af de sidste dage i september 1951 svampeforeningens udstilling i Haveselskabets Have på Frederiksberg, en ualmindelig smuk og righoldig udstilling med 250 arter, vistnok det største antal arter svampe,

Hauerslev blev internationalt respekteret for sit arbejde med barksvampe og bævresvampe. Her er han fotograferet på sin 80 års fødselsdag i 1985. Foto Ulrik Søchting.

der dengang havde været udstillet i Danmark. Hauerslev var dybt fascineret og meldte sig ind i svampeforeningen på stedet.

Det var netop i de år, hvor M.P. Christiansen var begyndt at blive aktiv i foreningen, og hvor han næsten på hver eneste svampetur identificerede resupinate svampearter, der var nye for Danmark. Hauerslev blev Christiansens højrehånd, og sammen med ham og J.E. Bregnhøj Larsen blev han snart en af vore dygtigste kendere af barksvampe. Da Christiansen i 1959-1960 fik udgivet sin videnskabelige gennemgang af de danske resupinate svampe, var Hauerslev medforfatter på en af de nye arter. I de følgende 40 år publicerede Hauerslev selv ikke mindre end 45 nye arter for videnskaben og 4 nye slægter. Det er især foran mikroskopet, at „bukkenes skilles fra fårene“ blandt mykologer, der beskæftiger sig med resupinate svampe, og Hauerslevs omhu og

veludviklede teknik er fint beskrevet af Henning Knudsen i hans nekrolog over Hauerslev. Det var bl.a. Hauerslev, der som den første opdagede, at alle bævresvampe inden for *Tremella* tilsyneladende er parasitter på andre svampe. Han gemte ofte sine nye arter i mange år, indtil han var helt sikker på deres videnskabelige holdbarhed, og efterhånden blev han særdeles respekteret af andre mykologer verden over.

Gennem mange år deltog Hauerslev flittigt i næsten alle foreningens svampeekskursioner, dengang var det 5-7 om året, og han rejste til både danske og internationale svampekongresser. Han var medlem af bestyrelsen fra 1956 til 1990, heraf de første to år som suppleant. Hauerslevs arbejdsindsats for mykologien gennem næsten 50 år var enorm. Uden familie og fjernsyn kunne han vie hele sin fritid til svampene, og al beskedenhed til trods opnåede han større hæder end de fleste. Inden sin død nåede han at få opkaldt en slægt og fire arter efter sig. I 1998 navngav P. J. Roberts fra Kew Gardens den resupinate slægt *Hauerslevia* på basis af en af Hauerslevs egne arter.

Et dansk svampebestemmelsesværk

Med den store opblomstring af interessen for svampe, der skete i slutningen af 1970'erne og i begyndelsen af 1980'erne – og en tredobling af foreningens medlemstal – steg ønsket om at få et helt nyt, dansk svampebestemmelsesværk. Det skulle gøre det muligt at bestemme flere arter end de 708, der var med i det fotografiske genoptryk fra 1978 af Ferdinandsen & Wings gamle Mykologisk Ekskursionsflora fra 1940'erne, og ikke mindst udbrede kendskabet til de mellem-liggende års store udvikling i svampesystematik og -navngivning.

Allerede på den 3. nordiske mykologiske kongres i Mo-i-Rana i Norge i september 1976 var det blevet vedtaget at udarbejde et fællesnordisk bestemmelsesværk over storsvampe med deltagere fra samtlige nordiske lande. Værket, Nordic Macromycetes, skulle være på engelsk, omfatte 1000-1500 arter og udkomme i 1979. Det endte med at omfatte nærværd 4000 arter fordelt på tre bind. Efter en maratonindsats fra næsten 50 forfattere, heraf mange aktive mykologer fra svampeforeningen, blev det imponerende værk med godt 20 års „forsinkelse“ udgivet af et konsortium med adresse på Botanisk Museum i

Jan Vesterholt i sit rette element: på svampetur langt mod vest, hvor rørhattene er store. Foto fra 1986 af Jens Maarbjergh.

København i årene 1992-2000. Der var tale om et videnskabeligt værk og et helt andet og unægtelig mere ambitiøst projekt end oprindelig planlagt, men forsinkelse eller ej, så kunne det ikke opfylde behovet for et moderne, dansksproget bestemmelsesværk.

Ved et bestyrelsesmøde i foreningen i februar 1982 blev der nedsat en „centralkomité“ bestående af Poul Printz, Hjørdis Hall Andersen, Erik Bille Hansen og Henning Knudsen, der skulle styre udarbejdelsen af en gennemrevideret og udvidet udgave af Mykologisk Ekskursionsflora. Det var planen at inddrage en større kreds af bidragsydere til udarbejdelsen, men ret hurtigt blev det klart, at blot udviklingen af nye danske navne til de arter, som bogen skulle udvides med, i sig selv var et kæmpearbejde. Derfor blev der nedsat et navneudvalg, som modtog forslag til navne fra medlemmerne og gennem de følgende tre år udarbejdede „den gule navneliste“ med titlen Danske Svampenavne. Det var en næsten

100 sider lang liste over anbefalede navne til 1000 arter danske storsvampe, som nyudgivelsen skulle indeholde – dvs. godt 40% af de kendte danske arter. Processen var ikke let og affødte uendelige diskussioner, men mange opfindsomme navne blev skabt. De humoristiske navne Pilfinger (*Hypocreopsis*, der vokser på pil), Nonnehat (*Dermoloma*, der er beslægtet med Munkehat), og Nåletribet Ridderhat (*Tricholoma virgatum*, der er stribet og vokser i nåleskov), stammer herfra. Andre navne kunne man ikke enes om, f.eks. Klatbæger om en bægersvamp på kokasser.

Arbejdet med selve bogen trak i langdrag. Hen mod slutningen af 1980'erne var man dog nået ganske langt. I 1988 var der udarbejdet 350 ud af 400 nye stregtegninger, der skulle supplere de gamle, men flere forskellige tegnere havde bidraget, og resultatet var ikke helt ensartet. Teksten til udvidelsen var også i høj grad skrevet, men der manglede konsekvens og homogenitet, så udgivelsen lå stadig ikke lige om hjørnet. Og så

var det, at projektet efterhånden blev overhalet af andre og bedre alternativer. I løbet af 1980'erne havde flere glimrende billedværker fra England, Tyskland, Frankrig og Sverige med farvefotos af omkring 1000 arter storsvampe skabt tvivl om nytten af enkle, sort/hvide stregtegninger til identifikation, og tekstens bestemmelsesnøgler skulle snarere omfatte om ikke alle, så dog næsten alle Danmarks storsvampe, for at kunne sikre en korrekt artsbestemmelse. Sådanne nøgler var gradvis under udarbejdelse i den østjyske svampegruppe, ikke fra begyndelsen af som konkurrent til bogprojektet, men som enkle arbejdsredskaber til en kursusrække i svampebestemmelse i Århus.

Danske storsvampe

Siden 1985 havde der været afholdt videregående svampebestemmelseskurser i et lokale på Århus Universitet, seks eller syv mandagsaftener i september og oktober. Hver mandag arbejdede man med en begrænset gruppe af svampe, typisk en eller to slægter, og som årene gik, udarbejdede Jan Vesterholt og Jens H. Petersen foreløbige bestemmelsesnøgler til brug på kursusaftenerne. Nøglerne var overvejende baseret på makroskopiske karakterer, og år for år blev de udvidet, så mange efterhånden kom til at omfatte alle fra Danmark kendte arter. Den nye teknik med tekstbehandling på computer, dengang kaldet en datamat, gjorde det let konstant at revidere og forbedre nøglerne.

I maj 1988 var et sæt næsten komplette nøgler klar til 400 arter. Forfatterne tilbød at fotokopiere et eksemplar på 116 sider for 60 kr. til alle, der havde lyst til at afprøve dem og melde tilbage med deres erfaringer. I september samme år fulgte andet sæt nøgler til 400 andre arter, i marts 1989 tredje sæt nøgler til yderligere 600 arter, og i september 1989 fulgte fjerde og sidste sæt nøgler til 400 arter mørksporede hatsvampe. Andre forfattere var blevet involveret i nøgleprojektet undervejs, og det stod snart klart, at en udgivelse af nøglerne i bogform udvidet med bugsvampe og bævresvampe helt ville overflødiggøre det sendrægtige projekt med revisionen af Mykologisk Ekskursionsflora. En forespørgsel til Gyldendal om udgivelse af nøglerne bar frugt, og efter en grundig revision af hele materialet og udarbejdelse af over 100 siders indledning og registre, udkom værket under titlen „Danske storsvampe. Basidiesvampe“ inden sæsonstart i

Jens H. Petersen støtter sig til nogle danske storsvampe, her Grov Lakporesvamp på en gammel Hestetastanie.

1990 med foreningen som medudgiver. En enorm arbejdsindsats fra de to hovedforfattere havde skabt det første kritiske bestemmelsesværk, der giver overblik over alle danske basidiesvampe. Næsten 600 sider med 2100 arter.

Amatørmykologien i Danmark havde hermed fået det arbejdsredskab, som helt siden foreningens start i 1905 havde været det allermest påkrævede. Det var med ét slag blevet muligt for enhver interesseret, dansk amatør at nøgle sig frem til det rigtige navn på næsten alle basidiesvampe med større frugtleger, man kunne finde i landet, vel at mærke ved brug af modersmålet. Det kan ikke mange andre lande i verden prale af. David Boertmann kaldte i sin anmeldelse værket for „en enestående god bog, som ikke kan undgå at blive „bogen“ om de danske storsvampe i mange

Jørgen Albertsen fremviser et par præmie-morkler for en gruppe glade ekskursionsdeltagere i maj 1985. Foto: Flemming Rune.

år frem“. Bedre kan det ikke siges.

Projektet med Mykologisk Ekskursionsflora blev erklæret for standset ved et bestyrelsesmøde umiddelbart efter generalforsamlingen i 1990. Alle manuskripter og tegninger blev returneret til deres ophavsmænd, og kun søksvampedelen af bogen levede videre en tid for derpå langsomt at dø ud. Man kunne fristes til at udbryde „skønne, spildte kræfter“, men så længe man lærer, er tiden ikke spildt. Og arbejdet med Mykologisk Ekskursionsflora var utvivlsomt med til at udvikle de mykologiske kundskaber hos forfatterne til gavn for mange andre aktiviteter i foreningen.

Nye tider i halvfemserne

Med udgivelsen af Danske storsvampe stod foreningens medlemmer på tærsklen til et nyt årti. Samtidig skete der en række ændringer i foreningens ledelse og dens planlægning af aktiviteter, som gjorde, at 1990 på flere punkter kom til at udgøre et tidsskel i foreningens historie. Forenin-

gens formand gennem 11 år, Hjørdis Hall Andersen, valgte at takke af sammen med tre andre bestyrelsesmedlemmer, bl.a. Poul Printz, der i høj grad havde været en drivende kraft gennem en årrække. I løbet af blot tre år udtrådte hele syv af bestyrelsens ti medlemmer, så det var nærmest en ny bestyrelse, der kom til at føre foreningen ind i 1990'erne. Jørgen Albertsen, bestyrelsesmedlem gennem 13 år, overtog formandsposten og fortsatte de næste ti år med den fornyede bestyrelse. Jan Vesterholt og Jens H. Petersen, der begge kom fra den østjyske lokalafdeling, var blevet valgt ind i bestyrelsen efter først at have erstattet Henning Knudsen i redaktionen af Svampe i 1987. Det kom til at betyde en styrkelse af det lokale engagement i foreningen, og tidsskriftet fik et stort teknisk løft – det blev ført ind i computersalderen.

Indtil efteråret 1990 var Svampe blevet layoutet med saks, lineal og lim. Fotosatsen blev leveret på papir, der blev klistret op på hvide ark,

affotograferet til film og sammenkopieret med illustrationerne. Samtidig med Svampe 22 blev udgivet den første danske rødliste for svampe, „Truede storsvampe i Danmark“, skrevet af Jan Vesterholt og Henning Knudsen. Den blev trykt i samme format som Svampe, men var i modsætning hertil layoutet på computer. De følgende numre af Svampe blev fremstillet på samme måde, og fra Svampe 25 blev både tekst og farvebilleder leveret til trykkeriet som et færdigt, elektronisk dokument – klar til trykning. Derved sparede man en række besværlige og dyre arbejdsgange, og det blev muligt at trykke langt flere farvefotos for færre penge. Sidste skrig i computerudstyr, en Apple Macintosh II med en 13” farveskærm, muliggjorde fremskridtet, og det færdige layout blev transporteret til fotosætteriet på transportable 88 MB harddiske. Man befandt sig stadig i computerens ungdom.

Ud over det store æstetiske løft for tidsskriftet betød den nye teknik, at fremstillingsomkostningerne faldt drastisk. I de følgende år har dette betydet en styrkelse af foreningens økonomi i en grad, så en lang række andre aktiviteter har kunnet igangsættes. Det bliver bl.a. muligt at fejre foreningens forestående 100-års jubilæum med tiltag, som næppe nogen ville have turdet igangsætte, hvis foreningen ikke havde opsparede økonomiske ressourcer at tære på.

En anden væsentlig ændring i foreningens funktion i årene omkring 1990 var den endelige uddelegering af alle ekskursioner, udstillinger, kurser og diplomprøver. Førhen havde en væsentlig del af bestyrelsesarbejdet været at planlægge og afholde ekskursioner, men i løbet af 1980'erne blev alle ekskursioner vest for Store Bælt og på Bornholm efterhånden arrangeret lokalt. I april 1990 blev der nedsat et udvalg, der overtog arrangementerne på Sjælland, og fra 1995 blev medlemmerne opfordret til at deltage i udvalgets årlige planlægningsmøder i marts. Ved foreningens julemøde for medlemmerne i december 1998 blev det diskuteret at lave en egentlig lokalafdeling, og det blev til „Sjællands Lokalfdeling“, der oprettedes ved planlægningsmødet i marts 1999 med egne vedtægter, bestyrelse og formand. Bjørn Hirshals, Solrød, blev lokalafdelingens første formand. Siden er alle arrangementer i foreningen ud over generalforsamlingsdagen blevet planlagt af lokalafdelingerne, og det har utvivlsomt med-

ført et større engagement i alle egne af landet.

Helt siden midten af 1980'erne har antallet af arrangementer på landsplan været mellem 100 og 200 årligt, heraf typisk mellem 80 og 120 ekskursioner. I 1992 og 1994 blev der som noget særligt arrangeret „Svampenes dag“ for offentligheden overalt i Danmark med henholdsvis 22 og 25 ekskursioner på den samme dag. Takket være et omhyggeligt PR-arbejde til pressen blev begge dage en stor succes. På Svampenes dag i 1994 lykkedes det at lokke ikke mindre end 4500 deltagere med på de 25 ture – 2½ gang foreningens samlede medlemstal. Det var også i de år, at de største deltagerantal nogensinde på foreningens svampeekskursioner blev registreret som følge af offentlig adgang og effektiv annoncering i medierne. Den 25. september 1994 mødte ca. 2000 mennesker op for at komme på svampetur ved Peter Lieps Hus i Jægersborg Dyrehave. Den 27. september 1992 mødte 450 mennesker op til en svampetur med efterfølgende udstilling lige syd for Aalborg. Og den årlige svampesfest med svampesuppe og -stuvninger ved Hvidekilde i Gribskov tiltrak flere år op til 300 medlemmer.

Et særligt, tilbagevendende arrangement, der er værd at nævne, er den offentlige svampebestemmelse i Københavns-området, der blev introduceret i 1987. Statsskovvæsenet havde i midten af 1980'erne ansat de første naturvejledere, og en af dem, Henrik Jørgensen, tog initiativ til et samarbejde med svampeforeningen om offentlig svampebestemmelse otte søndage fra slutningen af august til slutningen af oktober, både ved Ole Rømer Museet i Vestskoven og på Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm. Det blev så stor en succes, at det udviklede sig til en fast tradition, de følgende år dog kun i Hørsholm. Siden 1999 har Sjællands Lokalfdeling stået for arrangementet, og Jagt- og Skovbrugsmuseet har lagt lokaler til i snart 20 år.

Svampetryk

I foråret 1986 blev det vedtaget at oprette et forlag i foreningen med en tremands bestyrelse. Den direkte anledning var den ventede nyudgivelse af Mykologisk Ekskursionsflora – bogen der aldrig kom – men forlaget skulle også med tiden udgive andre bøger og rapporter, og det skulle fremskaffe udenlandsk (og dansk) litteratur til medlemmerne. Forlaget fik navnet „Svampetryk“, og

Selv efter en varm og tør sensommer kan der samles mange svampe. Bjørn W. Pedersen gennemgår høsten ved Hvidekilde, Gribskov, september 2003. Foto Flemming Rune.

de første år lå det på Botanisk Museum i København, hvor Henning Knudsen tidligere havde forestået salg af foreningens plakater, postkort og lignende. I 1987 var kun seks danske titler på forlagets salgsliste, men allerede med udgangen af 1988 kom syv udenlandske titler med på listen. På grund af en beskeden arbejdskapital til at begynde med måtte medlemmerne dog ofte væbne sig med tålmodighed, fordi der ikke var råd til at have alle titler liggende på lager. Som månederne gik, og ikke mindst efter udgivelsen af Danske storsvampe, blev der imidlertid oparbejdet en væsentlig kapital til varelager, og fra 1993 omfattede boglisten mere end 35 titler og kunne ikke længere rummes på fire sider.

Svampestryks oprindelige formål, at udgive bøger, blev første gang håndgribeligt, da Jan Vesterholt på et bestyrelsesmøde i januar 1994 præsenterede ideen om at udgive en serie bøger om nordeuropæiske svampeslægter, gennemmillu-

streret med farvefotos af samtlige arter. Fremstillingen af det første bind skulle finansieres af fondstilkud, men derefter skulle hvert af de følgende bind søges finansieret ved salgsindtægterne fra det foregående. Som første bind blev foreslået en bog om slægten Vokshat (*Hygrocybe*), der allerede havde været grundigt bearbejdet i Svampe. Et gavmildt legat fra Aage V. Jensens Fonde satte gang i projektet med Jan Vesterholt, Jens H. Petersen og Steen A. Elborne som redaktører. Året efter udkom første bind af „Fungi of Northern Europe“ med David Boertmann som forfatter og i to sprogudgaver, på dansk og engelsk. Udgifterne beløb sig til omkring 130.000 kr., og der blev trykt 700 eksemplarer på dansk og 500 på engelsk.

Bogen, der var en kritisk og på alle måder eksemplarisk, moderne gennemgang af en svampeslægt, fik overstrømmende anmeldelser i mange lande, og allerede efter et år var halvdelen af

oplaget solgt på begge sprog. I efteråret 1998 udkom andet bind i serien, en gennemgang af slægten Mælkehat (*Lactarius*), skrevet af Jacob Heilmann-Clausen, Annemieke Verbeken fra Belgien og Jan Vesterholt. Redaktionen kaldte den på omslaget „en længe savnet og grundig gennemgang af en interessant, men vanskelig slægt“, og det kunne ingen være uenig i. Bogen fik en om muligt endnu bedre modtagelse end første bind, og allerede efter to år var de engelske udgaver af begge bind udsolgt og måtte genoptrykkes. Svampestryk har derved oparbejdet en formue, der giver en ideel mulighed for fortsættelse af serien, også med slægter der måske er mindre salg i. Det mest begrænsende forhold er at finde forfattere med tilstrækkelig tid til at udarbejde manuskripter og fremskaffe illustrationer. I de efterfølgende syv år er der ikke kommet flere bind, men der arbejdes på sagen, og der er ingen tvivl om, at serien vil blive udvidet i årene fremover.

I 1998 blev Svampestryks virksomhed samlet hos Ella og Poul Erik Brandt i Mundelstrup ved Århus. De tilbød både at stille en stor kælderstue til rådighed for forlaget, at opbevare en del af lageret og at forestå den daglige drift med forsendelse og regnskab. Samtidig opbevarer de foreningens egen bogsamling på ca. 1800 bind, både bøger og tidsskrifter, og udlåner bøger derfra til medlemmerne pr. post. Gennem syv år har de nu påtaget sig dette omfattende arbejde, og selv om forlagets bestyrelse i dag består af fire personer, er det familien Brandt klarer den daglige drift. Indtil 2003 blev der udsendt et trykt katalog sammen med foreningens program, men i dag findes den aktuelle bogliste fra Svampestryk kun på foreningens hjemmeside. Den omfatter hen ved 100 titler.

Fredningsarbejde, fonde og danske svampenavne

En stor del af foreningens arbejde foregår i udvalg, hvor interesserede medlemmer lægger en stor arbejdsindsats. I 1989 opstod en fredningsgruppe i foreningen med Erik Rald som den ledende kontaktperson og med en lang række engagerede deltagere, fra 1992 omtalt som foreningens „fredningsudvalg“. Udvalget arbejder i overensstemmelse med foreningens formål for at beskytte svampene og deres voksesteder. Gennem de forløbne 15 år har udvalget været

involveret i talrige fredningssager og haft fast repræsentation i forskellige miljøudvalg og brugerråd, f.eks. for Jægersborg Dyrehave. En stor del af fredningsudvalgets arbejde har desuden været at deltage i den løbende opdatering af den danske rødliste over sjældne, sårbare og truede svampe.

Foreningens tre fonde administreres af et trepersoners bedømmelsesudvalg, der hvert år efter ansøgningsfristen 31. marts uddeler fondenes afkast. Flora Agaricina Danica-fonden støtter ifølge sin fundats fra 1951 „formål, der har interesse for foreningen eller i øvrigt for den mykologiske forskning“. Dens formue på godt 200.000 kr. har frem gennem 1990'erne givet et afkast på ca. 10.000 kr. årligt. M. P. Christiansens Fond blev oprettet i 1974 og havde oprindelig en fondsbestyrelse bestående af både botanikere og mykologer. I 1994 blev fondens formue delt mellem Botanisk Forening og svampeforeningen med knap 100.000 kr. til hver. Afkastet fra svampeforeningens del af fonden er på ca. 5.000 kr. årligt, og ifølge fundatsen skal de anvendes til det enkle formål „at fremme studiet af Danmarks svampeflora“. Den nyeste fond, K. Hauerslevs Fond, er dannet på grundlag af en gave på 50.000 kr. fra Knud Hauerslev i 1992. Hauerslev var helt afhængig af sine mikroskoper i sit arbejde med resupinate svampe, og han ønskede at kapitalens afkast skulle anvendes som hjælp til anskaffelse af mikroskoper eller lignende redskaber til interesserede amatørmykologer. Sammenlagt bliver der de fleste år uddelt 15.000-20.000 kr. fra de tre fonde.

Foreningens navneudvalg udarbejdede fra 1982 til 1985 som tidligere nævnt den første liste over 1000 danske svampenavne, og siden fortsatte møderne og navnediskussionerne med jævne mellemrum. I 1989 blev over 70 nye navne samlet af Erik Rald i en liste i Svampe 20, og i 1992 trådte udvalget igen sammen, og nye interesserede blev opfordret til at deltage. Året efter udgav Jens H. Petersen og Jan Vesterholt en 75-siders navneliste, der opsummerede de hidtidige navne og kommenterede brugen af visse slægtsnavne. Navneudvalget har efterfølgende diskuteret og kanoniseret flere hundrede nye svampenavne, og især gennem de senere år har det været brugt løbende i forbindelse med godkendelse af navne, der foreslås i artikler til Svampe. Resultatet af

udvalgets arbejde de seneste år har ikke været udsendt i trykt form, men stilles elektronisk til rådighed for medlemmerne på foreningens hjemmeside på internettet.

Computerens tidsalder

I november 1996 inviterede Preben Graae Sørensen, bestyrelsesmedlem i foreningen gennem mere end tyve år, medlemmerne til svampetur på H.C. Ørsted-instituttet. Målet for turen var dog ikke svampe i fysisk forstand, men svampe i cyberspace. Nogle computere var koblet op til „det verdensomspændende computer-netværk, Internettet“, som kun få procent af befolkningen dengang havde kontakt til, og turen startede med, at de fremmødte deltagere fik udleveret en liste med internetadresser, der med fordel kunne søges efter på computerne. Foreningen afholdt sin første, virtuelle svampetur.

Det stod klart, at internettet rummede nogle formidlingsmæssige muligheder, som ville kunne få overordentlig stor betydning for foreningens virke fremover, både i form af umiddelbar adgang til en nærmest udtømmelig videnbase og i form af langt tættere kontakt mellem medlemmerne indbyrdes. I 1997 oprettede Christian Lange foreningens første, enkle hjemmeside på internettet. Den var til at begynde med tænkt som et vindue mod omverdenen – derfor fik den søgeadressen www.mycosoc.dk (en forkortelse af mycological society). Men snart kom den til at rumme et væld af oplysninger til medlemmerne: dagsaktuelle meddelelser om sjældne fund, oversigter over bøger i foreningens bibliotek, oplysninger om foreningens fonde, trykfejlslister til foreningens publikationer, registre til tidsskriftet og ikke mindst prognoser for svampefflorets udvikling i sæsonen.

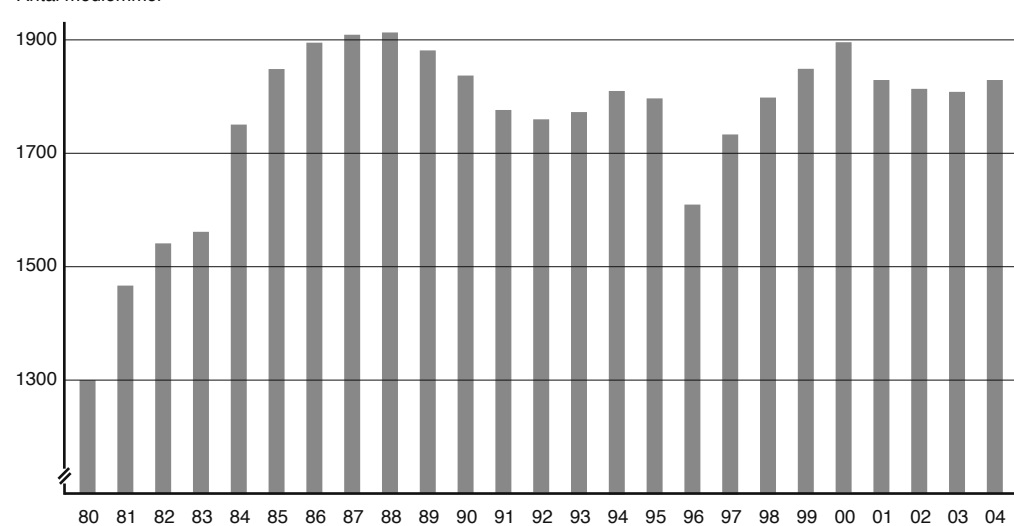
I 1990'ernes sidste par år blev det almindeligt at sende e-mails og at „surfe“ på internettet, og på kort tid udviklede foreningens hjemmeside sig voldsomt i omfang. I dag omfatter den store databaser med navne på samtlige svampearter, der er fundet i Danmark, opdaterede rødlisteoplysninger og en imponerende mængde informationer, der ville kræve flere tusind papirsider, hvis de skulle sættes på tryk. I august 1997 startede Jan Vesterholt en e-mail service, Mykonyt, hvor han hver uge modtager oplysninger om fund af sjældne svampearter fra medlemmerne, redi-

gerer dem sammen og rundsender dem til alle interesserede. Til at begynde med var under 20 medlemmer med på postlisten, men i takt med e-mail-systemets fremmarch steg antallet af interesserede hurtigt. Omkring årtusindskiftet passerede det 100, og i dag er knap 200 tilsluttet. Resultatet er en utrolig mængde helt aktuelle oplysninger, der stilles til rådighed for alle og specielt for de sjældne arters vedkommende giver mulighed for en løbende opdatering af databasen med fund af rødlistede arter. Siden begyndelsen i 1997 har således snart 10.000 fund kunnet indføres i databasen.

Her i foreningens jubilæumsår er et automatisk svamperegistreringssystem under afprøvning, MykoMarathon, i praksis som en konkurrence om at finde flest arter hurtigst muligt i løbet af året. Det har lokket mange svampesamlere ud i vintervejret efter nytår og med forbavsende resultat. I løbet af 1. og 2. januar 2005 blev hele 195 arter friske svampe fundet i Danmark. Hvem skulle have troet det muligt? MykoMarathon omfatter alle slags svampe, også mikrosvampe og de lavdannende arter. Det bliver spændende at følge registreringssystemernes udvikling i årene fremover og se, hvordan de på et tidspunkt vil kunne afløse Mykonyt på en måde, så medlemmerne selv kan taste deres fund ind i systemet.

Selve bestemmelsesarbejdet med svampe søges også gjort lettere ved computerteknikkens hjælp. Første udgave af et computerbaseret system til slægtsbestemmelse af svampe, MycoKey, er frem til 2003 blevet udviklet af Jens H. Petersen og Thomas Læssøe til internettet og cd-rom. Systemet omfatter beskrivelser og illustrationer af ikke mindre end 528 basidiesvampeslægter, der er knyttet sammen i en kæmpe bestemmelsesnøgle. I modsætning til de fleste trykte bestemmelsesnøgler er MycoKeys nøgler ikke dichotome, dvs. bestående af en lang række spørgsmål med kun to svar, hvor det rigtige svar sender brugere videre til næste spørgsmål et stort antal gange, indtil man præsenteres for et navn. MycoKeys nøgler er synoptiske eller „overskuelige“ med en masse svarmuligheder for udvalgte karakterer. En tæller på computerskærmen viser løbende, hvor mange slægter der opfylder kriterierne i overensstemmelse med de svar, man har givet, og man kan få vist fotos af de mulige svampeslægter, når man ikke har flere sikre svar.

Antal medlemmer

Foreningens medlemstal 1980-2004 (pr. 31/12) optalt ved gennemgang af generalforsamlingsreferater og interne opgørelser (bl.a. af J. Albertsen). De årlige udsving fra midten af 1980'erne til omkring 2000 beror mest på varierende „kontingentdisciplin“ i medlemsregistreringen. I de senere år er medlemmer, der ikke har betalt kontingent, automatisk blevet slettet ved årsskiftet

Langt de fleste slægter er illustreret med et eller flere farvefotos, i alt mere end 2000 arter og nok den mest komplette samling af slægtsfotos, der eksisterer. Naturligvis er der ingen garanti for at man når frem til den rigtige bestemmelse. Det kan være vanskeligt at afgøre, hvilke karakterer der er afgørende for en korrekt bestemmelse, når man har så mange valgmuligheder, men der er forbedrede udgaver på vej, revideret bl.a. ud fra brugernes erfaringer med systemet. Dette program, udviklet i Danmark, er nok et af de mest visionære og nyskabende bestemmelsesværktøjer globalt set, og det rummer en informationsmængde, der ville veje mange kg i en bogreol. MycoKeys førsteudgave er „share-ware“, dvs. at alle har lov gratis at afprøve en kopi af programmet. Vil man bruge det permanent, skal der betales en registreringsafgift. Systemet kan hentes på internetadressen www.mycosoc.dk, evt. via foreningens hjemmeside (i dag med adressen www.svampe.dk).

I disse år, hvor en større og større mængde informationer stilles til rådighed kun i elektronisk form på internettet, kan det være befriende stadig at se store og imponerende bogprojekter blive til.

Den 3. september 2004 udgav Gyldendal i samarbejde med svampeforeningen Jan Vesterholts storværk „Danmarks svampe“, der indeholder 1000 farvefotos af danske storsvampe, næsten alle taget af forfatteren. Billedernes kvalitet er usædvanlig høj, også efter en international målestok, og der er ingen tvivl om, at bogen her op til foreningens 100-års jubilæum vil stå som en ny milepæl for svampekundskabens fremme i Danmark. De seneste 25 år af foreningens historie har tilvejebragt nogle redskaber til svampestudier og især til bestemmelse af svampe, som giver den interesserede amatør bedre muligheder end nogensinde før for at færdes på sikker grund i svamperiget. Der er ingen tvivl om, at foreningens første formand, Christoffer Mundt, ville have jublet, hvis han i sin krystalkugle havde kunnet se dette.

Et nyt årtusind

Svampeforeningens udvikling frem gennem 1990'erne skete i en periode med relativt få bestyrelsesændringer og med den samme hårdtarbejdende formand gennem hele årtiet, Jørgen Albertsen. Computerteknikken holdt sit indtog,

Det halvårige „sendemøde“, hvor 20-25 aktive medlemmer fra Sjællands Lokalfdeling putter tidsskrift og program i godt 1800 adresserede kuverter og sætter frimærker på, februar 2004. Foto: Flemming Rune.

økonomien åbnede mulighed for mange nye tiltag, og det lokale engagement blomstrede efter uddelegering af foreningens arrangementer. Set udefra kunne perioden alligevel godt beskrives som en stagnationsperiode, fordi både medlemsantal og mængden af arrangementer dalede svagt mod 1990'ernes slutning. Men set i forhold til langt de fleste „grønne foreninger“, der oplevede stor tilbagegang i de år, var der tale om et flot resultat.

Det var lykkedes at holde en god balance mellem bredde og fagligt niveau, som tiltalte både begynderen og den erfarne svampeentusiast. Det samlede antal svampeekskursioner var måske nok mindre i 1990'ernes sidste halvdel end i den første, men de var fordelt over næsten hele landet, så ingen havde grund til at føle sig forbigået. Og den grafiske kvalitet af tidsskriftet Svampe var med den nye tekniks hjælp hævet til et niveau, så det var kommet blandt de bedst illustrerede svampetidsskrifter i verden. Dette alene må formodes at være årsagen til, at antallet af udenlandske medlemmer steg til over 200, hvoraf en del

næppe har kunnet forstå meget af teksten.

En medvirkende årsag til det kun ubetydelige fald i medlemstallet har sikkert været det meget lave kontingent. Siden 1992 – i 13 år – har det været uændret 110 kr. for danske medlemmer. Næppe nogen anden dansk forening med to tidsskriftsudsendelser om året har kunnet holde kontingentet i ro i så lang en periode med kraftigt stigende portotakster og administrationsomkostninger. Men så længe budgetterne balancerer, og det lykkes at gennemføre de ønskede aktiviteter, kan det kun være en fordel for foreningens mål at fortsætte denne praksis.

Ved årtusindskiftet ønskede Jørgen Albertsen at forlade pladsen som formand efter at have lagt et meget stort arbejde i posten gennem ti år. Også næstformanden, Jens H. Petersen, trak sig ved den lejlighed ud af bestyrelsen, og han blev inden for to år fulgt af yderligere to bestyrelsesmedlemmer. Det var således en bestyrelse med flere nye ansigter, der kom til at føre foreningen ind i det nye årti. Jan Vesterholt påtog sig opgaven som formand efter Jørgen Albertsen i en periode på

højst to år, hvor bestyrelsen skulle finde en anden formand, der ville bringe foreningen gennem 100-års jubilæet i 2005.

Jeg blev selv – måske på den baggrund – valgt ind i bestyrelsen som suppleant ved årtusindskiftet og kom til at afløse Jan Vesterholt som formand i 2002. Planlægningen, finansieringen og afholdelsen af foreningens jubilæumsarrangementer i 2005 har været den store udfordring de første år, men det er klogt samtidig at gøre sig tanker om foreningens betydning og vækst på længere sigt. Hvor står foreningen i disse år, og hvilke visioner kan man have, når man ser ud i fremtiden? Det gælder om at styrke medlemmernes engagement og sørge for, at nye strømmer til. Jubilæet vil være en fin anledning til at gøre foreningens gøremål kendt i en bredere offentlighed, forhåbentlig med virkning mange år frem i tiden.

Svampeforeningen og den videnskabelige mykologi

Det er en kendsgerning, at visse grene af den videnskabelige mykologi i Danmark helt fra begyndelsen overvejende har været dyrket som amatørvidenskab. Vor viden om storsvampenes forekomst her i landet, fungistikken kunne man kalde det, og storsvampesystematikken med beskrivelse af nye arter, skylder vi først og fremmest de dedikerede entusiaster, der samtidig har været med til at skabe det faglige sammenhold i svampeforeningen. Rækken af navne er lang: Carl Ferdinandsen, Øjvind Winge, Jakob E. Lange, N.F. Buchwald, F. H. Møller, M. P. Christiansen, Knud Hauerslev og ikke mindst mange, der stadig er aktive. I de senere år er fredningsinteresser og udarbejdelse af rødlistor i høj grad blevet varetaget af ikke-fagmykologer i foreningen, simpelt hen fordi de har besiddet den største ekspertise. På universiteterne er der også foregået forskning i storsvampenes forekomst af betydelig værdi for mykologien, men set i historiens lys overgås omfanget stadig langt af amatørernes bidrag.

Andre grene af mykologien har udelukkende været praktiseret blandt fagmykologer og studerende på universiteter og private forskningslaboratorier. Moderne mykologiske discipliner som molekylærbiologiske studier af svampe, bioteknologisk produktion, dyrkning (fermentering) af gærkulturer og svampe i fødevarer er ofte så laboratorie- og ressourcekrævende, at de af

naturlige årsager kun kan praktiseres i den professionelle forskningsverden. Botanisk Museum og Biologisk Institut på Københavns Universitet, Landbohøjskolen og ikke mindst Århus Universitet har uddannet over 50 kandidater med mykologiske specialer, og på lærebogsområdet har alle institutioner markeret sig. Senest skete det ved udgivelsen af Jens H. Petersens omfattende lærebog „Svamperiget“ på Århus Universitet i 1995.

Men man kan undre sig over, at ingen amatører i foreningen de seneste mange årtier har kastet sig over studiet af indendørs svampe, hverken de trænedbrydende eller de indeklimapåvirkende. Der er tale om et fagområde af overordentlig stor samfundsmæssig og økonomisk betydning, da man reparerer skader for måske en halv milliard kroner årligt i Danmark. Teknologisk Institut, Husvamp Laboratoriet og en række mindre rådgivningsfirmaer har arbejdet med problemerne i en årrække, men hvor er amatørernes interesse blevet af? Både hvad angår forekomst og systematik er der meget at komme efter, og skulle nogen få lyst til at arbejde med de indendørs svampes økologi, er der stadig utallige huller at fylde op. Der er endnu ikke foretaget et samlet initiativ for løbende at indsamle, koordinere og formidle den danske viden på området.

Visionerne

Efter at have gjort status for foreningens historie gennem de forløbne hundrede år er det måske tid at vende blikket fremad. Hvordan kunne vi tænke os, at foreningen skulle se ud om 50 år? Er der noget, vi mangler i foreningen? Er der noget, vi kunne gøre meget bedre?

Ja, på trods af den vrimmel af aktiviteter, der foregår i foreningen i disse år, er der bestemt mange opgaver der venter. Størstedelen af Danmarks befolkning er nemlig stadig aldeles uvidende om foreningens eksistens! Hvor naturligt de fleste af medlemmerne end må finde det at samle vilde svampe, så opfattes det stadig af det store befolkningsflertal som en bizar og risikofyldt hobby, der enten kræver meget stor specialistviden eller gøres med livet som indsats – en hobby de fleste ikke kunne drømme om at give sig af med. Foreningen mangler endnu at få sit budskab om svampeturens glæder og værdi for sjæl og legeme til at slå rod hos menigmand.

Flemming Rune, foreningens nuværende formand har fået kurven fuld, august 2004. Foto Anne Birgitte Bundgaard Andersen.

Her må vi tage medierne til hjælp. Det er stadig tv, radio, aviser og ugeblade, der er befolkningens hovedkilde til oplysning, og foreningens bestyrelse agter – både under og efter 100-års jubilæet – at skabe en forøget medieopmærksomhed om svampejagten gratis glæder. Det vil forhåbentlig kunne medføre et stigende medlemstal i foreningen i de kommende år, selv om dette ikke er et mål i sig selv. Det vigtigste er at skubbe til befolkningsflertallets holdning til at gå på svampejagt. Enhver forøget opmærksomhed om naturens værdier og funktion hjælper med til at beskytte og bevare det grønne miljø omkring os, og det er på langt sigt afgørende for at naturværdierne kan bestå. Foreningen har her en kæmpe-opgave, der principielt aldrig vil blive afsluttet, men som i perioder har været forsømt. Den kræver mange medlemmers aktive opbakning for at lykkes.

Et fagligt område, som gennem de seneste 25 år har været forbigået i foreningens aktiviteter, både på det videnskabelige og på det formidlingsmæssige plan, er plantepatologien – viden om svampesygdomme på træer, pryddplanter og afgrøder. De danske plantepatologer anvender i dag foreningen Plantepatologisk Selskab som fagligt forum uden væsentlig kontakt til svampeforeningen. Selv den danske navngivning af svampesygdomme og de organismer, der forårsager

sager dem, foregår helt ukoordineret i de to foreninger. Vi må se det som en forpligtelse i de kommende år at invitere plantepatologien tilbage i foreningen og opfordre danske plantepatologer til at benytte foreningens publikations- og formidlingsmuligheder. Ikke på bekostning af storsvampene, men i forlængelse af dem. Svampeforeningens medlemmer vil ganske givet finde det interessant også at læse om de svampe, der angriber roserne og jordbærrene i haven, afgrøderne på marken, træerne i skoven og for den sags skyld også de bygninger vi lever i.

Et andet område, som bør opprioriteres i de kommende år, er formidling af viden om svampenes helbredsgavnige og -skadelige virkninger. Gennem de seneste årtier har forskningen inden for såvel de ernæringsmæssige som de allergene og direkte forgiftningsmæssige aspekter af svampes virkninger udviklet sig enormt. Svampeforeningen skal påtage sig at formidle ny viden inden for dette område på en letforståelig og pædagogisk måde. Det er håbet, at foreningens tidsskrift *Svampe* i de kommende år løbende vil modtage artikler inden for disse områder som en helt naturlig del af indholdet og ikke kun som enkeltstående „særligt inviterede“ bidrag. Foreningen har endnu ikke udgivet bøger inden for disse emner, men også her må mulighederne stå åbne

og blive promoveret i de faglige miljøer, hvor forskningen sker.

Som formand for foreningen her i jubilæumsåret ser jeg frem til en årrække, hvor foreningen kan udvikle sig i sin faglige og nationale spændvidde. Storsvampene – både de spiselige og alle de andre – vil nok altid være kernen i foreningens arbejdsområde, men fordommene mod dem i befolkningen skal nedbrydes, og det lokale arbejde skal prioriteres højt. Svampeforeningen skal leve op til doktor Mundts og tandlæge Madelungs vision fra 1905 – ”en sammenslutning af svampevenner, f.eks. en hovedforening med lokalforeninger rundt i hele landet”.

Litteratur og kilder

Artiklen bygger i høj grad på samtaler med mange af de involverede personer, på egne oplevelser og ikke mindst på de bestyrelsesmøde- og generalforsamlingsreferater, der findes i foreningens arkiv. De fleste referater for perioden er skrevet af foreningens sekretær, Preben Graae Sørensen. Desuden har jeg gennemgået foreningens dupliserede programmer for 1980-2004, medlemsregistret og uddrag af regnskabet.

Herudover er der refereret en række trykte kilder, hvortil der af læselighedshensyn ikke er direkte henvisninger i teksten. Der er ofte henvist generelt til tidsskriftet *Svampe*, og fra følgende artikler og publikationer er hentet særlige informationer:

- Albertsen, J. 1995. Fonde tilhørende Foreningen til Svampekundskabens Fremme. – *Svampe* 31: 38-39.
- 2002. Nekrolog. Børge Rønne 28/1 1911 – 17/6 2001. – *Svampe* 45: 28-29.
- , H. Knudsen & P. G. Sørensen 1980. Interview med professor N. Fabritius Buchwald. – *Svampe* 2: 49-51.
- 1984. Ny lokalforening, Vesteregns svampeforening. – *Svampe* 10: 76.
- Andersen, H.H. 1980. *Svampe*. – *Svampe* 1: 1.
- 1986. *Svampefarvning*. – Ringsted.
- Boertmann, D. 1991. Anmeldelse. Danske storsvampe. Basidiesvampe. – *Svampe* 23: 63-64.
- 1995. The genus *Hygrocybe*. Fungi of Northern Europe Vol. 1. (på dansk: *Vokshatte*. Nordeuropas svampe bind 1). – København.
- Brandt, P.E. 2000. Svampeforeningens bibliotek. – *Svampe* 42: 62.

- Buchwald, N.F. 1987. Sclerotiniaceae Daniae. En floristisk-systematisk oversigt over de i Danmark fundne Knoldbægersvampe. – *Friesia* 11 (5): 287-328.
- Faaborg, D.O. 1983. Ny lokalforening i Nordjylland. – *Svampe* 7: 29.
- Hansen, L. & H. Knudsen (red.) 1992-2000. *Nordic macromycetes*. Vol. 1-3. – København.
- Harmsen, L. 1982. Trænedbrydende svampe i gavntår. – *Svampe* 5: 11-58.
- Heilmann-Clausen, J. 2004. Anmeldelse. MycoKey 1.0. – *Svampe* 49: 53-55.
- , A. Verbeken & J. Vesterholt 1998. The genus *Lactarius*. Fungi of northern Europe Vol. 2. (på dansk: *Mælkehatte*. Nordeuropas svampe bind 2). København.
- Knudsen, H. 1992. Knud Hauerslev – æresmedlem. – *Svampe* 25: 46-47.
- 2001. Nekrolog. Knud Preben Liisberg Hauerslev 29/9 1905 – 1/9 2000. – *Svampe* 43: 56-59.
- & P. G. Sørensen 1985. *Danske svampenavne*. – København.
- Koch, J., V. Smedegaard-Petersen & D. Müller 1986. Nekrolog. Niels Fabritius Buchwald 10-8-1898 – 10-2-1986. – *Svampe* 14: 49-51.
- Lange, C. 1997. www.mycosoc.dk. – *Svampe* 36: 4.
- Læssøe, T. & J. H. Petersen 2003. MycoKey 1.0 CD ROM. Århus (www.mycosoc.com).
- Nisbeth, K. 1982. Bornholm har fået en svampeforening! – *Svampe* 6: 108.
- Petersen, J. H. 1988. Østjysk lokalafdeling. – *Svampe* 18: 87.
- 1992. „Svampe“ elektronisk. – *Svampe* 26: 51.
- 1995. *Svamperiget* (2.udg. 1998). – Århus.
- & J. Vesterholt (red.) 1990. *Danske storsvampe*. Basidiesvampe. – København.
- & J. Vesterholt 1993. *De danske svampenavne* – en kommenteret navneliste. – Århus.
- Printz, M. & P. Printz 1981. Farvning med svampe. – *Svampe* 3: 32-34.
- Printz, P. 1983. Lidt foreningsstatistik. – *Svampe* 7: 26-28.
- 1993. Foreningens nye „Diplomprøve“. – *Svampe* 7: 31.
- Rald, E. 1989. Ændringer af danske svampenavne. – *Svampe* 20: 108-110.
- Rice, M.C. 1980. *Mushrooms for color*. – Eureka, California, USA.
- Sørensen, P.G. 2001. Foreningens navneudvalg. – *Svampe* 43: 18.
- Vesterholt, J. 1992. En database over truede svampe. – *Svampe* 26: 40.
- 2004. *Danmarks svampe*. – København.
- & H. Knudsen 1992. *Truede storsvampe i Danmark* – en rødliste. – København.

Nogle svampe danner kun frugtlegemer i en kort periode om året. Fx Karl-Johan'erne i min nærliggende plantage. De fruktificerer i reglen en uge tid i starten af september. Da er skoven simpelthen fuld af „champagnepropper“. Ugen efter er der endnu en del gamle, men i tredje uge er det stort set ovre. Modsætningen hertil er de store, flerårige poresvampe, fx Tøndersvampen, hvis frugtlegemer i reglen sidder der i 5-6 år. Det er mægtig effektivt, og Tøndersvampen danner da også enorme mængder af sporer – men faktisk er den kun aktiv i to korte perioder forår og efterår. Resten af året „slumrer“ frugtlegemet.

Der findes imidlertid en anden gruppe af store basidiesvampe, der faktisk kan have aktive frugtlegemer året rundt, nemlig barksvampene. Deres flade frugtlegemer dækker ofte store om-

råder af undersiden af liggende grene og stammer – man siger at de er „resupinate“.

Almindelig Barksprænger (*Vuilleminia comedens*) er sådan en svamp. Da der er over 300 arter af barksvampe fordelt på over 100 slægter, er de fleste af dem umulige at bestemme uden mikroskop, men barksprænger er en af de få let genkendelige barksvampe. Den udvikler nemlig på meget karakteristisk vis sine frugtlegemer under barken på løvtræer, især eg, hvorefter barken sprænges, så den krænges tilbage og åbner for frugtlegemets sporespredning. De friske frugtlegemer har en dugget, violetgrå overflade hvorfra sporerne afskydes. Med alderen og ved udtørring bliver overfladen blegere og mere mat, men når der igen opstår gode vækstforhold, anlægges nyt sporedannende væv, og udseendet genopfriskes.

Almindelig Barksprænger (*Vuilleminia comedens*) i gang med at sprænge barken på 2-4 cm tykke egegrene. Indsat et nærbillede af det sporedannende væv hvor de store sporer er synlige i hjørnerne af de små kvadrater som dannes af sterigmerne på basidiernes toppe. Marts 2001, foto Jens H. Petersen.

Almindelig Barksprænger (*Vuilleminia comedens*) på døde, endnu fastsiddende grene i 3-4 m højde. Nederst til venstre ses en anden af de meget almindelige barksvampe på eg: Ege-Voksskind (*Peniophora quercina*), der i modsætning til Barksprænger danner frugtlegemer uden på barken. December 2001, foto Jens H. Petersen.

Mikroskopisk er frugtlegemerne domineret af nogle meget store basidier og sporer (basidierne bliver op til 150 µm lange og sporerne er 15-23 x 5-6 µm og krumme). Hvis man med en kraftig lup ser ned på overfladen af et frisk og sporeproducerende frugtlegeme, kan man faktisk se de store sporer sidde fire og fire på toppen af basidierne!

Noget der er karakteristisk for en del barksvampe – og bl.a. for barksprænger og dens nære slægtninge – er deres evne til i en lang periode at producere nye basidier imellem og uden på de gamle. Hos nogle arter sker dette ved at der anlægges nye vækstlag uden på det gamle, men Barksprænger en endnu snedigere. Ved at danne de nye basidier 40-80 µm nede i frugtlegemet for derefter at lade dem strække sig ud til overfladen i godt, fugtigt vejr, opnår Barksprænger en god tørkebeskyttelse af basidierne. Beskyttelsen er yderligere optimeret fordi frugtlegemet er tætnet mod fordampning af tæt sammenviklede, forgrenede hyfer (dendrohyphidier), og svampen bliver herved i

stand til at have sporeproducerende frugtlegemer højt oppe på vindtørre grene i træer og buske.

Almindelig Barksprænger er især almindelig på 2-6 cm tykke, fastsiddende og nedfaldne egegrene som den nedbryder ved at danne hvidmuld. Den kan også findes på andre løvtræer, men den præcise værtsfordeling er noget uoverskuelig, fordi den i de senere år er splittet i et antal nye arter. I Danmark har vi yderligere mindst to arter, Hassel-Barksprænger (*V. coryli*) og Tjørne-Barksprænger (*V. cystidiata*), den første mest på hassel, den sidste på medlemmer af rosenfamilien. Sikker bestemmelse af materiale fra disse værter kræver mikroskopi, idet Almindelig Barksprænger ikke har nogen cystider, medens de to andre arter har 50-130 µm lange cystider. Billeder af alle tre arter kan findes på MycoKey-cd'en.

Her efter vinterstormene er Barksprænger meget synlig. Find blot en egeskov og check alle de armtykke, nedblæste grene, der ligger spredt i skovbunden – her sidder kalorius frisk og i mængde.

Svampefarvning

Susanne Thorbek & Preben Graae Sørensen

Landskab fra Armenten 1990. Jytte Albertsen

Farvning med svampe er en form for farvning med naturlige farvestoffer, som har grebet om sig i Norden siden 1983. Inspirationen kom fra Miriam Rice i Californien, som skrev bogen „Lets try Mushrooms for Color“, der udkom i 1974. Den førte bl.a. til afholdelse af et internationalt svampefarvesymposium i Sorø i 1985 under ledelse af Hjørdis Hall Andersen.

Brug af planter til farvning af tekstiler er en tradition der i Norden kan spores tilbage til vikingetiden, hvor man i fund fra Grønland har

identificeret et blå farvestof, som formodentlig stammer fra planten Farve-Vajd (*Isatis tinctoria*) der gror omkring Østersøen. Man har også fund som er farvet med rødviolette farvestoffer udvundet af forskellige arter af lav, f.eks. *Ochrolecia*, som er kendt fra Skotland og muligvis importeret derfra.

Selv om man idag kan få kunstigt fremstillede farvestoffer i talrige klare farver, er naturlige farvestoffer kendt for at give mange fine nuancer, som er særdeles velegnede til kunstnerisk

Susanne Thorbek & Preben Graae Sørensen, Rønnebærvej 40, 2840 Holte

Dyeing with mushrooms

The first public exhibition in Denmark demonstrating how to dye textiles with colours extracted from mushrooms was organized by Hjørdis Hall Andersen in Sorø in 1985. The inspiration came from a book issued in 1974 by Miriam Rice from California „Lets try mushrooms for Color“. Dyeing with plants and lichens is an old tradition in the Nordic countries dating from the Vikings. Although artificial chemical dyes with brilliant colours are now available, the delicate scales of colours from plants and fungi make these particularly suitable for artistic work. The most popular fungi used in Denmark are *Cortinarius semisanguineus* and *C. sanguineus* (red), *Hapalopilus rutilans* (violet), and *Phaeolus schweinitzii* (yellow to brown). From August 23 to 28 in 2005, which is the 100th anniversary of the Danish Mycological Society, the 12th International Fungi and Fibre Symposium is organized in Haslev, Denmark. Information and procedures for participation can be obtained from the homepage of the Danish Mycological Society.

Afprøvning af farveteknikker i København.

udfoldelse.

Af planter, der vokser vildt i Danmark, kan man få en række af farveskalaer i gult, brunt og grønt, medens man til røde farver er henvist til at bruge udenlandske planter f.eks. Krap (*Rubia tinctoria*), som må indføres f.eks. fra Frankrig. De samme røde farveskalaer, som fås ved at bruge Krap, kan imidlertid udtrækkes af svampen Cinnoberbladet Slørhat (*Cortinarius semisanguineus*), som i Danmark gror almindeligt om efteråret i unge granplantninger på mager bund.

En endnu kraftigere rød farve fås fra svampen Blodrød Slørhat (*Cortinarius sanguineus*), der bedst findes i gammel granskov, men er relativt sjælden herhjemme. Helt speciel er Rødlig Okkerporesvamp (*Hapalopilus rutilans*), der giver en kraftig violet farve. Plantefarvernes gule og brune farveskalaer kan fås ved f.eks. at anvende Brunporesvamp (*Phaeolus schweinitzii*), samt en lang række andre poresvampe og rørhatte.

Svampefarver kan påføres mange forskellige typer fibre, hvoraf uld og silke er de vigtigste. Med disse fibre kan man få flotte resultater uden at have lang erfaring eller stor kunnen. Bomuld og hør har der endnu ikke været held med, mens gode resultater af farvning med svampe har været nået med visse kunststoffer. Farveægtigheden og langtidsholdbarheden afhænger af de valgte svampe, af de valgte materialer og af den måde farveprocessen gennemføres på.

Efter de er indsamlet, kan svampene anvendes friske eller tørres til senere brug. For at sikre vaskbarheden skal garnet først bejdses. Det foregår ved at opvarme garnet til 80-90° C i en time sammen med et metalsalt, f.eks. tinklorid opløst i vand. Efter afkøling kan det bejdsede garn tørres og gemmes til senere brug. Selve

Tørring af uldgarn farvet med Cinnoberbladet Slørhat.

farvningen foregår ved at opvarme svampe som er skåret i små stykker, sammen med det bejdsede garn til 85-90° C i en time og derefter lade det køle af i farvesuppen. For at undgå at svampestykkerne filtres ind i garnet, kan man med fordel putte dem i en netstofpose, før de lægges i badet. Til sidst skylles garnet i rent vand og tørres.

Farvning med svampe er i dag en international aktivitet. For at kunne udveksle erfaringer over landegrænserne er der siden 1983 afholdt internationale svampefarvesymposier hvert andet år, senest i 2003 i Australien. Under disse symposier arrang-

eres der

Cinnoberbladet Slørhat
En række aktivitet
Foto: Jens H. Petersen

teter lige fra ekskursioner for at indsamle farvesvampe i naturen, til arbejdsgrupper, hvor der farves uld og silke. Der kan også være grupper hvor der undervises i væveteknikker og i fremstilling af papir af svampemateriale.

I 2005, som samtidig er foreningens jubilæumsår, afholdes det 12. symposium i denne række på Haslev Udvidede Højskole. Der vil her blive lejlighed til at høre foredrag, deltage i ekskursioner og selv afprøve de seneste ideer og erfaringer med svampefarvning. Der vil være mulighed for at lære sig farveteknikker med nye svampe og laver, og der bliver lejlighed til at beskæftige sig med vævning og filtning af svampefarvet materiale. Der vil også være udstilling og salg

af deltagernes svampefarvede håndarbejde. Til denne udstilling vil der være adgang for foreningens medlemmer. Som oplæg til kongressen har danske arbejdsgrupper været samlet om afprøvning af de aktiviteter, der skal foregå under symposiet. Nærmere oplysninger om program og om tilmelding til symposiet, der forgår 23.-28. august 2005, kan findes på symposiets hjemmeside, der kan findes via foreningens hjemmeside www.mycosoc.dk ved at følge linkene Projekter ⇒ Kongresser og møder ⇒ „12th International Fungi and Fibre Symposium“ i 2005.

Farvning med svampe er en aktivitet, der forener herlige naturoplevelser med kunstnerisk skaberglæde.

Nisser strikket af svampefarvet garn. Jytte Albertsen.

Svampenes navne

1. Danske navne (ikke-paddehatte)

Poul Printz

“Hvad er i et navn?
Den blomst, vi kalder rose,
dufter den ikke lige så godt
under et andet navn?”

Shakespeare (Romeo og Julie)

Jo, en rose dufter som en rose, hvad vi end kalder den, og Stor Trompetsvamp ændrer ikke smag, selv om vi gik over til at bruge det tyske navn Totentrompete dvs. dødstrompet, men mon det ikke ville afholde mange fra at samle den?

Et navn er ikke ligeegyldigt selv for en svamp. Man kan ikke tale meningsfyldt om noget, som ikke har et navn. Man kan ikke huske det, indprente sig det og genkende det, uden at det har et navn. Og det skal helst være et godt navn, dvs. et mundret, kort og fyndigt navn, der i sig rummer en specifik henvisning til arten. Det er hårde krav, men lad mig straks slå fast, at Danmark ikke mindst takket være Foreningen til Svampekundskabens Fremme efterhånden har en fin samling danske svampenavne.

Nu har alle svampe jo et latinsk navn, som er givet af opdageren, ledsaget af en latinsk beskrivelse, men kun videnskabeligt interesserede lader sig nøje med det. For de fleste andre er latinske navne et ugennemskueligt volapyk, som er umuligt at huske. Det bliver derfor op til landets kyndige svampekendere at skaffe danske navne, og det er en formidabel opgave. Der findes med et rundt tal 4000 arter af storsvampe i Danmark, dvs. med en størrelse fra nogle millimeter og op. Til sammenligning er der kun ca. 1200 arter af blomsterplanter inklusive træer og græsser, og der er aldrig set mere end ca. 450 arter af fugle.

Blomsterplanterne har for de flestes vedkom-

mende gamle navne, og den officielle navngivning var stort set på plads for halvandet hundrede år siden, men svampene har savnet danske navne til for få årtier siden. Menigmand har ikke interesseret sig for svampene, så der eksisterer kun yderst få gamle navne. Heldigvis har nutidens navngivere vist stor opfindsomhed og haft en heldig hånd, så der i dag kan opregnes omkring 2000 danske navne.

Af Danmarks ca. 4000 storsvampearter er omkring 2000 „paddehatte“, dvs. af den anerkendte svampeform med hat og stok. Resten – de øvrige ca. 2000 arter – fordeler sig på mange grupper af meget varierende udseende, som de konsolformede poresvampe, de grenede kølesvampe, de kugleformede støvbolde og den store gruppe af sæksvampe med repræsentanter som trøfler, morkler og bægersvampe. I denne artikel vil jeg give eksempler på navne fra gruppen af „ikke-paddehatte“.

Omtrent det eneste gamle folkelige svampenavn er det bramfri præstepik for det, vi mere høvisk kalder for Almindelig Stinksvamp. Den anatomiske sammenligning må jo siges at være særdeles nærliggende. Man behøver blot at have set en granskov, hvor der ser ud, som om der var sprøjtet med Viagra, for at forstå inspirationen, og Linné udnyttede ligheden, da han gav det latinske navn *Phallus impudicus*, der direkte oversat betyder „det ublufærdige mandslem“. I Danmark omtaler Kylling allerede i 1650 svampen som *Fungus foetidus penis imaginem referens*, som man jo selv kan more sig med at oversætte. Lad gå med ligheden, men hvorfor blande præsten ind i det?

Det fortælles fra flere egne af landet, at man i præstegårdene sendte pigen ud for at fjerne de ublufærdige tingester fra præstegårdshaverne,

Præstepik er det bramfri navn for den svamp vi mere høvisk kalder for Almindelig Stinksvamp. Foto: Jens H. Petersen

så præstens døtre ikke skulle tage skade på deres sjæl under formiddagspromenaden. Pigen har man formentlig anset for tilstrækkelig hærdet i livets skole til at kunne tåle synet. Men det er dog næppe derfor alene, at præsten indgår i navnet.

I gammel tid brugtes „præste-“ som forstærkende forled. Præsten var jo landsbyens mest betydningsfulde personlighed, og præstegården den største gård. Præsteål var ekstra store og tykke ål, som man kunne finde på at tilbyde præsten, og præstelus var de i forhold til almindelige lus velvoksne frugter af Burre-Snerre.

Et navn som præstepik kan naturligvis ikke bruges i såkaldt bedre selskab, mens *Phallus* går an, selv om det betyder det samme. Det er vist et lignende fænomen, som når de mest banale poptekster bliver acceptable, blot de er på engelsk.

Man har formentlig tidligt fundet ud af, at de bløde hvide kugler i skovbunden udviklede sig til stinksvampe, men alligevel beholdt de deres eget navn, hekseæg. Det er jo også i pagt med gammel overtro og skovens kogleri at knytte hekseri til de mystiske tingester, der uden påviselig årsag dukker op i skovbunden.

I 1808 bruger Schumacher ordet ulvefis om støvbolde. Det er jo nærmest en skoledrengevittighed. Man kan se knægtene henrykt sparke til de modne støvbolde, så de „fes“ til alle sider. Men egentlig er det en direkte oversættelse af det latinske *Lycoperdon*. Navnet er ikke bevaret som dansk navn, og man må med lidt beklagelse indrømme, at navnet støvbold også er nok så rammende.

For resten er de nu autoriserede navne oftest klart bedre end de gamle.

Blandt poresvampe er Tøndersvamp et navn med gamle aner, men det er nok i dag de færreste, der kender baggrunden for navnet. Før tændstikkerne blev opfundet, slog man ild på et fyrstøj som soldaten i H.C. Andersens eventyr „Fyrtøjet“. Med et stykke stål slog man gnister af en flintesten, men herved fik man ikke uden videre ild. Gnisten skulle fænge i et passende materiale, og det foretrukne hertil var „tønder“. Tønder fik man fra tøndersvampen, som derfor også kaldtes fyrsvamp. Hyfelaget over porerne kunne bearbejdes til et ruskinds-lignende materiale, som gnister let fænger i. Så kunne man forsigtigt puste en lille flamme frem og få ild i et stykke sammenfoldet papir, en „fidibus“. – Noget mere indviklet end at trykke på en gaslighter til 2 kr.

Til de mange arter af træboende poresvampe har det i øvrigt været svært at finde rammende navne. Det er blevet til lidt kedelige navne som Fedtporesvamp, Læderporesvamp, Sejpporesvamp og Tjæreporesvamp. Hæderlige undtagelser er Labyrintsvamp til arterne med et labyrintagtigt poremønster, og Rodfordærv. Den sidste er den økonomisk værste skadevolder i det danske skovbrug, så det er velbegrundet, at den bærer sit dystre navn, selv om den ingenlunde er ene om at ødelægge træerødder.

Allerede i 1648 bruges betegnelsen Hylde-Øre eller Judæ Øre, og i 1688 taler Kylling om *Fungus sambucinus sive auriculæ Judæ*

(Hyldesvamp eller Judasøre), og det gældende latinske navn er *Auricularia auricula-judae*. Svampen har så stor lighed med et menneskeligt øre, at den nødvendigvis må hedde noget med øre, og da hylde er dens langt foretrukne vært, ville hyldeøre egentlig være et kort og rammende navn, men Judasøre lyder jo nok så spændende. Men hvorfor indgår den forræderiske discipel i navnet? Ifølge en overlevering hængte Judas sig i et hyldetræ, selv om hyldens lette og skøre grene synes uegnede

det gelesvamp, som tidligere har været brugt, og som stadig bruges i vore nabolande. En absolut fuldtræffer er navnet Bævretand, som Morten Lange har ansvaret for. Har man blot én gang set denne desværre ret sjældne svamp, står det klart, at den ikke kan hedde andet. Og hvad med Guldgaffel? Et lige så forjættende som træffende navn. Kan man ikke drømme om at benytte Guldgaffel til at spise hekseæg med Troldsmør?

For de ældre navnes vedkommende er det

kene“ er de celler, der danner sporerne og altså er mikroskopiske.

Til sæksvampene hører trøfler, morkler og foldhatte, men en meget stor gruppe har små skålformede frugtlegemer. Det inspirerede Holmskjold og senere Rostrup til det frygtelige navn skållille, som heldigvis ikke slog an. Det lyder jo trist afholdsagtigt eller som en station på Høng-Tølløsebanen. Men mange af de moderne navne har også taget udgang i formen og bruger betegnelser endende på -skorpe, -bæger,

penavngivningen. Det har vel ikke officiel status, men i praksis har det vist sig, at dets anvisninger næsten uden undtagelse følges.

Når man i dag kan opregne omkring 2000 svampenavne, tilkommer en meget stor del af æren dog Jens H. Petersen og Jan Vesterholt, som med enestående opfindsomhed og sikker sans har introduceret adskillige hundrede navne især inden for de mindre påagtede svampegupper. Det er ikke muligt at bringe et blot nogenlunde udførligt udpluk, men jeg kan hen-

Elle-Kulsnegl (*Camarops polysperma*) (samt sort skovsnegl), Hvid Hængepig (*Mucronella calva*) og Kogle-Fureplet (*Lophodermium conigenum*). Foto: Thomas Læssøe (Kulsnegl) og Jens H. Petersen.

hertil, så mon ikke det er en efterrationalisering? Måske skal „judae“ ikke forstås som Judas, men som jøde (en jøde hedder på latin judæus). Englændernes navn på svampen er da også Jew's ear, altså jødeøre, selv om Shakespeare endnu skriver Judas ear. Det er noget mere forståeligt, for ordet jøde har været brugt nedsættende i mange sammenhænge, så hvis træerne har ører, kan det passende være jødeører.

Blandt bævresvampene er der flere med særdeles rammende navne, og sammensætningen med „bævre“ giver svampens konsistens på en langt mere levende og dynamisk måde end

ikke let at finde frem til ophavsmanden, men i slutningen af 1800-tallet skabte Rostrup en række nye navne, der betød en tiltrængt fornyelse. Han beholdt dog navnet pindsvamp om de arter, vi i dag kalde pigsvampe. Det er måske dannet i analogi med pindsvin, men de fleste pigsvampes pigge kan ikke kaldes pinde. Man fristes til at tro, at Rostrup og hans samtid har kviet sig ved at bruge ordet pig på grund af udtaleligheden med det mindre høviske ord med k.

Rostrup bruger ordet sæksvampe om den store gruppe af svampe, som en tid har heddet sæksporesvampe. Jens H. Petersen og Jan Vesterholt foreslår fornuftigvis, at man genindfører Rostrups navn med den udmærkede begrundelse, at navne skal være så korte og mundrette som muligt, og sæksvampe er jo udmærket beskrivende, når man ved, at „sæk-

-skive eller -skål.

Med de nye folkelige floraer i 1900-tallets første halvdel udvidedes antallet af navne betragteligt. Ferdinandsens & Wings: Mykologisk Ekskursionsflora rummer 709 arter, som næsten alle har danske navne, deraf en god del skabt af forfatterne. Morten Langes: Illustreret Svampeflora, som var den første billige farveflora, bragte endnu en række navne, og i svampetidsskrifter benyttede forfatterne ofte lejligheden til at foreslå danske navne til fx nyfund og sjældenheder.

For at skabe system i navngivningen og med særlig henblik på at skaffe navn til svampene i en planlagt flora med 1000 arter, nedsatte Foreningen til Svampekundskabens Fremme i 1983 et udvalg, der skulle koordinere arbejdet. Udvalget har gjort et stort og fortjenstfuldt arbejde og udarbejdet principper for svam-

pe til deres publikation fra 1993: „De danske svampenavne“, der forhandles af foreningen, og hvor en stor del af de nye navne skyldes deres skaberevne.

I listen kan man glæde sig over perler som:

Drilleskive, Nålebæger, Netbold og Pighud, Olivenskive, Skålsvøb, Tæpperør og Vifteblad, Troldkølle, Mostunge, Kulkaviar og Kulsnegl, Åbæger, Skægtrøffel, Frynserede, Fureplet.

Prøv at læse det op. Det er faktisk fuldstændt svampepoesi.

Og hvem vil ikke gerne se, hvordan en Pilfinger, en Drilleskive og et Askebæger ser ud, når det altså er svampe?

Og til husarnerne er der sådanne perler som Hængeøre, Skønpig og Hængepig.

Verdens største og dyreste trøfler

Flemming Rune

På grund af øget efterspørgsel og mindre udbud er prisen på spiselige trøfler steget voldsomt gennem de seneste årtier. Mange græssede og kalkrige overdrev i Sydfrankrig og Norditalien er blevet gødsket og opdyrket eller har fået lov at springe i skov, så både vegetation og jordbund har ændret sig. Derved er voksestederne for den eftertragtede sorte Perigord-Trøffel (*Tuber melanosporum*) og den endnu højere værdsatte hvide Piemonteser-Trøffel (*Tuber magnatum*) svundet ind – til stor sorg for trøffeljægerne og måske især for svampegourmet'erne (Callot 1999).

Da jeg et par uger før jul 2000 besøgte Maison de la Truffe nær Madeleine-kirken i Paris, en af Frankrigs mest eksklusive butikker for trøffelskere, var der udstillet store kurve med friske trøfler, og priserne var imponerende: 9.800 franc/kg for Perigord-Trøffel og 34.000 franc/kg for Piemonteser-Trøffel. Dengang var 100 franc = 114 kroner. Siden da er priserne steget næsten hvert år, og i 2004 satte trøffelpriisen verdensrekord to gange i løbet af november.

Verdensrekorderne har dog deres egen absurde historie. Det forholder sig nemlig sådan, at Piemonteser-Trøffel – modsat Perigord-Trøffel – i sjældne tilfælde kan udvikle enorme frugtleger under jorden, og når de under mediernes opmærksomhed sættes til salg på stort anlagte trøffelauktioner i Italien, bydes de op til svimlende højder. De senere år er der udviklet den tradition, at auktionsindtægterne fra de største frugtleger gives

Den 1050 gram tunge Piemonteser-Trøffel fra Diano d'Alba set på baggrund af de landskaber, hvor den blev fundet.

til velgørende formål. Herved er kæmpetrøflerne blevet hævet over almindelig kommerciel vurdering og er i stedet blevet et middel til en mondæn markedsføring af både købers og sælgers virksomheder. Priserne har udviklet sig hinsides al fornuft.

Barberino di Mugello 2003

På en trøffelauktion på slottet Castello di Cafaggiolo i Barberino di Mugello, 25 km nord for Firenze, blev en Piemonteser-Trøffel på 410 gram

ved en auktion lørdag den 1. november 2003 solgt for 35.000 US\$, der på det tidspunkt svarede til 224.650 kroner. Auktionen blev arrangeret i samarbejde med Sotheby's og blev transmitteret til to restauranter i New York og Los Angeles, hvor et festklædt publikum bød hinanden op. En gruppe trøffellentusiaster, der blandt andet omfattede flere kendte, amerikanske restauratører, løb af med sejren og betalte gladelig den nette sum. Auktionen omfattede en snes andre Piemonteser-Trøfler af mere almindelig størrelse (under 100 gram pr. stk.), og de samlede indtægter – i alt 102.000 US\$ – blev givet til tre børnehospitaler i Firenze, New York og Los Angeles samt til en gruppe missionærer, der hjælper fattige i Argentina (Rune 2004).

Denne spektakulære verdensrekord kom kun til at holde lidt over et år. I november 2004 dukkede flere kæmpetrøfler op, og de største blev solgt på auktioner med international deltagelse. Hammerslagene nåede langt over højeste bud året før.

Grinzane Cavour 2004

Søndag den 7. november 2004 blev der afholdt en stor trøffelauktion på middelalderstøtten Castello di Grinzane Cavour, godt 50 km sydøst for Torino og lige midt i Italiens vigtigste trøffeldistrikt. Auktionen blev transmitteret til restauranten Four Seasons i New York, hvor over 160 auktionsdeltagere og 35 journalister var til stede. For første gang i de italienske trøffelauktioners historie transmitterede man også til Rusland, mere præcist til varehuset Gum på Den Røde Plads. Her fulgte bl.a. den italienske ambassadør slagets gang, og der blev budt pr. telefon. I Castello di Grinzane Cavour var en lang række notabiliteter til stede, blandt andet en delegation på 30 journalister fra Canada, USA, Rusland og Tyskland og ikke mindst trøffeljægeren Piero Cerutti og hans trøffelhund Rex.

Cerutti og Rex var i høj grad auktionens midtpunkt, fordi de havde fundet en kæmpetrøffel på ikke mindre end 1050 gram under en poppel i Ceruttis egen, lille forsøgsplantage i Diano d'Alba, få kilometer fra Grinzane Cavour. Det var mange år siden, at man havde set noget lignende, så forventningerne til auktionens udbytte var enorme. Italieneren Davide Paolini ledede auktionen sammen med den russiske tv-værtinde Natasha Stefanenko, og deltagerne bød hurtigt hinanden op. Først ved 41.000 US\$ kom der hammerslag

Verdens dyreste trøffel, fundet ved San Miniato i Toscana. Den 852 gram tunge trøffel er her lagt til skue ved auktionen på en lille pedestal.

for kæmpetrøflen, svarende til 235.000 kroner – en ny verdensrekord. Max Gambielli, en 89-årig amerikaner født i Voghera, Italien, og grundlægger af en af New Yorks første italienske restauranter, var den heldige sejrherre. Fjorten andre forvoksede trøfler blev også solgt på auktionen, som samlet indbragte 135.000 US\$ eller 774.000 kroner. Overskuddet blev delt imellem en gruppe kræftforskere i Candiolo ved Torino, en fond for gamle kokke i USA og en russisk fond for gadebørn, Primakov-fonden. Arrangørerne var ovenud tilfredse med resultatet og mente ikke, at rekorden ville blive slået foreløbig. Men den holdt ikke engang 14 dage.

Barberino di Mugello 2004

Det lune og fugtige efterår i Italien 2004 resulterede i flere kæmpetrøfler, og da man besluttede at gentage den toskanske trøffelauktion i Barberino di Mugello lørdag den 20. november 2004, indkom en Piemonteser-Trøffel på hele 852 gram, doneret til auktionen af finderen. Den var fundet på bakkerne uden for den lille by San Miniato, godt 30 km vest for Firenze. Godt nok var den ikke helt så tung som trøflen i Grinzane Cavour, men ifølge Daniel Pescini, en embedsmand fra San Miniato, så var den ualmindelig velformet, afrundet og uden så mange knorter, som man ofte ser.

Auktionen blev transmitteret via satellit til The

Flemming Rune, Center for Skov, Landskab & Planlægning, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@kvl.dk

The world's largest and most precious truffles

During 2003 and 2004 truffle prices surpassed the wildest expectations at three large truffle auctions in Italy. Three giant Piedmont Truffles (*Tuber magnatum*) weighing up to 1050 grams were bid up to as much as US\$ 52,000. The auctions were transmitted by satellite to the USA, Britain and Russia, and the income was donated to various charity projects. The most expensive truffle was bought by a London restaurant and exhibited for five days. Finally, it turned bad before use. A delegation from Toscana brought the truffle back to the place where it was found and gave it a ritual funeral ceremony. The largest Piedmont Truffle ever was found in 1954. It was unearthed in Toscana only 5 km from the new price record-breaking truffle, and had a weight of more than 2500 grams. It was offered as a present to the American president Dwight D. Eisenhower.

Det kræver en sikker hånd at holde en trøffel til 52.000 US\$. Er den ikke smuk?

Italian Wine Merchant, en eksklusiv vinhandel i New York, og til restaurant Zafferano i Knightsbridge, London. Begge steder blev der serveret italiensk mad og vine af højeste kvalitet til begivenheden. Et væld af berømt heder mødte frem, i New York således Mel Gibson, Bono fra U2 og Sharon Stone, og i London bl.a. Paul McCartney, Sarah Ferguson og Mick Jagger. En fængslende kappestrid opstod mellem deltagerne på slottet i Barberino di Mugello og entusiaster i New York og London, men da buddene nåede 45.000 US\$ måtte et italiensk konsortium af trøffelelskere give fortabt. Først ved 52.000 US\$ fik trøflen hammer-slag – 296.660 kroner og ny verdensrekord.

Hele auktionen indbragte 103.700 US\$, der, som

traditionen byder det, blev givet til velgørende formål i de involverede lande. I Italien kom det Meyer Børnehospitalet i Firenze til gode, i England fik Sarah Fergusons Children in Crisis Foundation støtte, og i USA blev støtten givet til Food Bank i New York, der hvert år uddeler 1,5 millioner portioner gratis mad til sultne New Yorkere.

Umiddelbart efter auktionen stod det ikke helt klart, hvem køberen af kæmpetrøflen var. Inden længe kom det dog frem, at et konsortium bestående af bl.a. Enzo Cassini, der ejer restaurant Zafferano, og en af hans stamgæster, den russiske olie-milliardær Roman Abramovich, havde overbudt alle andre. Medieopmærksomheden var enorm, og trøflen rejste til London for at blive genstand for en opmærksomhed, som aldrig tidligere var blevet nogen svamp forundt.

Storhed og forfald

Efter trøflens ankomst til London blev den sat til skue i en udstillingsmontre i den Michelin-bestjernede restaurant Zafferano. I løbet af få dage blev den et mediefænomen for verdenspressen, fra New Zealand til Rusland, fra Japan til Sydafrika. Den blev døbt „Børnenes trøffel“, fordi den indkomne sum var tilfaldet institutioner for børn i England og Italien, og restauranten oplevede besøgende, der angiveligt var rejst fra Spanien og Frankrig blot for at lugte til den. Journalister fra The Times beskrev den i temmelig sarkastiske vendinger: „It looks like a fossilised dinosaur dropping – grey, lumpy and spectacularly unappetising“, men det gav kun restauratør Cassini anledning til at kalde den „a most beautiful specimen, quite wonderful to behold“, og så stod de lige.

I fem dage nød restaurant Zafferano at være i rampelyset med hundredvis af blitzglimt hver dag. „Egentlig burde den ligge i pengeskabet. Det bruger vi til vore trøfler, fordi de er så kostbare ingredienser“, skrydede Cassini til pressen. Men storhed står for fald, som man siger. På sjattedagen skulle restaurantens køkkenchef, Andy Needham, en flerdages tur til Italien for at købe flere trøfler. Han var bange for, at trøflen ville tage skade af at være udstillet ved stuetemperatur så længe, så han lagde den i køkkenets aflåste køleskab, og tog nøglen med sig. Da han kom tilbage og åbnede køleskabet, fik han en chok. I køleskabet lå en sammenfalden, mudret klat, dækket med mug og skimmel – aldeles uspiselig og et nedværdigende

syn at vise til nogen som helst. Køkkenchefen var utrøstelig og valgte i sin kvide at nedsænke trøflen i en blomstersmykket grav nær et træ i sin egen have i Fulham i det vestlige London.

Rygtet om trøflens endeligt bredte sig som en løbeild og nåede til Italien, hvor ikke mindst befolkningen i Toscana tog sig til hovedet over at nogen kunne behandle et pragteksempel af en trøffel så skamløst. En gruppe af italienske trøffelelskere, bestående af bl.a. Giselle Oberti, der havde arrangeret auktionen, og mesterkokken Paolo Tizzanini fra en italiensk kokkesammenslutning besluttede med delstatens opbakning at sende en delegation til London med fly for at hente den mishandlede trøffel hjem og give den en værdig begravelse i San Miniato. Andy Needham lod under stor forlegenhed trøflen grave op igen af sin have, den blev fløjet „hjem“ til Italien, og under en stor ceremoni med en toskansk vagtparade i middelalderuniformer blev trøflen – til trommeslag og indsvøbt i et blåt klæde – den 18. december 2004 stedt til hvile i toskansk jord nær findestedet. „Trøflen vil hvile i fred i den toskanske jord, som har foræret verden den, og nu vil jorden modtage den og beskytte den med al den respekt, den fortjener“, skrev en italiensk avis.

De allerstørste trøfler

Det er sjældent, at svampe på den måde nyder respekt og behandles på lige fod med tænkende væsener. De fleste trøfler ender ret hurtigt som menneskeføde, således verdens hidtil næststørste trøffel, der blev fundet den 2. november 1999 af Giancarlo Zigante og hans hund Diana nær landsbyen Livade, 30 km syd for Trieste i Istrien (Kroatien). Den vejede 1310 gram og bibragte finderen et diplom fra Guinness Book of Records for „verdens største trøffel“. Familien Zigante, som ejer en trøffelforretning i Livade, ville ikke sælge trøflen, men valgte i stedet at invitere 100 venner og forretningsforbindelser til en årtusind-middag med trøffelmad, der sent vil gå i glemmebogen.

Den allerstørste Piemonteser-Trøffel nogen-sinde blev dog fundet for halvtreds år siden, helt præcis den 26. oktober 1954 nær landsbyen Balconevisi, der forunderligt nok ligger blot 5 km syd for San Miniato, findestedet for den dyreste trøffel. Ifølge datidige beretninger vejede den „due chili e 18 tacche“, hvilket gerne oversættes med lidt over 2500 gram. Den blev fundet af trøffelhunden Paris

med sin herre Arturo Bego, som siden overgav den til trøffelhandleren Giacomo Morra. Trøflen vakte enorm opsigt, og Morra bestemte, at den skulle foræres til den amerikanske præsident Dwight D. Eisenhower – velsagtens fordi Morra følte, at italienere stod i gæld til amerikanerne i efterkrigs-årene. Og det er ganske vist, at trøflen tog turen over Atlanten, men om den kom frem i spiselig tilstand, og hvad den i givet fald blev brugt til, fortaber sig i historien.

Tak

En stor tak til Bjørn W. Pedersen for tålmodig oversættelse af adskillige italienske hjemmesider og for forespørgsel til avisen La Repubblica om billedmateriale, samt til Paolo Sorcinelli, Pesaro, Italien, for tilsendt materiale.

Litteratur

Callot, G. 1999. La truffe, la terre, la vie. INRA editions, Paris.
Rune, F. 2004. Vidste du... – Svampe 49: 26-27.

Artiklen er baseret på en gennemgang af talrige hjemmesider på internettet, hvor mange, ofte unavngivne journalister har beskrevet hændelsesforløbet. Auktionen i Barberino di Mugello 2003 var omtalt i Vidste du... (Svampe 49). Hovedkilderne til artiklens øvrige afsnit er:

Grinzane Cavour 2004:

www.enotime.it/zoom/default_body.aspx?ID=1415;
[http://weird-news.news.designerz.com/prize-truffle-nets-41000-dollars.html;](http://weird-news.news.designerz.com/prize-truffle-nets-41000-dollars.html)

Barberino di Mugello 2004:

www.regione.toscana.it/primapagina/index.php?CODICEANSA=12663;
www.repubblica.it/2003/e/gallerie/cronaca/tart/2.html
<http://birraaroundtheworld.splinder.com/>

Storhed og forfald:

[www.timesonline.co.uk/article/0,,2-1395194,00.html;](http://www.timesonline.co.uk/article/0,,2-1395194,00.html)
[www.able2know.com/forums/about40532.html;](http://www.able2know.com/forums/about40532.html)
http://news.independent.co.uk/low_res/story.jsp?story=594578&host=3&dir=73&dir=73&host=3;
[http://www.repubblica.it/2004/l/sezioni/cronaca/tartu/tartu.html;](http://www.repubblica.it/2004/l/sezioni/cronaca/tartu/tartu.html)

De allerstørste trøfler:

www.zigantetartufi.com/eng/index.php3?p=guinness;
www.winenews.it/view.php3?id=4543&cat=58;
<http://lanazionequotidiano.net/channel/4/9:4810765:/2003/10/02.>

Cortinarius aureocalceolatus Moser & Peintner – en ny knoldslørhat for Danmark og Nordeuropa

Tobias Guldberg Frøslev og Thomas Stjernegaard Jeppesen

Meinhard Moser var indtil sin død for nylig en aktiv figur inden for udforskningen af slørhatte-fungaen over hele verden (nekrolog i Svampe 47 af T. Læssøe). Ganske kort før sin død beskrev han sammen med Ursula Peintner en ny art af knoldslørhat (*Phlegmacium*) – *Cortinarius aureocalceolatus* – som på det tidspunkt kun var kendt fra ganske få fund i Majella-nationalparken, Chieti, Italien, hvor den vokser i montan bøgeskov (Peintner & Moser 2002). Sammen med den grundige og præcise beskrivelse, som indeholder et fotografi, fulgte oven i købet en reference til en DNA-sekvens fra typen og en lille slægtskabsanalyse baseret på DNA-sekvenser. Analysen viser at *C. aureocalceolatus* sandsynligvis er beslægtet med arter i sektionen Calochroi, som blandt andet indeholder arter som Lillabladet Slørhat (*Cortinarius calochrous*) og Violblå Slørhat (*C. sodagnitus*), som vi kender fra Danmark, og *C. aureopulverulentus*, som den ifølge forfatterne ligner mest i felten. Mikroskopisk afviger den dog noget fra disse ved sin hathudsopbygning.

Artiklen vakte i særdeleshed vores interesse, da beskrivelsen passede utroligt godt på nogle hidtil ubestemte fund af en lille knoldslørhat som vi havde gjort rundt omkring i Danmark.

Som noget sjældent inden for knoldslørhattevidenskaben kan vi med overvældende stor sikkerhed sige, at vores fund tilhører den samme art, som Moser og Peintner har beskrevet fra Italien. Vi har nemlig sammenlignet DNA-sekvenser fra vore fund med sekvensen (GenBank Nr. AF503543), som er tilgængelig for type-indsamlingen (IB 20010175), og de er 99,84% identiske! DNA-sekvenserne som vi har sammenlignet, stammer fra et meget variabelt område i genomet kaldet ITS

(internal transcribed spacer). Grundlæggende kan man sige, at hvis to individer har identiske (eller næsten identiske) ITS-sekvenser, tilhører de med stor sandsynlighed samme art. I dette tilfælde, hvor både morfologi og molekyler stemmer så godt overens, efterlades man ikke med megen tvivl om, at man har med samme art at gøre. Desværre er en sådan utvetydig overensstemmelse ikke altid til stede, når man begynder at inddrage DNA-molekyler som en del af sit bestemmelsesværktøj.

Molekylære teknikker bliver mere og mere udbredte og mindre dyre, og man må sige, at det er en ubeskrivelig fordel at offentliggøre en DNA-sekvens sammen med beskrivelsen af en ny art – hvis man altså har muligheden. Derved har man for eftertiden en objektiv og uforgængelig reference til denne art, og vi har i dette tilfælde kunnet forsikre os om, at vi rent faktisk har *C. aureocalceolatus* i Danmark uden at nærstudere typeindsamlingen eller tage på studietur til Italien (hvilket sikkert ellers ville have været sjovt).

Arten er let at kende på sin karakteristiske „rodslående“ knold og en tydelig purpur KOH-reaktion på knoldens overkant. Herunder følger en uddybende beskrivelse, således at det skulle være muligt for slørhatteinteresserede at identificere arten, som på nuværende tidspunkt i Danmark kun er kendt fra tre af vore artsrigeste knoldslørhatte-lokaliteter, nemlig Århuskovene, Allindelille Fredskov og Lellinge Skovhusvænge. Den findes ganske givet også på andre egnede lokaliteter, men vores første indtryk er, at den er ret sjælden. Så vidt vi ved, er dette den første angivelse af arten i Nordeuropa. Foruden typelokaliteten og de danske lokaliteter er den angivet fra Alperne (<http://myco-cheype.ch/tiscali.fr/>), hvor den også gror med bøg.

Tobias Guldberg Frøslev, Biologisk Institut, Ø. Farimagsgade 2D, 1353 København K; e-mail: tobiasgf@bi.ku.dk
Thomas Stjernegaard Jeppesen, Lykkebovej 8, 1. sal, 2500 Valby; e-mail: thomasstjerne@get2net.dk

Cortinarius aureocalceolatus – new to Denmark and Northern Europe

Cortinarius aureocalceolatus is reported as new to Denmark and Northern Europe, where it grows with *Fagus* on calcareous or mineral rich soil. ITS-sequences of the Danish collections correspond 99,84% with those published from the type (GenBank Access Nr.: AF503543). The root-like attenuated stipe is stressed as an important diagnostic character, not found in the original diagnosis.

Cortinarius aureocalceolatus fra Allindelille Fredskov 16.9.2003, (TSJ2003-011) Foto Thomas S. Jeppesen

Hat 3-5 cm, først halvkugleformet, siden hvælvet, klæbrig som ung og i fugtigt vejr, snart tør, ikke fibret, læderbrun (5D5-6D6), omkring midten mere rødbrun (6E6-7E6). Randen noget lysere og ofte med oliven skær (3B2-4B2). Svøbresten sparsomme, som små blegt gullige (3A2-3A3) til hvidlige flager. Lameller dybt udrandede, brede, med mange korte som ikke når stokken, gråviolet (17A2). Slør relativt sparsomt. Stok 4,5-6,5 x 0,8-1,2 cm, glat, skinnende, i toppen med gråviolet skær (17A2), nedefter hvidlig, cylindrisk, med ret smal (op til 1,8 cm) men dyb (op til 2,2 cm) knold, som på ydersiden anløber rustbrunt (6D8) i pletter. På knoldens kant findes rester af bleggult svøb (3A3). Kød hvidt, med violet (18A3) skær i stok-toppen. Lugt ubetydelig (svagt sødlig som mange andre slørhatte), smag mild. KOH-reaktion i stok- og knoldkød negativ, i hatkød svagt rosa (11A2-12A4), på hathud negativ (brunlig), på svøb på knoldens overkant dybt purpur (12D8-12E8).

Sporer (9,5-)10-11,5(-12) x (5,7-)6-6,8 µm (MV=

10,72 x 6,24 µm), Q = 1,72 (+/- 0,05), citron- til mandedformede, groft ornamenterede. Hathud bestående af 12-16 cellelag; øverst 6-8 lag af 2,6-4,2 µm brede, gelatinøse, oprette, løst arrangerede hyfer med brunligt, kornet intracellulært pigment. Herunder 6-8 lag af 5,7-6,8 µm brede, parallelle, liggende hyfer, ligeledes med brunligt intracellulært pigment. Nederst et veludviklet hypoderm af op til 30 µm brede, oppustede, næsten isodiametriske celler.

MATERIALE: NØ-SJÆLL.: Allindelille Fredskov, 17.10.2002, TSJ (TSJ2002-046), 16.9.2003 (TSJ2003-011), 4.10. 2003 (TSJ2003-085). – S-SJÆLL.: Lellinge Skovhusvænge, 4.10. 2003, T. Læssøe (TSJ2003-107). – Ø-JYLL.: Århuskovene, syd for Ørnereden, 14.10.1997, TSJ og TF (TT97-039).

Litteratur

Kornerup, A. & J.H. Wanscher 1965. Farver i farver. Læssøe, T. 2003. Meinhard Moser 13/3 1924 - 30/9 2002. – Svampe 47: 56
Peintner, U. & M. Moser 2002. Die phylogenetischen Beziehungen der *Cortinarius-aureopulverulentus*-Gruppe. – Journal des Journées Européennes du Cortinaire 4: 28-32.

Silkehåret Posesvamp på afveje

Leo de Jong

En dag i oktober 2004 gjorde Niels Holger Wer-muth, en ansat hos Tokai Boarding School i Præstø, mig opmærksom på nogle svampe, som var kommet frem under svømmehallen. Selvføl-gelig var jeg nødt til at se, hvad det var for noget. Rigtignok kom der nogle cm-store svampeag-tige væsener frem fra betonen nær et gulvafløb, hvor der også lå et par bøgeblade. De mærkelige strukturer visnede dog hurtigt hen, men efter et par dage blev et par stykker lidt større, og jeg besluttede at tage den ene med til åbent hus i København. Thomas Læssøe undersøgte den nærmere og kom til resultatet Posesvamp af en eller anden slags. Der var nemlig en lille ansats til en hat dybt inde i den pæreformede klump.

Svampene fik fred i kælderen, og til sidst kom der to frugtlegemer ud af posen. De var behårede, men med en måne, som hurtigt var lidt opsprukken. Hat 3-4 cm i diameter, lidt klæbrig, hvid-creme-beige. Stok: 5-6 cm høj og 8-10 mm tyk, tykkest mod basis, hvid til creme-farvet. Lameller creme med svagt rosa skær, æg lidt lysere. Posen 2,5-3,2 cm høj, 4-fliget og med brunlige „skæl“. Lugt som en blanding af svamp og klor. Mycelium hvidt. Vandtilførslen sker fra en utæt vandpumpe. Vandet har et indhold af klor på ca. 0,7 ppm og har en PH på 7,2. Rumtemperaturen ligger konstant på 25°C. Der er en times kunstigt lys og et lille kvarters lys fra en åben dør om dagen. Tørrede eksemplarer blev overdraget til TL, der nu kom frem til Silkehåret Posesvamp (*Volvariella bombycina*). Sjovt nok blev et tilsvarende fund allerede rapporteret i svampebladet urtid, hvor Willy Rummel (Svampe 2:75, 1980) kunne rapportere arten lidt oppe på en 1/2 m tyk betongulv i kæl-deren på teknisk skole i Åbenrå. Erik Rald har

Silkehåret Posesvamp (*Volvariella bombycina*) på vej op gennem et betongulv. Foto Leo de Jong.

også i en Mykonyt-udsending i 2004 fortalt om et posesvampefund på en malet væg i Møllegade på Nørrebro i København. Fundet er bestemt til Eng-Posesvamp (*V. taylori*), der også af fx Moser er angivet fra ruderalet habitater, dog ikke indendørs. Der findes også andre spredte angivelser af mystiske voksesteder for posesvampe i litteraturen men det mærkeligste substrat er vel nok den Snyltende Posesvampe: Tåge-Tragthat.

Leo de Jong, Sandvig Kohave 1, 4735 Mern; e-mail: leodejong@dlgtele.dk

Volvariella bombycina in unusual circumstances

An indoor habitat is reported for *Volvariella bombycina*: a concrete floor near a leaking pump underneath a swimming pool.

På jagt efter danske insektsæksvampe (Laboulbeniales)

Jimmie Høier & Lykke Hjorth Mikkelsen

I begyndelsen af 1900-tallet gjorde botanikeren og frøpatologen Ove Rostrup tilfældigt det første danske fund af Laboulbeniales på en lille, sort rovbille indsamlet i København, og nogle år senere skrev han følgende om sin første målrettede indsamling af disse svampe: „Opmuntret af dette tilfældige Fund af en Repræsentant for denne i saa mange henseender mærkelige Svampefamilie, tog jeg den 25. maj 1914 ud til Furesøen i Haab om at finde andre Arter paa de under Stenene ved Brederne saa talrige Løbebiller. Jeg var da ogsaa saa heldig paa denne første Tur at finde Laboulbeniacer paa hele 5 forskellige Arter Løbebiller.“ (Rostrup 1916).

Laboulbeniales har hidtil været en meget over-set svampeorden i Danmark, og der er derfor kun skrevet meget lidt om de danske insektsæksvampe. Den eneste danske mykolog der har beskæftiget sig seriøst med emnet, er Ove Rostrup – søn af den mere kendte Emil Rostrup – i to artikler fra henholdsvis 1916 og 1935, hvori en række arter blev nævnt og eventuelt illustreret. Ordenen er desuden kort omtalt i Petersen (1998) og ligeledes i Svampe (Jørum 2002).

Den specielle biologi og det specielle udseende gør Laboulbeniales til en unik orden blandt sæksvampe. Arterne vokser på eksoskelettet (det ydre skelet) af levende leddyr, især insekter. På verdensplan kendes der i dag ca. 2000 arter fordelt på 140 slægter. Svampen gennemtrænger insektets eksoskelet med haustorier, som er tynde tråde der tjener til næringsoptag. Der er intet der tyder på at insektet tager skade (Weir & Beakes 1995).

Laboulbeniales er opkaldt efter den franske

entomolog A. Laboulbene, som sammen med en kollega, A. Rouget, i 1840'erne opdagede denne orden. I 1850 udgav Rouget en illustreret rapport om denne parasit, og tre år senere beskrev de to franskmænd C. Robin og J. Montagne de første to arter. I de følgende 37 år var der stort set ingen fokus på Laboulbeniales, indtil den amerikanske mykolog R. Thaxter i 1890 publicerede den første af en lang række artikler om Laboulbeniales. Han har beskrevet 2/3 af alle kendte arter, og hans vigtigste arbejde er hans fem monografier om Laboulbeniales (Thaxter 1896-1931, Huldén 1983).

Taksonomisk set har Laboulbeniales haft en broget historie. Først blev de fortolket som abnorme deformiteter på leddyrsk eksoskelet. Senere blev de rykket over i dyreriget som tilhørende rækken Acanthocephala, små orme der i larvestadiet parasiterer leddyr. Dernæst til basidiesvampe, så til koblingssvampe, og til sidst faldt de til ro hos sæksvampe. De seneste molekylære undersøgelser tyder på at Laboulbeniales er meget tæt beslægtede med den insektspredte, men gødningsboende kernesvampeslægt *Pyxidiophora* (Weir & Blackwell 2001). Slægtens morfologi er behandlet hos Lundqvist (1980).

Den majdag i 1914 var Rostrup heldig at finde tre ud af de 13 arter der er fundet i Danmark frem til i dag, og i 1935 rapporterede han om fundet af yderligere tre arter. Skemaet på side 40 viser en samlet liste over de Laboulbeniales-arter, der er fundet i Danmark.

90 år er gået siden Ove Rostrup ledte efter biler ved Furesøens bredder. Men man er ikke i mellemtiden blevet meget klogere på tilstedeværelsen

Jimmie Høier, Sofiegade 7, lejl. 107, 1418 Kbh K; e-mail: jhoier2000@yahoo.dk

Lykke Hjorth Mikkelsen, Bangsbovej 4 st., 2720 Vanløse; e-mail: lykkemikkelsen@yahoo.dk

A preliminary study of Danish Laboulbeniales on carabid beetles

A preliminary study on Danish Laboulbeniales on beetles trapped in pit falls (216 specimens, 29 species) at three sites was carried out. Five fungal taxa were recorded: *Laboulbenia fasciculata*, *L. aff. fasciculata*, *L. aff. flagellata*, *L. pseudomasei*, *L. cf. pterostichi*. In the case of *L. fasciculata* all beetle individuals (*Patrobus atrorufus*) were infected, whilst much lower infection rates were found in other cases. Six species of Coleoptera were infested (38 individuals).

Artsnavn	Danske fund	Værtens artsnavn	Kilde
<i>Eumonoicomyces papuanus</i> Thaxt.	O. Rostrup 1913	<i>Oxyteles rugosus</i>	Rostup 1916
<i>Laboulbenia pterostichi</i> Thaxt.	O. Rostrup 1914	<i>Pterostichus nigrita</i> og <i>Pterostichus strenuus</i>	Rostup 1916
<i>Laboulbenia flagellata</i> Peyr.	O. Rostrup 1914	<i>Agonum</i> spp	Rostup 1916
<i>Rachomyces furcatus</i> Thaxt.	O. Rostrup 1916	<i>Othius</i> spp	Rostrup 1935
<i>Peyritschiella protea</i> Thaxt.	O. Rostrup 1917	<i>Oxyteles rugosus</i>	Rostrup 1935
<i>Laboulbenia rougeti</i> C.P. Robin	O. Rostrup 1921	<i>Brachinus crepitans</i>	Rostrup 1935
<i>Laboulbenia ptomaphagi</i> Huggert	O. Sjøberg 1939	<i>Pterosticus variicornis</i>	Huggert 1972
<i>Arthrorhynchus nycteriae</i> Thaxt.	O. Ryberg 1947	<i>Nycteribiidae</i> spp	Huldén 1983
<i>Corethromyces niger</i> T. Majewski	O. Ryberg 1947	<i>Ptomaphagus</i> spp	Huldén 1983
<i>Stigmatomyces euconni</i> F. Picard	J. Balazuc 1973-74		Huldén 1983
<i>Laboulbenia fasciculata</i> Peyr.		<i>Patrobus atrorufus</i>	Huldén 1985
<i>Misgomyces dyschirii</i> Thaxt.		<i>Dyschirius</i> spp	Huldén 1985
<i>Laboulbenia pseudomasei</i> Thaxt.	J. Høier og L.H. Mikkelsen 2004	<i>Pterostichus nigrita</i> og <i>Pterostichus melanarius</i>	Svampe 51, 2005

af Laboulbeniales i Danmark. Derfor valgte vi (JH og LHM) i forbindelse med et projekt på Københavns Universitet under vejledning af Thomas Læssøe at lave et projekt om denne fascinerende svampegruppe. Vores formål var at undersøge tre lokaliteter på Sjælland for tilstedeværelsen af Laboulbeniales på jordbundslevende biller.

Svampenes biologi

Laboulbeniales er kendt både fra troperne og fra kølige, tempererede egne, men generelt aftager antallet af arter jo køligere klimaet bliver. Deres udbredelse er først og fremmest bestemt af værtens udbredelse. Nogle arter er vidt udbredt fordi deres værter er det, eller fordi de parasiterer flere forskellige slægter (Huldén 1983). Som et resultat af evolutionen af dette parasitiske forhold er Laboulbeniales meget værtsspecifikke.

Dette betyder at en stor del af Laboulbeniales kun findes på bestemte slægter eller endog arter af leddyr (Weir & Beakes 1995).

På verdensplan er Laboulbeniales kun kendt for at parasitere på 10 insektordener ud af ca. 33, bl.a. biller, fluer, kakerlakker, græshopper og termitter. 80 % af Laboulbeniales parasiterer på biller (Coleoptera) og 10 % på fluer (Diptera), og blandt

billerne er det familierne løbebiller (Carabidae) og rovbiller (Staphylinidae), der er de foretrukne værter for svampene. Selvom størstedelen af kendte Laboulbeniales parasiterer på insekter, er der også fundet nogle arter på mider (Arachnida) og tusindben (Diplopoda) (Weir & Beakes 1995).

Eftersom Laboulbeniales parasiterer på 10 insektordener ud af 33, findes de og deres værter i mange forskellige habitater: vand, jord, nedbrudt plantemateriale, løv, blomster og ådsler. De mest almindelige slægter af Laboulbeniales findes typisk på løbebiller og rovbiller i fugtige til meget våde områder i nærheden af søer, åer og moser (Benjamin 1971).

Man ved ikke ret meget om, hvordan svampene optager næring, men i 1969 blev det vist, at mindst én art er i stand til at optage værtens kropsvæsker. Det foregik ved, at farvestoffet Nile Blue sulfat blev opkoncentreret i en bille. Derefter kunne man observere, hvordan den blå væske fra kropshulen blev optaget i svampen (Tavares 1985).

Laboulbeniales formerer sig udelukkende ved kønnet formering. De aflange sporer er tocellede og frigives ofte parvis. De er omgivet af et gennem-sigtigt, slimet hylster, som hæfter sig fast på værtens eksoskelet.

Billedet viser en løbebille (*Patrobus atrorufus*) tæt besat med svampen *Laboulbenia fasciculata*. Foto af JH og LHM.

Hvad sporespredning angår, kan det ske både inden for det samme værtsdyr, f.eks. hvis dyret soignerer sig, og mellem to dyr ved fysisk kontakt, f.eks. under parring. Sporerne kan ligeledes af-sættes i dyrets omgivelser for senere at blive over-ført til et nyt værtsdyr.

Den praktiske del af projektet

Da langt de fleste kendte værter for Laboulbeniales enten er Løbebiller (Carabidae) eller Robbiller (Staphylinidae) (Majewski 2003), var det oplagt at lede efter Laboulbeniales ved at indfange en mængde af disse biller på nogle udvalgte fugtige lokaliteter. Den 24. september 2004 gravede vi faldfælder ned på to skovlokaliteter hhv. i Strødam Reservatet ved Hillerød og i Runde Mose i Sorø Sønderkov og i en eng på Kalvebod Fælle på Vestamager.

I laboratoriet blev billerne sorteret efter art og talt. Så kom det spændende øjeblik, hvor vi skulle undersøge billerne for svampe under en stereolup. Det tog dog lidt mere end et øjeblik at få set alle

216 biller igennem, og der gik et par timer før vi endelig fandt den første svamp. Et eksemplar af hver billeart blev derefter sendt til bestemmelse hos entomolog Ole Martin på Zoologisk Museum, København. Vi lavede permanente præparater af 2-3 thalli (thallus skal i denne forbindelse forstås som et helt svampeindivid uden haustorier) fra hver af de inficerede billearter.

Præparaterne er fremstillet efter Huldéns metode (1983). Det foregik i grove træk på denne måde: Vi fiskede et enkelt thallus af billen med en tynd nål. Svampen blev derefter lagt mellem et objektglas og et dækglas sammen med to opløsninger der henholdsvis fikserede og farvede præparatet. Til sidst blev det hele forseglet med neglelak.

De fundne svampe

Når man skal bestemme svampe inden for ordenen Laboulbeniales, er det nødvendigt at vide hvilken slægt værten tilhører. Laboulbeniales er, som tidligere nævnt, meget værtsspecifikke, så hvis man kender værten, gør det selve bestemmelsen

En generel morfologisk beskrivelse af *Laboulbenia*

Da alle de fundne svampe kan henføres til *Laboulbenia*, følger her en generel beskrivelse af denne slægt, da det vil lette forståelsen af de efterfølgende artsbeskrivelser. Den strukturelle opbygning inden for slægten *Laboulbenia* varierer en del, men nogle karakterer er dog generelle. Svampens thallus er inddelt i tre hoveddele og et antal mindre organer. Selve hovedaksen i thallus, der kaldes for det primære receptakel, ender i et vedhæng. Det primære receptakel udvikler med tiden en forgrening der bærer et frugtlegeeme i form af et perithecium, og dette kaldes det sekundære receptakel.

Det primære receptakel består nederst af en sort fodcelle. Over fodcellen sidder basalcellen, der ofte bare betegnes med et (I), og over denne ligger suprabasalcellen (II). Herefter følger det primære receptakels 3. celle (III), 4. celle (IV), der er den øverste ydre celle i det primære receptakel, og til sidst den 5. celle (V), der er den øverste indre (den indre vil sige den der vender ind mod periteciet). Den vil ofte være lille og trekantet.

Over (IV) og (V) ligger den første celle i det primære vedhæng, denne celle er ofte flad og sort og kaldes for insertionscellen. Det resterende primære vedhæng kan variere meget i udformningen, lige fra en enkelt stump celle til et stort, busket vedhæng, der kan være adskillige gange længere end receptaklet. Ofte vil insertionscellen efterfølges af to adskilte basalceller der udgør basis for henholdsvis det indre og det ydre vedhæng. Det indre vedhæng er det der befinder sig imellem det ydre vedhæng og periteciet. Såvel det indre som det ydre vedhæng kan være udstyret med antheridier, som er de organer hvori de hanlige kønsceller dannes. Det primære receptakel kan også bære såkaldte sekundære vedhæng. Disse er udformet efter samme mønster som det primære, men udspringer ikke fra (IV) eller (V).

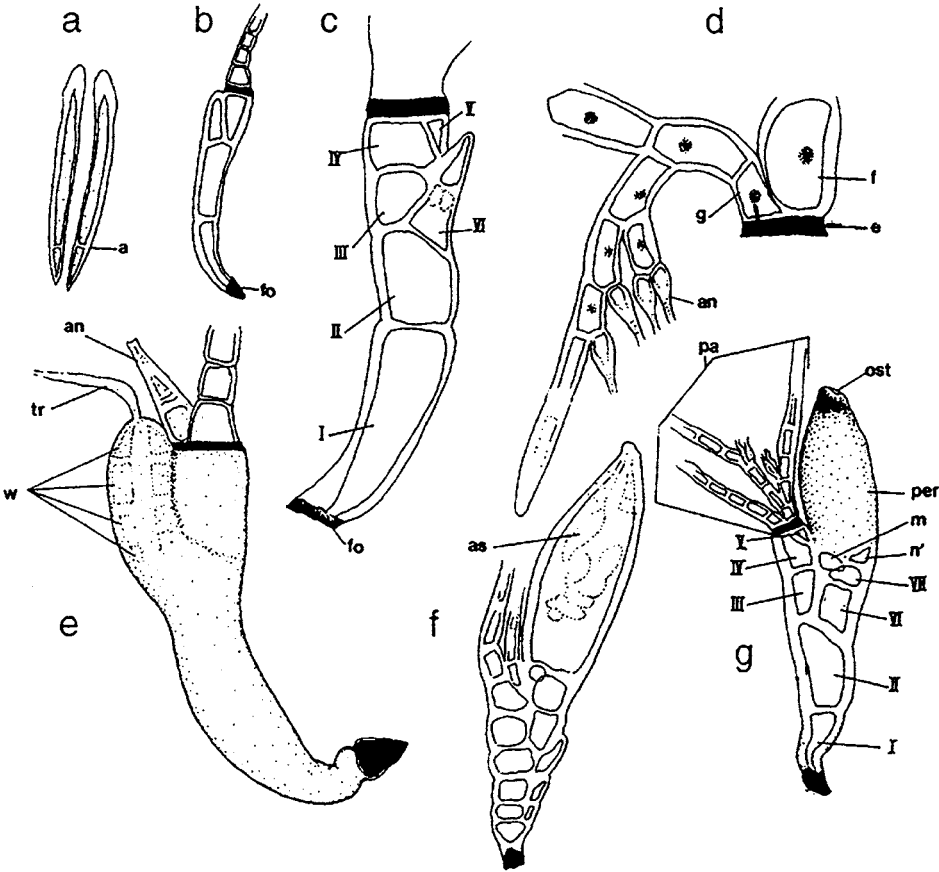
Der sker ofte en forgrening ud for (III) i det primære receptakel. Denne forgrening kaldes peritecie-stilken, og den første celle kaldes den primære periteciestilkcelle eller bare (VI). Typisk vil der derefter følge en sekundær periteciestilkcelle, (VII), og derefter kan følge et antal mindre, trekantede celler der danner en fordybning i stilken hvori periteciet hviler. Disse celler kaldes periteciets basalceller. Selve periteciet består nederst af et antal små, trekantede celler der danner periteciebunden, og derpå sidder den resterende del af periteciet. De to yderste peritecievægceller danner en munding der kaldes ostiolen. Hos umodne eksemplarer ses en prokarp (organet der danner den hunlige kønscelle) der senere omdannes til et trikogyn (en aflang håragtig celle) og et ascogonium (et senere stadium af procarken). Med tiden vokser et lag af peritecievægceller op og omslutter ascogoniets og trikogynets celler. Det præcise arrangement, antal og relative størrelse af disse vægceller anvendes til bestemmelse på familieniveau (Weir & Beakes 1995).

uendelig meget lettere. Ofte får man højst 2-3 svampearter at vælge imellem når man er nået så langt, og disse er som regel lette at skelne fra hinanden. Vi brugte Huldéns (1983) meget grundige værk om Laboulbeniales i Finland og tilstødende dele af USSR, som også indeholder en nøgle til bestemmelse af svampene.

Laboulbenia fasciculata Peyr.

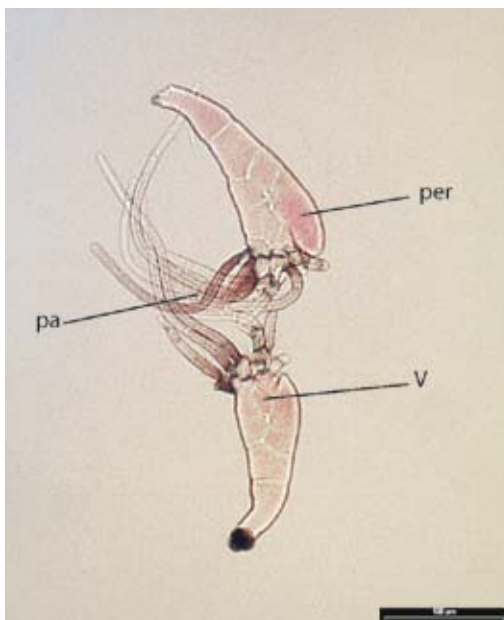
Vært: *Patrobus atrorufus* (Strøm 1768).
Lille (7,5-10 mm), sort til brunlig løbebill. Almindelig i Danmark, i tilgroede moser eller enge,

gerne hvor der er mange muse- og muldvarpegange (Hansen & Larsson 1941).
Det primære receptakel er opbygget som det generelle eksempel ovenfor til og med (IV). Receptakel: ca. 160 µm langt. Vedhæng: ca. 200 µm langt. Celle (V) har øjensynlig delt sig adskillige gange ind mod periteciet. Dette er mere tydeligt i mikroskopet. Der er ingen insertionscelle, og det primære vedhæng kommer ikke op af et bundt som normalt, men nærmere fra en kam. Vedhængen er ved basis tvegrenet, men længere oppe uden forgreninger.

(a) De tocellede ascospore; (b) thallus under udvikling; (c) perithecium under udvikling; (d) primærvedhæng med antheridier; (e) trikogyn og peritecievægceller; (f) modent thallus med asci under udvikling; (g) modent thallus med receptakelceller, primært vedhæng og perithecium (ill. fra Weir & Beakes 1995).

a	tværvæg i sporen (septum)	ost	ostiolen
an	antheridium ("hanligt" kønsorgan)	pa	primær vedhæng
as	sæk (ascus)	per	perithecium
e	første celle i det primære vedhæng (insertionscellen)	tr	trikogyn
f	anden celle i det primære vedhæng (basalcelle i det ydre vedhæng)	I	thallus-basalcelle
fo	fodcelle	II	thallus-suprabasalcelle
g	basalcelle i indre vedhæng	III	den 3. celle i det primære receptakel
m	periteciets primære basalcelle (dannet ved deling af celle VI)	IV	den øvre ydre celle i det primære receptakel
n`	periteciets sekundære basalcelle (dannet ved deling af celle VII)	V	den øvre indre celle i det primære receptakel
		VI	første celle i periteciestilken
		VII	anden celle i periteciestilken

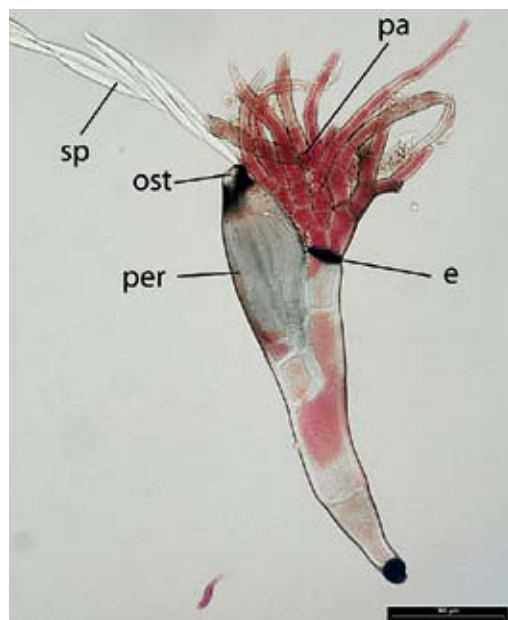
Laboulbenia fasciculata. Billedet viser to thalli - (pa) primær vedhæng, (per) perithecium; (v) øvre indre celle i det primære receptakel. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

Laboulbenia fasciculata er tidligere fundet i Danmark i Jægersborg Dyrehave (se skema side 40). I de øvrige lande i Norden er den hidtil kun fundet i det sydlige Finland. Derudover er den fundet i Storbritannien, Østrig, Tyskland, Frankrig, Grækenland, Ungarn, Italien, Polen, Rumænien, Schweiz, Estland og Litauen (Huldén 1983).

Laboulbenia pseudomasei Thaxt.

Vært: *Pterostichus nigrita* (Paykull 1790)
Middelstor løbebille (10-15 mm). Den er som regel sort med røde lår, men findes også i en helt sort form. Arten er for nylig blevet splittet i to: *P. nigrita* og *P. rhaeticus*, der kun adskiller sig ved genitaliernes struktur. Meget almindelig i Danmark på fugtige steder som moser og enge (Hansen & Larsson 1941).

Receptakel: ca. 350 µm langt. Vedhæng: ca. 250 µm langt. Det primære receptakel er typisk. Ved basis af vedhængen ses den sorte insertionscelle (e), og det primære vedhæng (pa) er stærkt forgrenet (2-3 gange). Sporer: ca. 100 µm lange, tenformede med ét asymmetrisk septum i hver spore.

Laboulbenia pseudomasei - (sp) sporer, (pa) primær vedhæng, (per) perithecium, (e) insertionscelle. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

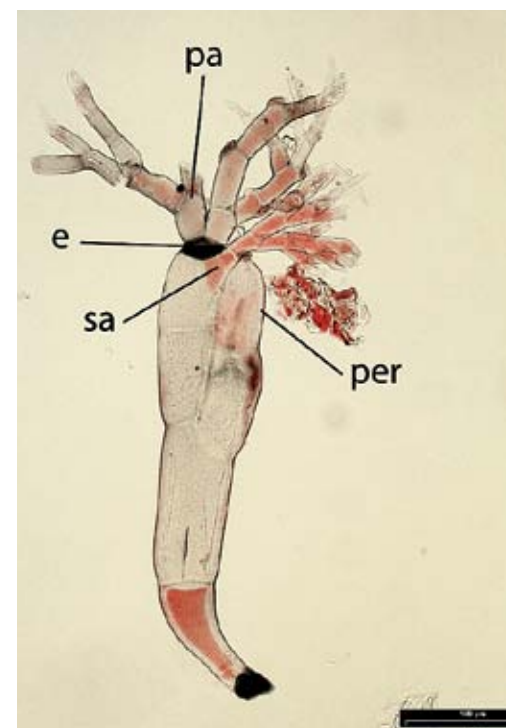
Da *Laboulbenia pseudomasei* har et meget variabelt udseende, kan den være svær at bestemme. Den er, ifølge Rossi & Weir (1997), blevet forvekslet med *L. pterostichi* gennem tiderne, især eksemplarer med et meget simpelt vedhæng.

L. pseudomasei er hidtil ikke fundet i Danmark, men er kendt fra Tyskland, Finland, Frankrig, Ungarn, Italien, Mongoliet, Polen, Schweiz og det tidl. USSR (Huldén 1983).

Laboulbenia cf. pseudomasei Thaxt.

Vært: *Pterostichus melanarius* (Illiger 1798)
Middelstor, blanksort løbebille (12-20 mm). Er meget almindelig under sten, bark og nedfaldne blade i mange typer fugtige habitater (Hansen & Larsson 1941).

Receptakel: ca. 325 µm langt. Vedhæng: ca. 200 µm langt. Det primære receptakel typisk til og med (IV). Fra celle (V) er der dannet et vedhæng (ia), som ikke hænger sammen med det primære vedhæng (pa), der har basis i insertionscellen. Vedhængen er stærkt forgrenet (2-3 gange). Periteciet (per) er endnu ikke fuldt udviklet på dette eksemplar.

Laboulbenia cf. pseudomasei - (pa) primær vedhæng, (e) insertionscelle, (ia) indre vedhæng, (per) perithecium. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

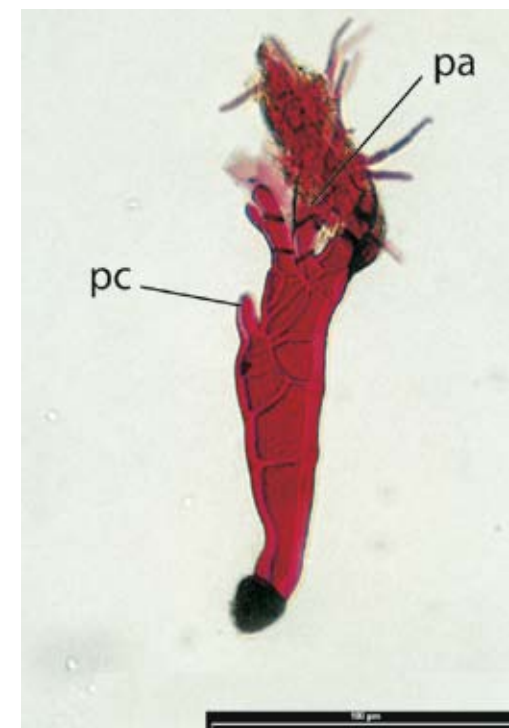
Dette individ afviger fra *L. pseudomasei* ved at der udgår et vedhæng fra celle (V) under insertionscellen.

Rossi & Weir (1997) nævner imidlertid, at celle (V) hos *Laboulbenia pseudomasei* i nogle tilfælde kan danne et sådant vedhæng.

Laboulbenia aff. fasciculata Peyr.

Vært: *Leistus terminatus* (Hellwig 1793)
Lille (6-8 mm), rødbrun løbebille med gullige ben og sort hoved. Udbredt, men ikke almindelig i Danmark. Opholder sig gerne under sten eller bark eller i græstuer (Hansen & Larsson 1941).

Receptakel: ca. 125 µm langt. Vedhæng: ca. 75 µm langt. Det primære receptakel typisk til og med (IV), cellerne har dog en lidt anden form. Celle (V) har øjensynlig delt sig adskillige gange ind mod periteciet. Celle (III) er kvartcirkelformet. (V) ligger presset op ad celle (IV) og er pølseformet.

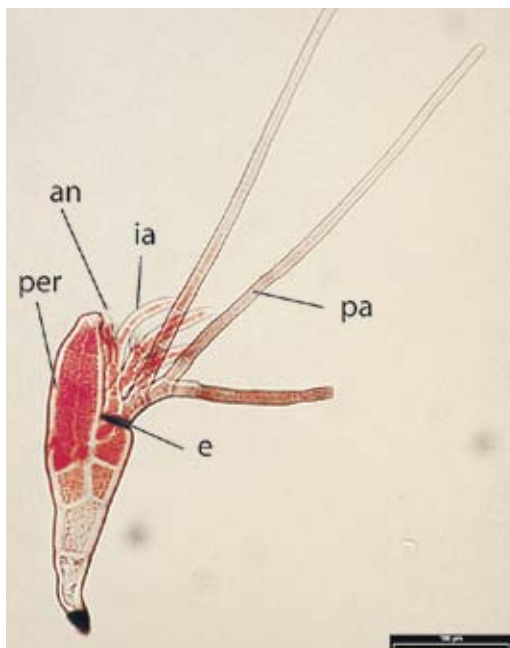
Laboulbenia aff. fasciculata - (pa) primær vedhæng, (pc) procarp, (v) øvre indre celle i det primære receptakel, (III) tredje celle i det primære receptakel, (VI) første celle i periteciestilken. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

(VI) er hestehovsformet. Der ses ingen insertionscelle. Vedhængen er i meget dårlig stand, men man kan ane at den forgrener sig 2-3 gange. Vedhængen ender i nogle meget tynde forgreninger, som ikke er set på andre *Laboulbenia* i dette materiale. Periteciet er i alle præparaterne under udvikling og ses kun som en procarp (pc). Materialet passer bedst på *Laboulbenia fasciculata*, der har en tilsvarende deling af (V) og ingen insertionscelle. Vedhængen på det undersøgte materiale er dog klart for forgrenet til at være *L. fasciculata*.

Laboulbenia cf. pterostichi Thaxt.

Vært: *Nebria brevicollis* (Fabricius 1792).
Middelstor (10-14 mm), sort løbebille. Meget almindelig i Danmark under sten i skove og i moser, men kan også forekomme i mere tørre habitater (Hansen & Larsson 1941).

Receptakel: ca. 300 µm langt. Vedhæng: ca. 500

Laboulbenia cf. pterostichi - (per) peritheciem, (pa) primær vedhæng, (an) antheridier, (e) insertionscelle, (ia) indre vedhæng. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

µm langt. Det primære receptakel er typisk. Ved basis af vedhængen ses insertionscellen (e), og vedhængen (pa) er helt simpelt og næsten ugrenet. Det er 2-3 gange så langt som thallus. Der ses også et indre vedhæng (ia). Periteciem er under udvikling. Flaskeformede antheridier (an) ses på 2. celle efter vedhængets basis.

Ud fra Thaxters 100 år gamle illustrationer passer materialet bedst på *Laboulbenia pterostichi*, selvom det indre vedhæng er lidt for kraftigt (Thaxter 1896).

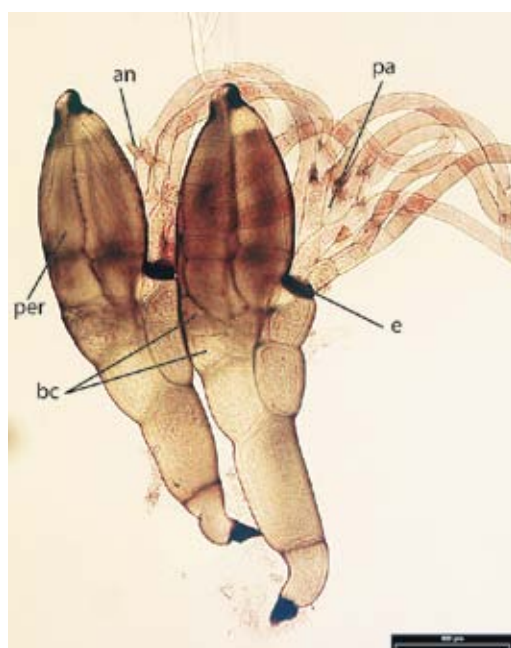
Laboulbenia pterostichi er fundet i Danmark af O. Rostrup (1916) samt i Finland, Tyskland, Ungarn, Japan, Polen, Schweiz, Uruguay og USA.

Laboulbenia aff. flagellata Peyr.

Vært: *Platynus assimilis* (Paykull 1790).

Denne løbebille er middelstor (8,5-12 mm) og helt sort. Den er almindelig i Danmark og forekommer ofte under bark i fugtige skovområder og tilgroede moser (Hansen & Larsson 1941).

Receptakel: ca. 300 µm langt. Vedhæng: ca. 300

Laboulbenia aff. flagellata. Billedet viser to thalli. (an) antheridier, (pa) primær vedhæng; (per) peritheciem; (e) insertionscelle; (bc) periteciets basalcelle. Målestok 100 µm. Foto JH og LHM.

µm langt. Det primære receptakel typisk. I forlængelse af (VI) er der to trekantede basalceller under periteciem, en stor og en lille. På periteciem kan man ane periteciets vægcellers organisation. Dette ses ikke så tydeligt på andre arter af *Laboulbenia*. Vedhængen over insertionscellen er gaffelgrenet 1-2 gange og bærer flaskeformede antheridier på vedhængets 1.-2. celle efter basis.

Ud fra Huldéns (1983) illustrationer passer materialet bedst på *Laboulbenia flagellata*, selvom vedhængen er lidt for forgrenet.

L. flagellata er vidt udbredt: den er fundet i Belgien, Danmark (skema side 40), Finland, Frankrig, Holland, Italien, Jugoslavien, Litauen, Polen, Rumænien, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Tyskland, Ungarn og det tidl. USSR (Huldén 1983).

Jagten fortsætter

I undersøgelsen fandt vi Laboulbeniales på to ud af de tre undersøgte lokaliteter på Sjælland. Vi fandt med sikkerhed tre forskellige arter, alle tilhørende slægten *Laboulbenia*: *L. pseudoma-*

sei, som er ny for Danmark, *L. fasciculata*, som er fundet i Danmark før, og *L. pterostichi*, fundet på en *Nebria brevicollis*, som er en ny vært for denne svamp. Derudover blev der fundet tre arter, hvor bestemmelsen er mindre sikker: *L. cf. pterostichi*, *L. aff. fasciculata* og *L. aff. flagellata*. Vi har anmodet om hjælp fra en af de førende eksperter Alex Weir, så muligvis kan vores materiale bestemmes med større sikkerhed i den nærmeste fremtid.

Man kan jo undre sig over, at vi kun har fundet svampe fra én slægt, men en af forklaringerne er sikkert, at vi kun har fanget jordbundslevende løbebiller. Hvis vi også havde gået efter flyvende insekter, havde vi nok fundet nogle flere slægter som *Arthrorhynchus nycteriae*, der foreløbig er den eneste insektsæksvamp i Danmark, der ikke er fundet på en bille, men derimod på en lille flue i familien Nycteribiidae (Huldén 1985).

Der gik 216 biller fordelt på 29 forskellige arter i fælterne. Langt de fleste blev fanget på de to skovlokaliteter og næsten ingen på Kalvebod fælden, og ingen fra sidstnævnte lokalitet var inficeret med svamp. Det viste sig at der var masser af inficerede dyr fra skovlokaliteterne. 38 biller fordelt på 6 arter var besat med svampe. Det var dog kun løbebiller der var inficeret, og kun med svampe af slægten *Laboulbenia*. Der var stor forskel på hvor mange thalli der sad på den enkelte bille. *L. pseudomasei* var kun repræsenteret med tre thalli på sin vært *Pterostichus melanarius*, hvorimod *L. aff. flagellata* havde op til ca. 140 thalli på sin vært *Platynus assimilis*.

Billernes infektionsgrad, dvs. hvor mange af billerne inden for hver art der var inficeret med svamp, var meget forskellig. En billeart (*Nebria brevicollis*), som var almindelig på begge lokaliteter, var inficeret med *Laboulbenia cf. pterostichi*, men kun i 5 % af tilfældene. En anden billeart (*Patrobus atrofus*) havde en infektionsrate på 100% med svampen *L. fasciculata*, dvs. samtlige indsamlede dyr var inficeret. Denne billeart var også almindelig på begge skovlokaliteter. Noget kunne altså tyde på, at sidstnævnte svamp er meget almindelig i Danmark.

I den relativt korte periode (to måneder) vi har arbejdet med vores projekt, har vi fundet en del repræsentanter for insektsæksvampene, og det kunne jo tyde på at der er mange flere svampe af ordenen Laboulbeniales der bare venter på at blive opdaget derude. Artslisterne fra landene om-

kring Danmark vokser hurtigt i disse år, og dugfriske tal viser 130 arter for England, 179 arter for Polen (Weir pers. medd.), og også svenskerne er godt med med 110 arter af Laboulbeniales (www.umu.se 2004). Baseret på den viden vil vi anslå at der må være mindst 100 arter af Laboulbeniales at finde i den danske natur.

En stor tak til Ole Martin for hjælp med bilbestemmelsen og til Ulrik Søchting for fotografisk hjælp. Lis Mathorne takkes for hjælp til mediefremstilling, og Alex Weir for hjælp med litteraturen mv. Sidst men ikke mindst en stor tak til Thomas Læssøe, som har været en inspirerende og engageret vejleder.

Litteratur

- Benjamin, R.K. 1971. Introduction and supplement to Roland Thaxter's contribution towards a monograph of the Laboulbeniaceae. – Bib. Mycol. 30: 1-155.
- Hansen, V. og S.G. Larsson 1941. Biller XI. Løbebiller. Danmarks fauna 47. G. E. C. Gads forlag København.
- Huggert, L. 1972. Laboulbeniales on Coleoptera from Sweden (Ascomycetes). – Svensk Bot. Tidskr. 67: 238-252.
- Huldén, L. 1983. Laboulbeniales (Ascomycetes) of Finland and adjacent parts of the U.S.S.R. – Karstenia 23: 31-136.
- 1985. Floristic notes on Palaearctic Laboulbeniales (Ascomycetes). – Karstenia 25(1): 1-16
- Jørum, P. 2002. Svampe og biller. – Svampe 46: 40-53.
- Lundqvist, N. 1980. On the genus Pyxidiophora sensu lato (Pyrenomycetes). – Bot. Notiser 133: 121-144.
- Majewski, T. 2003. Distribution and ecology of Laboulbeniales in the Białowieża forest. – Phytocoenosis. Supplementum cartographiae Geobotanicae 16, 15: 4-144.
- Petersen, J.H. 1998. Svamperiget. G.E.C. Gads Forlag, København.
- Rossi, W. & A. Weir. 1997. Laboulbenia pterostichi and its allies. – Mycol. Res. 101 (2): 129-134.
- Rostrup, O. 1916. Bidrag til Danmarks svampeflora I. – Dansk Bot. Ark. 2(5): 1-56.
- 1935. Bidrag til Danmarks svampeflora II. – Dansk Bot. Ark. 8(8): 14-15
- Tavares, I.I. 1985. Laboulbeniales (Fungi, Ascomycetes). – Mycol. Mem. 9: 1-627. Thaxter, R. 1896-1931. Contribution towards a monograph of the Laboulbeniaceae I-V. – Mem. Amer. Acad. 12(3): 187-429, 13(6): 219-469, pl. 28-71, 14(5): 313-427, 15(4): 431-581, 16(1): 1-435
- Weir, A. & G. Beakes. 1995. An introduction to the Laboulbeniales: A fascinating group of entomogenous fungi. – Mycologist 9(1): 6-10.
- Weir, A. & M. Blackwell. 2001. Molecular data support the Laboulbeniales as a separate class of Ascomycota, Laboulbeniomycetes. – Mycol. Res. 105 (10): 1182-1190.
- www.umu.se/myconet/asco/indexASCO.html Besøgt 14/12 2004.

– at der for nylig er beskrevet en rustsvamp, som indtil videre kun er fundet på bladene af den velkendte stueplante Brændende Kærlighed (*Kalanchoe blossfeldiana*). Rustsvampen danner 10-15 mm store pletter på bladene med koncentriske, orange ringe af 1 mm lange sporebeholdere (æcidier). Der er aldrig tidligere fundet rustsvampe på Brændende Kærlighed, og da denne svampeart slet ikke ligner de rustsvampe, man kender fra blade og stængler af andre medlemmer i Stenurtfamilien, er den blevet nybeskrevet. På latin har den fået navnet *Aecidium kalanchoe*, og den danske ækvi-valent må vel blive „Brændende Kærlighedsrust“. Den angriber både unge og gamle planter. Herved har det gamle ordsprog om, at gammel kærlighed ikke rust, fået en ny dimension ... (J.R. Hernandez m.fl.: *Mycological Research* 108 (7): 846-848, juli 2004).

– at verdens dyreste burger antagelig serveres på New Yorks jetset-restaurant DB Bistro Moderne. Den indeholder nemlig tynde skiver af Perigord-Trøfler. Restaurantens indehaver, den franske stjernekok Daniel Boulud, har i en årrække været kendt for at fremstille New Yorks fineste burger lavet med oksehøjreb og gåseleverpostej til \$29. Derfor var det et stort slag for ham, da en konkurrent, Old Homestead Steakhouse, i januar 2003 begyndte at markedsføre „verdens mest dekadente burger“ til \$41. Den vejer over et halvt kg og indeholder kød fra japansk Kobe kvæg, der har fået øl i drikketruget og daglig massage for at blive ekstra møre. Allerede den første dag solgte Old Homestead 200 dekadente burgere. To uger senere præsenterede Daniel Boulud så sin trøffelburger under lige så megen opmærksomhed. Den er forbavsende lille, men blev ifølge lokale madskribenter straks en „hot favourite“ – og med svampenes hjælp er prisen nået op på \$50 (www.suntimes.co.za/2003/01/26/arts/ane07.asp, januar 2003).

– at det kan være farligt at plukke svampe. På et stort svampegartneri i den sydkoreanske by Chongdo, godt 250 km sydøst for Seoul, var 162 svampeplukkere i gang med at plukke svampe, da

der udbrød en voldsom brand under et svejsearbejde. Plasticposer, træbænke og rishalm fik ilden til at brede sig eksplosionsagtigt i den treetagers bygning, som rummede svampegartneriet, og kun på de nederste to etager lykkedes det at evakuere alle. På den øverste etage omkom 12 svampeplukkere. Nu vil de sydkoreanske myndigheder øge brand-sikkerheden på landets svampegartnerier. Siden 1990'erne har Sydkorea været blandt verdens ti mest svampeproducerende lande (www.chinadaily.com.cn/en/doc/2003-12/18/content_291502.htm, december 2003).

– at mere end 50 virksomheder i Frankrig har specialiseret sig i at plukke og sælge vilde svampe. Deres samlede „produktion“ tælles i tusinder af tons og flere hundrede millioner kroner. Den største virksomhed, firmaet Mondiacèpes, et gammelt familieforetagende ejet af Dominique Usaï, omsatte for 5 år siden for 7,5 millioner kroner, men i 2004 er omsætningen nået langt over 100 millioner kroner og 3000 tons. Firmaet holder til i en gammel fabriksbygning i skovene 1000 meter over havet i Auvergnens højland, og her beskæftiger det i højsæsonen 100 ansatte. Hertil kommer de hundreder, der plukker „freelance“ og sælger, hvad de finder. Der forhandles i alt 28 forskellige arter, og vigtigst er naturligvis morkler om foråret, kantareller og trompetsvampe hen over sommeren og endelig Karl-Johan indtil sidst på efteråret. Priserne er særdeles variable. Om morgenen kan prisen ligge på 8 euro pr. kg for de samme svampe, som om eftermiddagen er steget til 18 euro, eller omvendt, alt efter vejret. Tømmelfingerreglen er dog, at Karl-Johan skal sælges inden 72 timer efter plukning. Hver dag taber de 4 % i vægt, og dét er penge ud af lommen, hvis svampene ikke er endt hos forbrugeren. I de seneste år har interessen i Frankrig været så stor, at det har været nødvendigt at importere store mængder vilde svampe fra Kina, Canada, Sibirien og Mexico. Til gengæld har verdens næststørste detailhandelskæde Carrefour kunnet markedsføre „færdigpakkede kurve med vilde svampe“ i næsten hvert eneste hjørne af Frankrig (P. Rosendahl: *Børsen* 109 (226, 2. sektion): 12, 22. november 2004).

– at rådyr i dele af Europa udsættes for en betragtelig belastning med kviksølv og andre tungmetaller om sommeren og efteråret, fordi de spiser store mængder svampe. En forskergruppe fra Velenje og Ljubljana i Slovenien har fra juli til november målt indholdet af svampesporer og kviksølv i rådyr-ekskrementer. Det var muligt at finde svampesporer i 89 procent af ekskrement-pillerne, og ikke mindre end 16 slægter storsvampe var repræsenteret: *Lycoperdon*, *Calvatia*, *Hypholoma*, *Coprinus*, *Russula*, *Elaphomyces*, *Xerocomus*, *Entoloma*, *Amanita*, *Cortinarius*, *Agaricus*, *Inocybe*, *Boletus*, *Macrolepiota*, *Suillus* og *Pluteus*. Ved massespektrometri og atomabsorption-spektrometri blev kviksølvindholdet bestemt, og det svarede nøje til mængden af svampesporer. Der var en mindre klar sammenhæng mellem sporemængden og indholdet af cadmium, kobber og aluminium, måske fordi disse stoffer optages mere forskelligt af svampene. Selv om forskerholdet ikke har målt optagelsen af kviksølv fra tarmsystemet, frygtes det alligevel, at svampespisning kan udgøre en væsentlig risiko, når overlevelschancen for rådyr i naturen skal vurderes – i hvert fald i Salek-dalen i Slovenien (B. Pokorny: *Science of the Total Environment* 324 (1-3): 223-224, maj 2004).

– at duften af Stor Trompetsvamp (*Craterellus cornucopioides*) skyldes en avanceret blanding af mindst 30 forskellige luftformige forbindelser, der udskilles af svampen. Fire franske forskere har på det farmakologiske fakultet i Montpellier ved hjælp af gaskromatografi og massespektrometri undersøgt duftstofferne fra både Stor Trompetsvamp, Tragt-Kantarel (*C. tubaeformis*), dennes gule varietet (var. *lutescens*), Almindelig Kantarel (*Cantharellus cibarius*) og Almindelig Pigsvamp (*Hydnum repandum*). 53 stoffer kunne identificeres – mellem 11 og 18 hos de fleste arter – og hele 30 hos Stor Trompetsvamp. Langt mest almindelige var alifatiske forbindelser med otte kulstofatomer, der giver en svampeagtig duft. Men der blev også identificeret monoterpener, der dufter frugtagtigt, benzaldehyd, der dufter af mandler, benzylalkohol, der dufter sursødt, 2-phenylethanal, der dufter af violer og hyacinter, dihydro-actinidiolider, der dufter af abrikoser og blomster, samt adskillige andre forbindelser. Kombinationen af stoffer var vidt forskellig fra én svampeart til en anden, og sammensætningen gjorde hver arts duft unik.

Den undersøgte svampegruppe havde dog samme hovedindholdsstof (1-octen-3-ol) til forskel fra fjernere beslægtede svampe som f.eks. Tåge-Tragthat (*Lepista nebularis*), Mose-Mælkehat (*Lactarius helvus*) og Anis-Tragthat (*Clitocybe odora*). De er tidligere undersøgt af samme forskere. Nu spekulerer de på, om man kan udnytte duftstofferne kommercielt i en bioteknologisk produktion af „svampearoma“ (F. Fons m.fl.: *Cryptogamie, Mycologie* 24 (4): 367-376, december 2003).

– at det amerikanske firma Fungi Perfecti, der ejes af Paul Stamets, nu er i gang med at producere et særligt svampedyrkningssæt, der kan lyse i mørke. For nogen tid siden importerede Paul Stamets fra det fjerne Østen en pose mycelium af en svampeart, der kan udsende lys i mørke. Det er der en del arter, der kan, deriblandt vor hjemlige Honningsvamp (*Armillaria* sp.). Men myceliet hos Paul Stamets lyste gult og grønt i en grad, så alle brød ud i jubel. Og det blev ved i to måneder. Nu forsøger han at sætte det i produktion, så alle kan købe sig en „svampelanterne“, der kan kaste lys over Hallowe'en, juleaften og andre højtider i den mørke del af året. Paul Stamets opfordrer alle interesserede til jævnligt at checke firmaets hjemmeside for at se hvad det er blevet til. Indtil videre har det kommende produkt fået navnet „FP's Luminescent Mushroom Mycosphere“, og det er endda indregistreret som et varemærke (www.fungi.com/info/articles/luminescent.html, november 2004).

– at der langs Nordamerikas atlantehavskyst findes en strandsnegl, *Littoraria irrorata*, der tilsyneladende dyrker svampe til egen fortæring. Sneglen kravler overalt rundt på amerikansk Vadegræs (*Spartina alterniflora*), hvor den rasper hul i bladoverfladerne uden egentlig at spise planten. Til gengæld ynder den at smøre sin afføring, fyldt med kvælstof og svampesporer, af på de saftfyldte bladsår, og når der så vokser svampemycelium ud, vender sneglen tilbage og spiser det. Svampene tilhører først og fremmest de to sæksvampeslægter *Phaeosphaeria* og *Mycosphaerella*, og undersøgelser har vist, at en stor del af svampemyceliet og de spiste sporer forbliver ufordøjede, så sneglenes afføring kan fungere som effektivt podemateriale. (B.R. Silliman & S.Y. Newell: *Proceedings of the National Academy of Sciences, USA* 100 (26): 15643-15648, december 2003).

Nogle nye danske parasolhatte

Henning Knudsen

De danske parasolhatte er i de senere år blevet væsentligt forøget i antal (Rald, Heilmann-Clausen & Lange 1992; Rald & Heilmann-Clausen 1993; Lange 1995; Heilmann-Clausen 1996), og man skulle efterhånden tro, at alle arter var fundet, men det synes ikke at være tilfældet. Samtidig er de tidligere slægtsgrænser under ændring på grund af nye molekylære teknikker, som Lange & Vellinga (2004) skrev om i det sidste nummer af Svampe. Nedenfor beskrives tre nye arter for Danmark, som stadig er ægte parasolhatte (*Lepiota*), men flere endnu er bebudet fra anden side.

Med mindre andet er nævnt, findes materialet i artiklen på Botanisk Museum i København.

Krave-Parasolhat

(*Lepiota parvannulata* (Lasch) Gillet 1874)

Hatten er 4-7 mm, først hvælvet med en lille pukkel, siden udbredt med en tydelig central pukkel, evt. som gammel med lidt opadbøjet rand, som frisk snavset hvidlig, siden lys beige, lys okkerfarvet til lys brun (som vaskeskind), ensfarvet eller med lidt mørkere midte, fint filtet, glat til småskællet, mat eller svagt silkeagtigt skinnende, ikke hygroman. Lamellerne er ret tykke, hvide, frie, lidt bugede (hos et eksemplar sygeligt fortykkede), ret fjerne, ca. 35 i alt, af hvilke de fleste er gennemgående og nogle få er korte. Lamelæg af samme farve som fladen, jævn. Stokken er 6-12 mm høj og 0,5-1 mm tyk, cylindrisk, af hattens farve, svagt længdefibret, uskællet, øverst med en lille, men markant, opstående ring (krave), der dog er forsvundet på nogle af de ældre eksemplarer. Kødet er meget tyndt og uden lugt. Smagen blev ikke testet, men i litteraturen

angives arten at være smagløs.

Sporerne er ellipsoidiske til bredt ellipsoidiske, 3-3,5(-4,0) x 2,5-3,0 µm, Q = 1,2-1,5, påfaldende små for slægten, ret tykvæggede, hverken dekstrinoide eller amyloide. Cystider mangler. Hathuden består af lange, lidt uregelmæssige simple hår, hyaline, tyndvæggede, septerede, ofte med øskner, uordentligt ordnede, 6-12 µm brede og af meget forskellig længde, enkelte led op til 80 µm lange.

Tolv eksemplarer voksede en og en eller i småknipper over 2 meter langs en lille sti gennem et tornet krat domineret af Slåen (*Prunus spinosa*) på løs, nøgen, sort muldbund iblandet en del sand.

MATERIALE: Langeland, Ristinge Klint, 8.10.2001, M. Sasa & H. Knudsen.

Arten er ny for Danmark og foreslås kaldt Krave-Parasolhat. Den oprindelige beskrivelse fra Lasch (1828) er fra Driesen i Nordtyskland. Fries optog den kort efter i Epicrisis (1836), hvor han dog blandede den sammen med en anden art fra Flora Danica. I sine Icones (1867) udgav han det første farvebillede af arten. Det er ganske veltillende, om end stokken virker overdrevent fibrilløs og også en smule opsvulmet mod basis i forhold til det danske fund. Det er på baggrund heraf at den er optaget i Nordic Macromycetes vol. 2 (Døssing & Knudsen 1992) som en „nævneart“ rapporteret fra de nordiske lande, men uden belæg eller af andre grunde usikkert. Fries opgiver den fra „Markiæ“ (= Mark Brandenburg hvor Lasch samlede sine eks.) og Scania

Henning Knudsen, Botanisk Museum, Gothersgade 130, 1153 København K.; e-mail: henningk@bot.ku.dk

New Lepiotas for Denmark

Three species of *Lepiota*, viz. *L. parvannulata*, *L. rufipes* and *L. forquignonii* are reported for the first time from Denmark and descriptions are given of the collections. The record of *L. forquignonii* is based on a plate in the Botanical Garden & Museum in Copenhagen by the late F.H. Møller. *L. parvannulata* was found in a shrub of *Prunus spinosa* close to the sea, in a sand-mixed soil. *L. rufipes* ss. str. was found in the Botanical Garden in Copenhagen under a *Thuja orientalis* in a small bed of fine wood chips and in southern Sjælland on a lawn in a garden under *Quercus*. Additionally, some new records from Denmark are given of the rare and recently recorded *L. ochraceofulva*.

F.H. Møllers tavle forestillende Olivenbrun Parasolhat (*L. forquignonii*).

F. H. Møllers tavle forestillende Sødtduftende Parasolhat (*L. ochraceofulva*).

(= Skåne). Det må formodes at han selv har fundet den her, selv om der ikke findes nærmere dokumentation for det. Det er også ham, der henfører den til *Lepiota*, selv om han behandler den under *Agaricus*, det på den tid almindelige slægtsnavn for alle hatsvampe, og han gentager Lasch' karakteristik af arten som den mindste (på det tidspunkt kendte) hatsvamp med ring.

Arten er ejendommelig blandt parasolhattene ved at sporerne ikke farves med en jodopløsning. Langt de fleste parasolhatte har dekstrinoide sporer, dvs. de bliver brune i en jodopløsning (Melder), men hos nogle få arter farves sporerne ikke. Den afviger også fra flertallet af parasolhatte ved ikke at have cystider, og ved at sporerne kun har én kerne (Bon 1981).

Af andre lignende parasolhatte findes Blegpudret Parasolhat (*Cystolepiota seminuda* (Lasch) Bon), som er renere hvid med en melet overflade, og som mod stokbasis og ofte også på hatten har et rødbrunt skær; desuden har den ingen ring. Den mest lignende er Fintpudret Parasolhat (*Leucocoprinus cygneus* (J.E. Lange) Bon), der også er lille, hvid og med opretstående ring, men dens sporer er klart større, og den har cystider. Små eksemplarer af Hvid Parasolhat (*Lepiota erminea* (Fr.) P. Kumm.) har en ringzone, men denne arts habitus er normalt langt kraftigere, sporerne er langt større, og den har cystider. Cetto (1979) bringer et farvebillede, der ikke ligner de danske fund, men ifølge Kelderman (1994) til gengæld ligner de hollandske. Billedet viser eksemplarer med en hængende ring og slørrester under ringen, og hatten opgives til 1-2,5 cm. Alle nyere danske, tyske og hollandske fund har en hat, der beskrives som mindre end 1 cm. Jeg har derfor Cettos billede mistænkt for at være *Lepiota psalion* (se nedenfor under Nøgen Parasolhat), der har samme sporestørrelse som Krave-Parasolhat, men er større og med en hængende ring. Den italienske *Lepiota*-monografi (Candusso & Lanzoni 1990) bringer en akvarel, der meget ligner det danske fund, selv om stokkene er betydeligt højere.

Krave-Parasolhat er rapporteret meget få gange og er tilsyneladende sjælden overalt i Europa, selv om den er vidtspredt. Fra Sverige opgives et enkelt nyere fund fra Öland, Mörbylånga Kommun, Frösslunda Allmänning, september 1982 af Karl Gustaf Nilsson (fundet på

Internettet under mycoinfo.se). Der er fund fra Storbritannien (Dennis, Orton & Hora 1960), ét fund i Litauen og ét fra Letland (Urbonas, Kalamees & Lukin 1986), ét fra den sydlige, kalkrige provins Limburg i Holland (Keldermann 1991) og to fra Slovenien (www.gozdis.si). Kühner (1936) lavede en glimrende beskrivelse af arten fra Paris' omegn, og senere betegnede Kühner & Romagnesi (1953) den som „mindre almindelig“ i Frankrig. At den i hvert fald nogle steder kan findes mere almindeligt, fremgår af Kriegelsteiner (2003), der citerer en række fund gjort af Winterhoff fra grå klit og sandede overdrev i Baden-Württemberg. Kriegelsteiner nævner, at der ud over disse fund kun findes to andre fra Tyskland, begge fra Bayern, men glemmer både originalfundet og fund fra Berlin (Benkert 1979) og det nordvestlige Sachsen (Buch 1952). Han nævner også, at den er fundet i Ungarn, Tjekkiet og Rusland. Den italienske monografi (Candusso & Lanzoni 1990) nævner kun to fund, det ene fra Frankrig og det andet fra Sardinien, men forfatterne har ikke selv fundet arten og betegner den som dårligt kendt.

En del af fundene er fra steder, der er influeret af menneskelige aktiviteter såsom haver og parker, mens andre er fra tørre og varme steder med en naturlig vegetation. Det danske fund hører hertil og passer godt med beskrivelsen af fundene fra Baden-Württemberg. Ristinge Klint er en del af et klint- og klitområde, der nu ejes af Fyns Amt. Klinten er geologisk interessant som det eneste sted i Europa, hvor man kan se spor fra to istider og en mellemistid. For Krave-Parasolhat er det nok blandingen af sand med næringsrig muld og det generelt tørre område, der er udslagsgivende for dens forekomst. Fyns Amt (www.fyns-amt.dk/wm135540) skriver, at der findes en række interessante planter på klinten. Ud over Krave-Parasolhat er der også en række interessante svampe, eksempelvis tre arter af Trolldhat, noget jeg ikke før har set på samme lokalitet: Kødfarvet Trolldhat (*Rhodocybe gemina* (Fr.) Kuyper & Noordel.), Sortnende Trolldhat (*R. popinalis* (Fr.) Singer) og Hvid Trolldhat (*R. fallax* (Qué.) Singer).

Olivenbrun Parasolhat

(*Lepiota forquignonii* Qué. 1884 (1885))
Nedenstående beskrivelse stammer fra F.H.

Nøgen Parasolhat (*Lepiota rufipes*) fra Botanisk Have i København. Foto Thomas Læssøe.

Møllers efterladte manuskripter og tavler, som opbevares på Botanisk Museum & Centralbibliotek. Møller arbejdede ved sin død på en monografi over *Lepiota* og beslægtede grupper i Danmark. Ved gennemgangen af hans tavler i forbindelse med „Svampe i farver“ (Knudsen & Møller 2004) dukkede en tavle op forestillende *Lepiota forquignonii*, en parasolhat, der ikke før er meldt fra Danmark. Materialet er ikke bevaret, men tavlen og beskrivelsen er så entydigt denne sjældne art, at det må være ret og rimeligt at føje den til vores i forvejen lange liste af parasolhatte. Nedenstående beskrivelse er citeret direkte fra Møllers beskrivelse, mens noterne efter citationstegnene er mine.

”*Lepiota scobinella* (Fr.) Gillet
Gillet, Champ. Fr., 1878: 69; Quélet & Bataille, Amanit. Et Lepiotes, 1902: 69; Rea, Trans. Br. Myc. Soc. 6, 1920: 322, Pl. 7; Brit. Bas., 1922: 72. Non sensu Neuhoﬀ, Br. Hennig, Orton. Syn.: *Agaricus* (*Amanita*) *scobinellus* Fr., Epicr., 1836: 11.

Hat 2-3 cm bred, puklet-hvælvet, allerførst tæt sortbrunt filtet og ru af opstigende, fine, ligefar-

vede, affaldende pigskæl; derefter er overhuden indtil den stadig mørke pukkel på musegrå bund sprængt ud i sortbrune fnugskæl og radiært eller netformet forløbende, sortbrune fibre, så at hatten får et tilsyneladende rynket-året udseende. Lameller frie, brede, bugede, først hvide, derpå bleggule. Stok 5 cm x 5-6 mm, tykkere nedefter, undertiden tenformet, nær basis med gråbrune fnugskæl, omtrent som på hatten, opefter beklædt med afgnidelige, hvidlige slørpartikler, hvid, men blivende som ældre rødligt isabellafarvet nedefter. Ring mangler ofte eller er i begyndelsen til stede som hvide hudlapper ved hatranden eller er antyd som en trådet zone på stokken; oven over denne er stokken silkeglinsende og nøgen. Indvendig er stokken hul. Kød hvidt med svag cristata-lugt.

Sporer ellipsoidiske, med to dråber, 6,2-7,5 x 3,1-3,7(-4,2) µm. Basidier 4-sporede, 22-25 x 6,2-7,5 µm. Cheilocystider talrige i steril æg, cylindrisk-kølleformede, hyaline, 20-30 x 4,5-5 µm. Hathuden ikke undersøgt.

Kun een gang fundet. I fugtig 30-årig gran-skov i stor flok (Vintersbølle Skov ved Vording-

borg 1928). Et par frugtlegermer blev sendt til Jul. Schäffer, Potsdam, og han har tegnet den.

Det er mærkeligt, at Fries har henført denne art til *Amanita*. Rea har med god grund optaget den i *Lepiota*. Men den er i nutiden blevet tydet forkert, således af Neuhoﬀ (1950: 26, no. 7; se også Br. Hennig, 1958, no. 33, hvor J. Schäffers figur af *L. brunneo-incarnata*, figuren længst til venstre, er udgivet for *L. scobinella*. Mærkeligt nok synes Orton ikke at kende *L. scobinella*, hvilken Rea har afbildet meget lig de danske individer.”

Fundet eksisterer altså kun som en tavle og en beskrivelse i Møllers dagbog fra 2. september 1928. Her oplyser han at fundet blev gjort i „Vintersbølle Skovs sydøstlige del ud mod huset, hvor skoven ender ved kysten. Fugtig 30-årig granskov (*Picea excelsa*).“

Det kan tilføjes, at Møller foreslog navnet Oliven-Parasolhat, og at han i beskrivelsen ovenfor kaldte den *L. scobinella*, hvorimod han i en håndskreven liste over de danske parasolhatte, der hører til gruppen „Ovisporae“ opførte den under navnet *L. forquignonii*, som nu er det almindeligt brugte navn for arten.

Også den er meget sjælden. De nærmeste fund er fra Öland, hvor den er fundet et antal gange (Knutsson & Lange 1995). Fra Holland er den kendt nogle få steder i det sydlige Limburg på tørre og varme steder, og den er med i den engelske checkliste (Dennis, Orton & Hora 1960). Fra Tyskland angives den af Michael & Hennig (1964) som sjælden, mens den i nyere kilder (Krieglsteiner 2003) antages at være uddød, idet den ikke er set de sidste 20 år. Kun fra Italien opgives en del fund (Candusso & Lanzoni 1990).

Olivensbrun Parasolhat har ligesom Krave-Parasolhat ægformede sporer og hører derfor til Ovisporae-gruppen inden for slægten *Lepiota*. Den kan med sine olivengrå farver minde om Grågrøn Parasolhat (*L. griseovirens* Maire) og Grønskallet Parasolhat (*L. grangei* (Eyre) J.E. Lange) (se billeder hos Rald, Heilmann-Clausen & Lange 1992), men de har begge projektilformede sporer. Inden for de ægsporede arter findes der ingen andre med mørke olivens farver. Hathuden er en blanding af korte og lange cylindriske celler.

Nøgen parasolhat

(*Lepiota rufipes* Morgan 1906)

Hatten er 0,8-2,0 cm, først halvkugleformet hvæl-

vet, siden udbredt og lavt hvælvet med en svagt afsat pukkel, tør, glat, med alderen evt. svagt opsprækkende, først hvidlig, siden mere smudsigt okkerfarvet til lys gulbrun, mørkest i midten. Lamellerne er frie, tynde og tætte, bredest nær stokken, hvide, med alderen brunplettede. Stokken er 1-2,3 cm høj og 1-3 mm tyk, cylindrisk, uden ring, nedefter svagt rødbrun under hvid svag filt, delvist hul. Kødet er hvidligt, i basis svagt rødbrunt, med metallisk lugt som Stinkende Parasolhat. Smag ikke prøvet.

Sporerne er bredt ellipsoidiske, 3,0-3,5(-4,0) × 2,0-3,0 µm, Q= 1,3-1,5, ret tykvæggede, hverken dekstrinoide eller amyloide. Cheilocystiderne er variable i formen, de fleste cylindriske, 3-6 µm brede, 20-30 µm lange og med but spids, andre lidt kølleformet opsvulmede eller tværtimod tilspidsede eller af ujævn facon. Hathuden består (set ovenfra) af runde celler, som set fra siden er kølleformede, 10-15 µm brede og 25-30 µm høje. De udgør en tæt palisade. Øskner til stede.

Arten er ny for Danmark, og navnet Nøgen Parasolhat foreslås, fordi den i modsætning til de fleste andre parasolhatte hverken har skæl eller „mel“ på hatten, der er næsten glat. Der er tre danske fund. Det første blev samlet af Thomas Læssøe i en mosfyldt græsplæne under Eg (*Quercus* cf. *rubra*) sammen med Kakao-Tåreblad (*Hebeloma theobrominum* Quadr.), mens de to andre var i tynd flis under en *Thuja orientalis* i et 1 m² stort bed i Botanisk Have i København.

MATERIALE: S-SJÆLL.: St. Salby, 31.07.2000, T. Læssøe (TL-5903). - NØ-SJÆLL.: København, Botanisk Have, 02.10.2001, H. Knudsen (+ TL-6744 p.p.); samme sted, 15.12.2004, H. Knudsen.

Nøgen Parasolhat minder meget om ringløse eksemplarer af Krave-Parasolhat, og de har samme sporeform og sporestørrelse, men mikroskoperer man hathuden, er forskellen klar: Krave-Parasolhat har næsten en filt af lange, hårlignende celler, mens hathuden hos Nøgen Parasolhat er opbygget af kølleformede, ovenfra runde celler; desuden er Nøgen Parasolhat generelt større og har cystider. For at gøre det endnu sværere har Vellinga & Huijser (1999) for nylig beskrevet en meget nærstående art, *Lepiota psalion* Huijser & Vellinga. Den afviger fra Nøgen Parasolhat ved at have ring (!), 2-kernede sporer, lidt smallere

cystider og en opsprækkende hathud. Den er foreløbig kun fundet i Mellemeuropa.

Nøgen Parasolhat er beskrevet fra USA, men efterhånden også kendt fra en række europæiske lande, herunder Tjekkiet, Italien, Holland og Tyskland, men beskrives alle steder som sjælden.

Den kan tilsyneladende vokse under lidt af hvert, de hollandske fund var på kølige, skygefulde steder på kalkjord under løvtræer, mens de italienske mest var under forskellige eksotiske nåletræer som Ceder (*Cedrus* sp.), en cypresart (*Cupressus arizonica*) og Taks (*Taxus baccata*). Kelderman (1994) noterer, at arten foretrækker kølige, skygefulde voksesteder, og at de hollandske fund fortsatte til sent på året (medio november) ved en dagtemperatur på 5° C, nogenlunde svarende til det danske decemberfund!

De tilfældige, delvist ruderalet forekomster kan tyde på, at arten er indslæbt til Europa fra USA, mens den meget nærstående *L. psalion* er den i Europa naturligt forekommende, men fundene af begge arter er endnu for få og tilfældige til at man kan danne sig et sikkert billede af deres forekomst.

Flere fund af Sødtduftende Parasolhat

(*Lepiota ochraceofulva* P.D. Orton 1960)

Arten blev beskrevet og afbildet som ny for Danmark af Rald & Heilmann-Clausen (1993) fra Sorø Sønderskov og Suserup Skov. Her skal blot tilføjes en række nye fund og endnu en af F.H. Møllers fine tavler. Møller henførte først arten til *Lepiota clypeolarioides* Rea, siden tilføjede han „var.“ og til sidst „n. sp!“ (ny art). Det fremgår ikke af hans noter hvornår det skete, men arten blev først beskrevet i 1960 af den engelske mykolog P.D. Orton. De nye fund giver en større geografisk spredning med fund fra Jylland og Fyn/Romsø, men det er stadig vanskeligt at karakterisere dens økologiske præferencer.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Bramslev Bakker Ø for Hobro, 29.10.1979, J. Schreurs 398 (mat. i Leiden) - FYN: Romsø, 6.10.2001, C. Lange (herb. C. Lange) - S-SJÆLL.: Sandmarksskoven ved Køge, 20.9.1941, M.P. Christiansen (skoven findes ikke mere).

Tak

... til Thomas Læssøe for information om hans fund og lån af billedet af Nøgen Parasolhat, og til Christian Lange for information om hans fund af Sødtduftende Parasolhat.

Litteratur

- Benkert, D. 1979. Die Pilze des Arboretums in Berlin-Baumschulenweg. – Gleditschia 7: 127-171.
- Bon. M. 1981. Clé monographique des „Lepiotes“ d'Europe. – Doc. Mycol. 43.
- Buch, R. 1952. Die Blätterpilze des nordwestlichen Sachsens. – Leipzig 1952, 346 s.
- Candusso, M. & G. Lanzoni 1990. *Lepiota* s.l. Fungi Europaei 4. – Saronno, 743 s.
- Cetto, B. 1979. I funghi dal vero vol. 3. – Trento, 645 s.
- Dennis, R.W.G., P.D. Orton & F.B. Hora 1960. New Check List of British Agarics and Boleti. – Trans. Brit. Mycol. Soc. 43, Suppl., 224 s.
- Døssing, L. & H. Knudsen 1992. *Lepiota*. i: Hansen, L. & H. Knudsen (red.), Nordic Macromycetes vol. 2: 216-222. – Copenhagen 1992, 475 s.
- Fries, E. 1836-38. *Epicrisis systematis mycologici*. – Uppsala & Lund.
- 1867. *Icones Selectae Hymenomycetum I* (tekst) + II. – Holmiæ, 116 s.
- Heilmann-Clausen, J. 1996. Guirlande-Parasolhat (*Lepiota cingulum*) – ny for Danmark. – Svampe 34: 31.
- Keldermann, P.H. 1991. Nieuwe en zeer zeldsame nederlandse *Lepiota*-soorten (V). – Coolia 34: 52-55.
- 1994. Parasolzwammen van Zuid-Limburg, Nederland. – 207 s.
- Knudsen, H. & F.H. Møller 2004. Svampe i farver. – Politikens Forlag, 232 s.
- Knutsson, T. & C. Lange 1995. Några spännande svampfynd från Ölands ädellövskogar främst Mittlandsskogen 1994. – Jordstjärnan 16(3): 8-19.
- Kreisel, H. 1987. Pilzflora der Deutschen Demokratischen Republik. – Gustav Fischer Verlag, Jena, 281 s.
- Krieglsteiner, G. J. (red.) 2003. Die Grosspilze Baden-Württembergs Band 4. – Ulmer Verlag, 467 s.
- Kühner, R. 1936. Recherches sur le genre *Lepiota*. – Bull. Soc. mycol. France 52: 177-238.
- & H. Romagnesi 1953. Flore analytique des champignons supérieurs. – Msson et Cie, 554 s.
- Lange, C. 1995. The genus *Leucoagaricus* in Denmark: distribution and ecology. – Doc. mycol. 25: 249-256.
- Lasch, W. G. 1828. Enumeratio Agaricorum Marchiae Brandenburgiae etc. – Linnæa 3: 153-162.
- Michael, E. & B. Hennig 1964. Handbuch für Pilzfreunde Band 3. – Jena, 286 s.
- Rald, E. & J. Heilmann-Clausen 1993. Danske parasolhatte af slægten *Lepiota* – sektionerne Lilaceae og Fuscovineae. – Svampe 28: 47-54.
- , - & C. Lange 1992. 1991 – et godt år for parasolhatte. – Svampe 26: 33-37.
- Vellinga, E. 2001. 7. *Lepiota* (Pers.: Fr.) S.F. Gray. i: Noordeloos, Kuyper & Vellinga (red.), Flora Agaricina Neerlandica 5: 109-151.
- & H. Huijser 1999 („1998“): Studies in *Lepiota*. I. Species with a hymeniform pileus covering. – Belg. Journ. Bot. 131(2): 191-210.

En ny dansk huesvamp:

Ene-Huesvamp (*Mycena juniperina*)

I Danmark kender vi til en stribe huesvampe-arter tilknyttet bark på levende træer. Tre af disse kendetegnes ved deres kugleformede sporer og meget tæt vortede cystider. Det drejer sig om Gråblå Bark-Huesvamp (*M. pseudocorticola*), Vinrød Bark-Huesvamp (*M. meligena*) og Olivenbrun Bark-Huesvamp (*M. supina*). Nu er der kommet yderligere en art til, nemlig Ene-Huesvamp (*M. juniperina* Aronsen), der i modsætning til de nævnte arter på løvtræ gror på bark og kviste af Ene (*Juniperus communis*). Den kendes yderligere på den gulbrune farve. Aronsen (1996) gjorde også opmærksom på ligheden med Gren-Bruskhat (*Marasmiellus ramealis*) der optræder talrigt på samme substrat. Arten blev fundet spredt ud over et større område af den botanisk og mykologisk berømte lokalitet Vandplasken i Vendsyssel. Herunder følger en beskrivelse af fundet.

Frugtlegerer mest enlige, sjældnere i småknipper og spredt forekommende i de meget flade og tiltrykte enebuske. Hat 1-4,5 mm i diameter, halvkugleformet til hvælvet med tynd, ret eller svagt udadbøjet rand, tør, tydeligt pruinøs, ikke mindst omkring midten, gennemskinneligt stribet næsten til midten, af og til radiært furet, lyst brun til lyst brunorange, noget lysere end 5CD5 (K&W) og af og til med mere gult. Lameller bredt tilhæftede, noget bugtet-udrandede, randen fint frynset og blegere end siderne, tonet i men lysere end hat-

Ene-Huesvamp (*Mycena juniperina*) på en negren. Foto Thomas Læssøe

tens farve, fjerne, L: 8-10, l: 0-1. Stok 3-5 x 0,1-0,3 mm, relativt kort, stærkt pruinøs, basis hvidfiltet, farvet som hatten eller noget lysere og næsten messinggul på enkelte eksemplarer, ofte mørkere mod basis. Lugt ikke erkendt og smag ikke testet.

Sporer stort set kuglerunde, amyloide, glatte, 9-11,3 µm i diameter. Cheilocystider kølleformede med især øverst tynde mere eller mindre gaffel-

grenede vedhæng. Stok- og hathudshyfer med tilsvarende tynde, noget forgrenede vedhæng.

Aronsen (1996) beskrev arten på basis af en håndfuld fund fra Vestfold, Norge.

Siden hen (<http://home.online.no/~aronsen/Mycenakey/juniperina.htm>) har Aronsen påvist, at arten er almindelig og stabilt forekommende på typelokaliteten, og yderligere en lokalitet er kommet til. Arten er også kendt fra Östergötland, Sverige (iflg. Krikorev på Aronsen-hjemmesiden), og fra Gotland (Kummer & Miersch 2001). Jeg har også haft lejlighed til at studere øländsk materiale samlet af Tommy Knutson. Robich (2003) angiver tre fund fra Italien. Der ligger fremragende billeder af svampen på Aronsen-hjemmesiden, og billeder fra Sverige af M. Jadner & M. Krikorev findes også derude på nettet.

Siden hen beskrev Antonín og Maas Geesteranus (1998) en ny art ved navn *M. cupressina*, som de anså for at være mediterræn, på bark af Cypress (*Cupressus*) og muligvis også en sjælden gang på Jordbærbusk (*Arbutus*). Robich (2003) konkluderede, at *M. cupressina* og *M. juniperina* kun kunne skilles på bredden af hathudselementerne, mens de oprindelige forfattere mente, at arterne skulle kendes på de glatte stokelementer hos *M. cupressina* og de vortede hos *M. juniperina*. De beskrevne forskelle syntes meget beskedne, og jeg vil indtil videre tillade mig at tvivle på eksistensen af *M. cupressina* som en selvstændig art.

MATERIALE: NØ-JYLL.: Kjærgård Strand, Vandplasken, på grene og kviste af Ene, dybt i flade buske, TL-11820 (C).

Thomas Læssøe

Nedtrykt Rødblåd

(*Entoloma depressum* Noordel. & Vesterh.)

I september 2003 fandt vi på Gærum Hede en spinkel rød-blad-art med nedtrykt hat som vi ikke umiddelbart kunne bestemme. I 2004 blev den videnskabeligt navngivet *Entoloma depressum* Noordel. & Vesterh. i tillægsbindet til Machiel Noordeloos' bog om Europas rød-blade (Noordeloos 2004, anmeldt andetsteds i bladet). Herunder følger en beskrivelse af fundet:

Hat 15-30 mm bred, lavt hvælvet til afladet med let nedtrykt midte, tyndkødet, glat, gråbrun, hygrofane, svagt men tydeligt gennemskinneligt stribet,

desuden med antydninger af en koncentrisk zone-ring. Lameller udrandede med en nedløbende tand, middeltætte, først brunlige, siden mere rosa. Stok 40-55 x 2-3 mm, cylindrisk, glat, ikke tydeligt længdefibret, brun med en hvidlig filt ved basis. Lugt meget svag.

Sporer 9-11 x 6-7,5 µm, 5-7-kantede. Basidier 20-43 x 8-12 µm, 4-sporede, med øskner. Lamelæg fertil uden cystider. Hathud med groft inkrusterende pigment.

Systematisk er Nedtrykt Rødblåd placeret i underslægt *Claudopus* i sektion *Undati*, dvs. nær Bæltet Rødblåd (*E. undatum*). Fra Bæltet Rødblåd afviger den først og fremmest ved at være højere, spinklere og mindre nedtrykt og ved at have udrandede lameller. Desuden er sporerne en smule større end hos Bæltet Rødblåd. Ser man bort fra den nedtrykte hatmidte, er ligheden stor med arter tilhørende underslægt *Nolanea*. Fra Finland er beskrevet en lignende art i denne sektion, *E. korhonenii* Noordel., der afviger fra Nedtrykt Rødblåd ved at have en hat der er filtet til småskællet og ugenemsommeligt, og ved at lugte meget ubehageligt, stikkende melagtigt.

Området hvor Nedtrykt Rødblåd blev fundet, var et grusudvindingsområde indtil begyndelsen af 1970'erne. Derefter blev det delvis planeret og tilplantet med Østrigsk Fyr (*Pinus nigra*) i slutningen af 70'erne. Selve voksestedet for Nedtrykt Rødblåd er en lysning delt af en ret befærdet sti. Foruden Østrigsk Fyr findes der Selje-Pil (*Salix caprea*), Rødgran (*Picea abies*), Gyvel (*Sarothamnus*) og en enkelt Ene (*Juniperus*). Bunddækket består af diverse græsser, bl.a. Blåtop (*Molinia*), mosser, rensdyrlaver (*Cladonia*), skjoldlaver (*Peltigera*) og Alm. Mangeløv (*Dryopteris filix-mas*). Af andre svampe i umiddelbar nærhed kan nævnes Ring-Ridderhat (*Tricholoma cingulatum*), Velsmagende Mælkehat (*Lactarius deliciosus*), Gulfnugget Parasolhat (*Lepiota magnispora*), Kastanjebrun Parasolhat (*L. castanea*) og overdrevssvampene Spidspuklet Vokshat (*Hygrocybe acutoconica*), Kantarel-Vokshat (*H. cantharellus*), Blåbladet Rødblåd (*E. chalybaeum*) og Småskællet Jordtunge (*Geoglossum fallax*).

MATERIALE: NØ-JYLL.: Tingstedet, Gærum Hede V for Frederikshavn, 26.9.2003, A. Eriksen & J. Vesterholt (JV03-511, C: holotype, L: isotype).

Jan Vesterholt & Annegrete Eriksen

Annegrete Eriksen, Langdalsvej 26, Flade, 9900 Frederikshavn; meriksen@post5.tele.dk

Jacob Heilmann-Clausen, Skælskørvej 22, 4180 Sorø; jhc@kvl.dk

Christian Lange, Botanisk Museum & Centralbibliotek, Gothersgade 130, 1123 København K; biocl@nf.au.dk

Thomas Læssøe, Biologisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1353 København K; thomasl@bi.ku.dk

Jan Vesterholt, Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle; myco@vip.cybercity.dk

Notes on rare fungi collected in Denmark

Mycena juniperina is reported as new to Denmark. It was found on twigs and branches of *Juniperus*. The characters separating *M. cupressina* from *M. juniperina* do not seem fully convincing.

Entoloma depressum was described recently from Danish material. Additional information is given about the type collection and the type locality.

Phaeocollybia christinae was found on two different localities on Bornholm in 2004. It was last reported from Denmark in 1927.

Typeindsamlingen af Nedtrykt Rødblad (*Entoloma depressum*), der er beskrevet fra Gærums Hede ved Frederikshavn. JV03-511. Foto Jan Vesterholt.

Rødbrun Spidshat genfundet i Danmark

Bornholms natur adskiller sig fra naturen i det øvrige Danmark ved at være sådan lidt halvsvensk i det. Dette gælder så sandelig også svampene. Her optræder arter, der har deres hovedforekomster i den naturlige nåleskov, som den findes i vore nordiske nabolande. Et af de kendte tilfælde af dette er Fløjls-Mælkehat (*Lactarius lignyotus*). Men også mange andre svampe viser samme udbredelsestendens. På den baggrund er det pudsigt, men ikke sensationelt, at vi i 2004 uafhængigt af hinanden kunne genfinde Rødbrun Spidshat (*Phaeocollybia christinae*) netop på Bornholm. Spidshat er en svampeslægt, der primært omfatter arter, der er knyttet til den naturlige nåleskovszone. Nogle af de danske fund er ifølge oplysningerne dog gjort med Bøg, så alle arterne er ikke udelukkende knyttet til nåletræer. De i Danmark fundne arter af Spidshat er alle sjældne til meget sjældne, med kun få fund.

I Petersen & Vesterholt (1990) er kun to arter angivet fra Danmark, nemlig Mørk Spidshat (*P. arduennensis*) og så Rødbrun Spidshat. På Bota-

nisk Museum i København ligger der indsamlinger af yderligere to arter: Stor Spidshat (*P. lugubris*) og Olivengrøn Spidshat (*P. festiva*). Den danske spidshatte-funga tæller altså med sikkerhed fire arter. Rødbrun Spidshat er på sidste rødliste (Stoltze & Pihl 1998) opført som uddød, idet den sidst er set i Danmark i 1927, hvor den blev fundet i Midtjylland, ved Frijsenborg. I øvrigt det fund, der er grundlaget for Jakob E. Langes tavle af arten i Flora Agaricina Danica, og som mange kender fra ryggen af Illustreret svampeflora!

Med de nye fund røg der altså endnu en art af listen af uddøde svampe! Det første nyfund blev gjort den 17. september i Rø Plantage, i en lysåben ædelgranbeplantning, der i hvert fald tidligere var blevet anvendt til skæring af pyntegrønt. Her stod en lille klynge dybt blandt mos og Bølget Bunke.

Det andet fund blev gjort i Aakirkeby Plantage, på en overgroet skovvej i en ældre granbevoksning på flad, leret bund med et bunddække af mos og enkelte græsser. Ingen af voksestederne kan betegnes som ekceptionelle, og vi finder det sandsynligt

Rødbrun Spidshat (*Phaeocollybia christinae*) er genfundet i Danmark, denne gang fra Rø Plantage på Bornholm. Foto Christian Lange.

at ihærdig eftersøgning kan bringe flere bornholmske voksesteder for dagen. Rødbrun Spidshat er en middelstor svamp, på størrelse med en lille Pælerodshat. Hatten er kegleformet, broget gulbrun til rødbrun, anløber mørk ved tryk, er op til 4-5 cm bred og meget fedtet-slimet. Lamellerne er tætte, kanelbrune, nærmest frie. Stokken er lang og tilspidset mod basis, snoet og sej, foroven lyst rødbrun, nedefter mørkere rødbrun, ofte noget ujævnt farvet og spættet. Lugten angives ofte som marcipanagtig, men hos de nye dansk fund blev kun en ræddikeagtig lugt noteret. Illustrationen i Flora Agaricina Danica (tavle 123D, som *Naucoria christinae*) er meget lig vore fund og giver også det samme indtryk af en slank og blank, rødbrun, kegleformet svamp, som vi oplevede, da vi selv fandt Rødbrun Spidshat.

MATERIALE: BORNHOLM, Rø Plantage, 17.9.2004, dybt i mos og Bølget Bunke i lysåben, gammel ædelgranbeplantning brugt til pyntegrøntskæring. Conny Asmussen & Christian Lange (C); Aakirkeby Plantage, nær 4. kreds' skydebane, 2.10.2004, i mosdække i et gammelt tilgroet

spor i ældre granplantage. Jacob Heilmann-Clausen på ekskursion med Svampevennerne (C).

Christian Lange & Jacob Heilmann-Clausen

Litteratur

- Aronsen, A. 1996. *Mycena juniperina*, a new member of Section Supinae from Norway. – *Persoonia* 16(2): 257-259.
- Antonín, V. & R.A. Maas Geesteranus 1996. *Mycena cupressina*, a new species of section Supinae from Italy. – *Persoonia* 16(4): 545-547.
- Kummer, J. & V. Miersch 2001. Bericht über eine einwöchige mykologische Exkursion nach Gotland im Herbst 1999. – *Boletus* 24: 29-41.
- Noordeloos, M.E. 2004. *Entoloma* s.l. *Fungi Europaei*, bind 5A. – Edizioni Candusso.
- Petersen, J. H. & J. Vesterholt 1990. Danske storsvampe, Basidiesvampe. Gyldendal
- Robich, G. 2003. *Mycena d'Europa*. A.M.B. Fondazione Studi Micologici. Trento, 728 s.
- Stoltze, M. & S. Pihl (red.) 1998. Rødliste 1997 over planter og dyr i Danmark. Miljø- og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen.

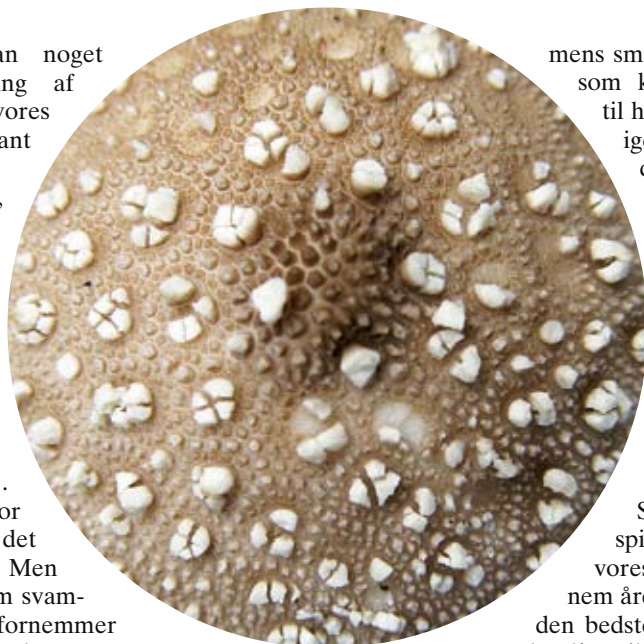
Et forsvar for støvboldene

Annette Wium

Finder der sådan noget som diskriminering af svampe sted i vores forening? Interessant spørgsmål, ikke?

Jeg mener jo, som nok langt de fleste medlemmer, at alle svampe i teorien er lige spændende, selvom hvert medlem nok har egne præferencer og yndlingssvampe. Og heldigvis for det, for ellers var det da slemt kedeligt. Men når det handler om svampenes spiselighed, fornemmer jeg en mystisk intolerance over for andres smag og behag. Jeg synes jo, at ligesom der ikke findes dårligt vejr, men kun for dårlig beklædning, så er der nok heller ingen spiselige svampe, der ikke kan give en kulinarisk oplevelse, hvis de bliver tilberedt med behørig kærlighed og kunst. Jeg ved godt, at man netop i disse år opdager, at svampe, folk hidtil har spist, viser sig at være enten giftige eller kræftfremkaldende. Men det er li'som én ting, og ret fornuftigt at passe mere på. Noget helt andet er den besynderlige rynken på næsen af f. eks. støvboldene, som jeg af og til støder på og lægger mærke til, fordi jeg altid har haft en ganske særlig forkærlighed for støvbolde.

Jeg husker en dag i min barndom, da der pludselig lå en kæmpemæssig hvid bold midt på vores græsplæne. At den ikke bare lå, men stod der på toppen af sit mycelium, det anede jeg jo ikke dengang. Det var et af barndom-

mens små herlige mysterier, som kun langsomt blev til hverdag, når de kom igen hvert år i en stadig voksende heksering. Betagende blev det igen, det år hvor der en morgen sad en gul kanariefugl inde i et hul, som nogen havde sparket i en af støvboldene. Det syn glemmer jeg aldrig.

Så kom de år hvor vi spiste dem og gjorde vores erfaringer! Gennem årene fandt vi frem til den bedste opskrift, synes vi, og den får I til sidst.

Det giver et stik i hjertet, hver gang jeg hører støvboldene blive mobbet med ord som „de er ikke gode at spise“. Så forsvarer jeg dem og forklarer nye medlemmer, at det nok skyldes, at mange ikke kender den rette måde at tilberede dem på. F.eks. bliver de ret ulækre af at blive stegt! Måske kan det blive godt, hvis man panerer dem. Men bedst er det at stuve dem. Jeg føler i hvert fald, at der er uretfærdigt og mangel på respekt, når ellers kloge svampefolk lufter deres fordomme om støvbolde. I nogle nye svampebøger kan man opleve den endegyldige nedvurdering af alle støvbolde, idet de ikke mere har to „gryder“ som hidtil, men slet ingen gryder overhovedet. Det er ikke et legalt udsalg af smag og behag, det er vildledning af læserne, synes jeg.

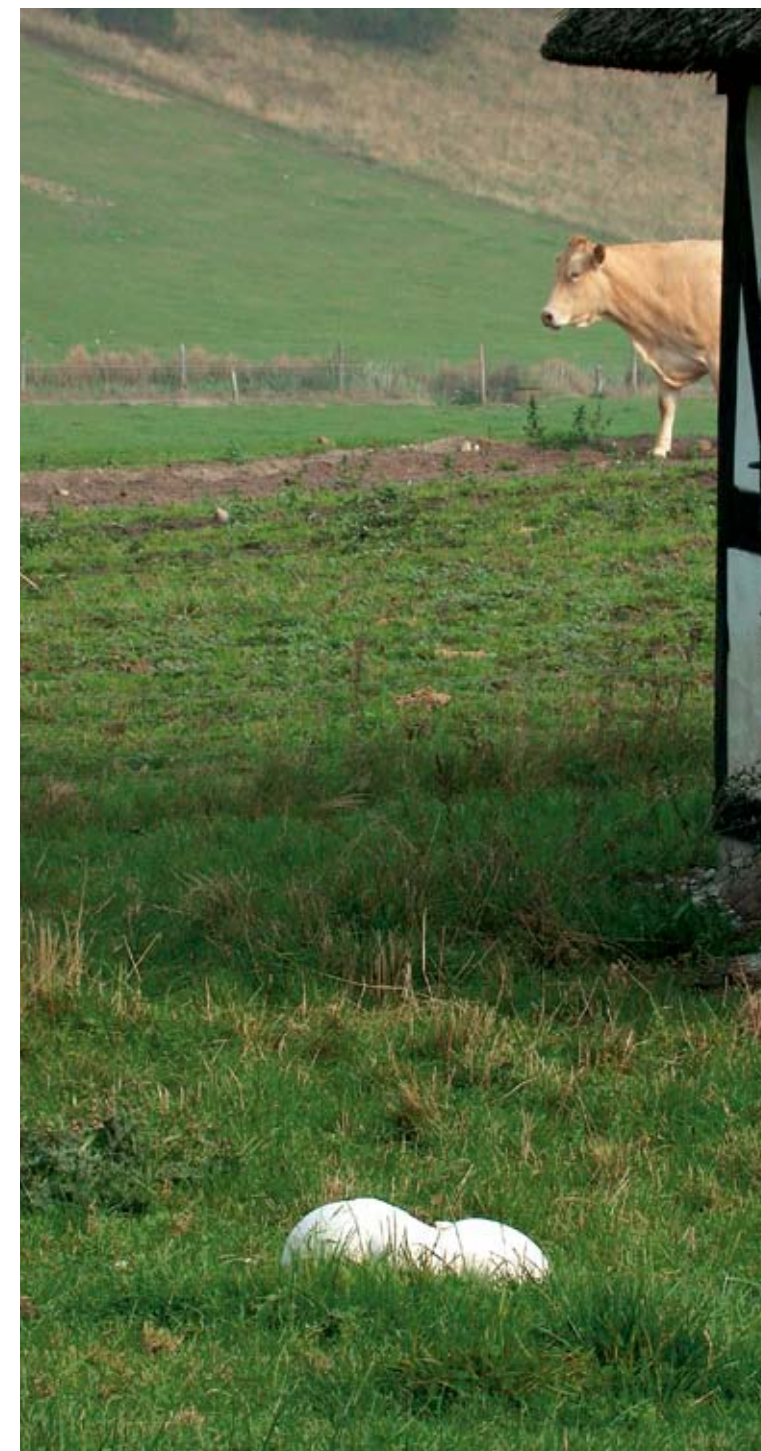
At jeg på den måde får flere støvbolde til mig selv, er en ringe trøst, for jeg ville hellere dele

glæden over dem med andre.

Jeg har skrevet dette indlæg i håb om at genoprette de smukke og gavmilde støvboldes renommé. Og her er så vores opskrift:

Støvbolde har en svag, men fin lugt og smag. Derfor kan de let kvæles med for mange krydderier, så brug kun lidt salt og en anelse peber og citron, hvis man er til det. Det er jeg. Først klares et hakket løg i en anelse olie, lidt vand tilsættes og koges væk, så støvboldeterninger i og straks mere vand, bare så det lige dækker lidt. Det snurrer i ca. ti til femten minutter. Derefter enten en sjat piskefløde i, hvis vandet næsten er væk, eller som vi foretrækker det, jævnes med en anelse kartoffelmel. Og så på et stykke ristet brød. For os er det en himmerigsmundfuld.

Til slut må jeg lige fortælle, at nu 50 år efter besøger jeg af og til mit barndomshjem, og så går jeg ind til naboen, hvor støvboldene nu er nået ind, og beder med et smil om jeg mon kan få en af mine „egne“ støvbolde? Det får jeg da, og en god latter over livets finurligheder tillige. Nu spekulerer jeg blot over, hvem jeg skal testamentere mine støvbolde til, for de overlever mig, de bæster!

Krystal-Støvbold (t.v.) og Kæmpe-Støvbold. Fotos Jens H. Petersen.

Annette Wium, Næringen 34, 8240 Risskov

A defense for puffballs

Anmeldelser

Jan Vesterholt: Danmarks svampe. Gyldendal. 2004, 473 s. Pris 280 kr. + porto hos Svampetryk. Det er jo en anmelders sure pligt at give både positiv og negativ kritik, og da jeg har visse indvendinger overfor Jan Vesterholts bog, Danmarks svampe, vil jeg, for at undgå misforståelser, starte med konklusionen: Bogen er, efter min mening, det bedste bud på et relativt omfattende billedværk om storsvampe på det danske marked, som egner sig til at medbringe på en svampeekskursion.

Der findes efterhånden en lang række bøger på markedet med afbildninger af svampe. Bøgerne har en svingende og, efter min mening, ofte ringe kvalitet. Det ville være gavnligt, hvis både forfattere og forlag var mere kritiske mht. hvad der udgives. Bøger af halvdårlig kvalitet, der ikke egner sig til at identificere svampe efter, fordi billederne ikke er vellignende, eller fordi ganske almindelige arter ikke er repræsenteret, vil ikke skærpe interessen for svampekundskaben, men snarere få den potentielle svampeentusiast til at kaste sig over en anden hobby. Der findes et par rigtig gode udenlandske bøger på markedet, fx Svampar (Ryman & Holmåsén 1984) og Mushrooms and other fungi of Great Britain and Europe (Phillips 1981), men for den interesserede amatør kan det være et problem, at teksten ikke er på dansk, at danske navne ikke er medtaget, og at de medtagne arter ikke er udvalgt m.h.p. danske forhold. Jan Vesterholts bog udfylder således et hul; kun er det en skam, at vi har måttet vente så mange år på en bog af denne kvalitet.

Jan Vesterholt er utvivlsomt en af Danmarks mest kompetente feltmykologer og er derudover en dygtig formidler af sin viden, hvilket bl.a. har resulteret i bestemmelsesværket Danske storsvampe (Petersen & Vesterholt 1990). Det er en stor fordel, at det er en af hovedmændene bag dette værk, der nu har udgivet et billedværk, hvilket sikrer sammenhæng i artstolkning, navngivning m.m. De to bøger supplerer hinanden og vil utvivlsomt blive brugt sammen. Man kan nu blot håbe på at Danske storsvampe snart kommer i en ny udgave, hvor også billederne i „Danmarks svampe“ citeres.

Dispositionen af „Danmarks svampe“ er stram og virker velovervejet. Bogen starter med et kort forord, hvor målgruppen defineres, nemlig den noget erfarne amatør, der allerede har et vist kendskab til svampe, men som er frustreret over ikke at kunne finde afbildninger af fundne svampe i de eksisterende billedbøger. Det understreges, at bogen ikke er rettet mod specialisten, der har adgang til et mikroskop, hvorfor mikroskopiske karakterer ikke er medtaget. Jeg tror nu også, at mange „specialister“ vil anskaffe bogen, og vil så i øvrigt gerne tilføje, at jeg vil anmelde bogen under den synsvinkel, at bogen er beregnet til den erfarne amatør, som ønsker at medbringe en god billedbog på sine indsamlingsture, og

at jeg i øvrigt selv befinder mig i denne brugergruppe.

Ved udarbejdelsen af en bog med billeder af svampe er det nødvendigt at træffe en række valg, som ikke alle brugere vil være lige tilfredse med. Jan Vesterholt har modigt truffet en række nødvendige valg ved udarbejdelsen af bogen, hvad der giver bogen en klar og tydelig profil. Men naturligvis er jeg heller ikke 100% enig i alle de trufne valg.

Bogen indledes, efter forordet, med nogle korte introduktionsafsnit på i alt 12 sider, hvor der fortælles lidt om svampes biologi, morfologi og systematik. De forskellige hovedgrupper af svampe gennemgås, og der er korte afsnit om, hvor man finder svampe, og om truede svampe. Den gnavne anmelder kunne indvende, at målgruppen taget i betragtning var disse afsnit overflødige, at disse emner er bedre behandlet andre steder, og at det ville have været bedre at afbilde nogle flere arter, men afsnittene er korte, og det er ikke mange yderligere arter, der ville kunne være medtaget, hvis disse introduktionsafsnit var udeladt. Måske vil nogen savne en bestemmelsesnøgle; men da bogen ikke henvender sig til begynderen, må man gå ud fra, at de fleste brugere kan finde en sådan andre steder. På introduktionens to sidste sider gennemgås kortfattet, hvorledes bogen skal bruges, og der er en fin og relevant gennemgang af nogle få bøger og hjemmesider, hvor man kan hente yderligere information om emnet. Det sidste er yderst prisværdigt, en lang ukommenteret litteraturliste kan, efter min opfattelse, ikke bruges til ret meget. Det glæder anmelderen, at vi spares for opskrifter på svamperetter og garnfarvning, som jo er udmærkede og relevante emner, men som ikke hører til i en bog af denne art.

Efter introduktionen kommer bogens hoveddel, hvor 1000 arter af storsvampe (ifølge bagsideteksten, jeg har ikke talt efter) er afbildet på 440 sider. Bogen begrænser sig til sæksvampe og basidiesvampe, der danner frugtlegerer; således er slimsvampe (som ofte i nyere dansk litteratur kaldes svampedyr, et navn, der i taksonomisk forstand ikke er bedre, da organismen ikke er nærmere beslægtet med dyr, end de er med svampe), rustsvampe, brandsvampe og fx Bøllesyge (*Exobasidium*) ikke medtaget. Dog er Kølle-Bævrerust (*Gymnosporangium clavariiforme*) medtaget, hvilket sikkert er en fornuftig disposition, da arten jo har stor lighed med Guldgaffel.

Artsudvalget virker fornuftigt. Selvfølgelig ville den videnshungrende entusiast gerne have haft flere arter med, men hvis bogen skal medbringes i felten, duer det jo heller ikke at den er alt for tung. Alle grupper er ikke dækket lige grundigt, hvilket naturligvis er fornuftigt. „Populære grupper“ af store mykorrhiza-dannende hatsvampe, som fx rørhatte, ridderhatte (*Tricholoma*), skørhatte (*Russula*) og mælkehatte (*Lactarius*) er godt

dækket. Dog har jeg inden for Ridderhat (*Tricholoma*) undret mig over at flere sjældne arter som fx Tør Ridderhat (*T. sudum*) og Lakrids-Ridderhat (*T. apium*) er medtaget, mens en relativt almindelig art som Ko-Ridderhat (*T. vaccinum*) ikke er medtaget. På samme måde virker det måske mærkeligt, at mens sjældne fluesvampe (*Amanita*) som Pigget Fluesvamp (*A. solitaria*) og Flosset Fluesvamp (*A. strobiliformis*) er medtaget, så mangler den relativt almindelige, og ofte oversete, Gråspættet Kam-Fluesvamp (*A. submembranacea*). Visse grupper er dækket grundigere, end det er normalt i bøger af dette omfang, fx er Vokshat (*Hygrocybe*), Rødblåd (*Entoloma*) og især Tåreblåd (*Hebeloma*) dækket meget grundigt. Det sidste kan næppe undre, da forfatteren tidligere har vist stor interesse for denne slægt og skrevet flere artikler om den i Svampe.

Jeg synes, at visse mindre iøjnefaldende, men relativt let identificerbare svampe mangler. Det gælder fx for en række huesvampe (*Mycena*), som man ofte støder på i stort antal. Vha. den udmærkede nøgle i Danske storsvampe er det muligt at bestemme mange arter makroskopisk. Skal Danmarks svampe bruges som supplerende billedmateriale, savner jeg almindelige arter som fx Brunpletet Huesvamp (*M. zephirus*) og Rødlig Huesvamp (*M. metata*). Ligeledes kunne forfatteren måske godt have vist et lidt større udvalg inden for slægten *Hemimycena*, eksempelvis Mælkehvid Huesvamp (*Hemimycena lactea*). Jeg savner også en meget almindelig svamp som Trådstokket Bruskhat (*Marasmius androsaceus*). Skærmhattene (*Pluteus*) kunne også godt have været dækket lidt bedre, fx savner jeg Gulstokket Skærmhat (*P. romellii*).

Billederne er generelt af en meget høj kvalitet, de fleste har et format på ca. 8 x 13 cm, visse mindre svampe er dog afbildet i et mindre format på ca. 6 x 7 cm. Det sidste kan man måske i nogle tilfælde sætte spørgsmålstejn ved, da en detaljeret afbildning kan være endnu mere påkrævet for en lille end for en stor svamp. Billederne er ikke i samme skala, og skala er ikke opgivet, men da teksten angiver svampens størrelsesvariation, opfatter jeg ikke dette som et problem. Alle billeder viser svampe på deres voksested – eller svampe plantet i miljøer, der ligner deres voksested? Ved makroskopisk identifikation af svampe er det noget udefinerbare begreb helhedsindtryk af allerstørste betydning, og jeg synes at billederne i bogen i langt de fleste tilfælde formidler dette helhedsindtryk godt. De fleste billeder viser svampen fra forskellige vinkler, så både over- og underside-karakterer kan iagttages, men i enkelte tilfælde er der anvendt en vinkel på billedet, så man får et mindre godt helhedsindtryk. Det gælder fx for Gul Fløjlsfod (*Flammulina velutipes*) og Røgrå Gråblåd (*Lyophyllum fumosum*).

En del af billederne har tidligere været offentliggjort i andre sammenhænge, fx i Svampe og i Politikens guide til Danmarks Svampelokalteter (Knudsen og Vesterholt 1999), og dette giver læseren en mulighed for at få et indblik i, hvor forskelligt det samme fotografi kan

fremtræde som resultat af forskellig billedbehandling. Billederne har en lav kontrast, hvilket får dem til at fremtræde mindre skarpe, men giver mulighed for at se flere detaljer. Jeg synes at en del af billederne er for gule, dette er især grelt for Almindelig Orangebæger (*Aleuria aurantia*).

Teksten, der ledsager de enkelte arter, er kort og summarisk, ca. fem linier a ca. 12 ord, og er sat op i nogle hovedpunkter, der veksler fra gruppe til gruppe. For de fleste poresvampe er hovedpunkterne fx: frugtlegerer, hatoverside, porer, poreflade, kød og lugt. Teksten afsluttes med angivelse af habitat, tidspunkt for hvornår frugtlegerer normalt træffes, og hyppighed.

Jeg synes, at det er prisværdigt, at teksten er kort og summarisk, det gør det nemmere at benytte bogen i felten, men nogle steder er den måske trods alt lidt for kort og summarisk – og en anelse overfladisk. For en del arters vedkommende ville det fx være rart med angivelse af forvekslingsmuligheder. Det krævede mig f.eks. en meget grundig nærlæsning, før jeg fandt ud af, at det er lamelafstand og -tykkelse, der adskiller Grønhalset Skørhat (*Russula chloroides*) fra Tragt-Skørhat (*R. delica*). Hvis man ikke ved, at Skarlagen Pragt-bæger (*Sarcoscypha coccinea*) er blevet splittet i to arter, kunne man forledes til at tro, at den har skiftet navn til Krølhåret Pragt-bæger (*S. austriaca*).

Lugtindtryk spiller en stor rolle ved makroskopisk bestemmelse af svampe, og en præcis beskrivelse af disse lugtindtryk er essentiel information. Jeg synes, at forfatteren sjusker på dette punkt. Det er ikke videre sigende at Violet Hekseringshat (*Lepista nuda*) har en syrligt aromatisk lugt, der i øvrigt er sødligt aromatisk i Danske storsvampe. Og at Knippe-Gråblåd (*Lyophyllum connatum*), der har en meget karakteristisk lugt, angives som „svagt blåsyreagtig“, finder jeg direkte misvisende. Ligeledes undrer jeg mig over, at Plæne-Huesvamp (*Mycena aetites*) skulle lugte „kloragtigt“, da jeg altid har ment at kende denne svamp på den ræddikeagtige lugt. Man kunne her, og i visse andre tilfælde, få det indtryk at forfatteren har brugt „copy & paste“ ved udfærdigelsen af billedteksterne, og at det er gået lidt for stærkt. Helt galt er det gået ved Lædergul Navletragthat (*Pseudoomphalina pachyphylla*), hvor teksten fra Almindelig Orangekantarel (*Hygrophoropsis aurantiaca*) ved en fejl har sneget sig ind. Hvorvidt dette er sket ved udfærdigelsen af manuskriptet eller ved opsætningen af bogen, kan jeg naturligvis ikke vide.

Det er for så vidt i orden, at mikroskopiske karakterer ikke er medtaget, de kan ikke bruges til noget i felten og kan findes andre steder, fx i Danske storsvampe. Jeg synes dog godt, at de enkleste makrokemiske karakterer kunne være medtaget. Jeg medbringer fx som regel FeSO₄ i felten m.h.p. en sikrere bestemmelse af hummerskørhatte og Broget Skørhat (*Russula cyanoxantha*).

Synonymer er ikke medtaget under artsbeskrivelserne, men en del synonymer er medtaget i registret. Dette er vel i almindelighed ikke noget problem, men

fx tog det mig lidt tid at finde ud af, at svampen, der i bogen kaldes Hvidbladet Gråhat, (*Gamundia striatula*) svarer til den svamp, der i Danske storsvampe kaldes Hvidbladet Gråhætte (*Fayodia leucophylla*).

For bladhattenes vedkommende er sporestøvet farve angivet vha. et lille farvesymbol efter artsnavnet. Idéen er for så vidt udmærket, men farvevalget forekommer mig en kende unuanceret. Stort set alle arter presses ind under fire farvekategorier, dvs. arter med hvidt eller hvidligt sporestøv tildeles en hvid prik, arter med laksefarvet sporestøv tildeles en orange prik, arter med lysere brunt sporestøv tildeles en brun prik, mens arter med mørkt brunt til sort sporestøv tildeles en sort prik. Kun i to tilfælde har jeg bemærket en afvigelse fra dette system, nemlig i tilfældet Sodet Parasolhat (*Melanophyllum haematospermum*), der tildeles en grøn prik, og Høsløtsvamp (*Panaeolus foenicicii*), der tildeles en mørkere brunlig prik. Man havde været bedre hjulpet med en farvesignatur, der angav den korrekte farve på sporestøvet, og forfatteren burde i det mindste have gjort opmærksom på at farvesymbolet skulle opfattes – netop symbolsk; og han kunne vel egentlig lige så godt have angivet sporefarven i teksten.

Spiselighed og giftighed er angivet med symboler efter artsnavnet, hhv. én til tre suppegryder og ét til tre dødningehoveder. Disse symboler er kun medtaget ved de svampe, hvor forfatteren mener, at det er relevant, hvilket betyder, at symbolerne for de fleste arters vedkommende er udeladt. Jeg finder det prisværdigt, at forfatteren kun giver suppegryder til de arter, han selv mener, er gode spisesvampe, og at fx Lærke-Rørhat (*Suillus grevillei*) og Grovporet Rørhat (*S. bovinus*) ikke får tildelt gryder, om end jeg naturligvis ikke er enig i hans graduering i alle tilfælde. Alle de gulnende, mandelduftende arter af Champignon (*Agaricus*) får tildelt suppegryder, mens det ikke oplyses, at de kan indeholde høje koncentrationer af tungmetallet cadmium, jvf. Eilenbergs artikel i Svampe nr. 3. I øvrigt er jeg stærkt uenig med forfatteren i at Prægtig Champignon (*A. augustus*) kun fortjener én suppegryde, da den efter min mening måske er Danmarks overhovedet bedste spisesvamp. Ægte Ridderhat (*Tricholoma equestre*) får tildelt to dødningehoveder ledsaget af et spørgsmålstegn, jvf. Christensens artikel i Svampe nr. 46, hvilket vi sikkert er en del, der beklager. Jeg under mig i øvrigt over, at Kridt-Tragthat (*Clitocybe candicans*), der som de andre „ferniserede“ tragthatte normalt regnes for giftig, ikke har fået nogen dødningehoveder. Foranderlig Skælhat (*Pholiota mutabilis*) har fundet nåde for forfatterens kritiske smagsløg, men skal bogen leve op til sine intentioner om kun at anbefale spisesvampe, der ikke kan forveksles med giftsvampe, burde den vel strengt taget være udeladt, eller forvekslingsmuligheden med Randbæltet Hjelmhhat (*Galerina marginata*) i det mindste være angivet i teksten.

Efter min vurdering kan værdien af en bog af denne type koges ned til en vurdering af korrekt arts-

bestemmelse, billedkvalitet, artsudvalg og ledsagende billedtekst. Jeg har ikke selv fundet eksempler på ukorrekt artsbestemmelse, men har fået oplyst, at billedet, der skulle repræsentere Slimet Svovlhat (*Hypholoma myosotis*), sandsynligvis viser Enlig Svovlhat (*H. marginatum*). Professionelle mykologer vil muligvis kunne finde flere eksempler, men ukorrekt artsbestemmelse er næppe noget stort problem i bogen. Med nogle få undtagelser mener jeg, at man generelt kan sige, at billedkvaliteten er høj, og højere end i de to oplagte udenlandske alternativer, Svampar og Mushrooms and other fungi. En retfærdig vurdering af artsudvalg og ledsagende billedtekst må foretages i lyset af bogens intention. Jan Vesterholt har, efter min opfattelse, foretaget nogle seriøse og påskønnelsesværdige overvejelser omkring hvilket publikum, han ville nå med sin bog, nemlig den erfarne amatør, der er interesseret i andet end spisesvampe. På den baggrund mener jeg også, at artsudvalget må siges at være fornuftigt, selvom jeg savner visse almindelige arter. Bogens svageste side er, efter min mening, den ledsagende billedtekst. Det er for så vidt udmærket at teksten er kort og summarisk, men, som jeg har givet eksempler på ovenfor, er den også sine steder en anelse overfladisk. En lidt længere, mere uddybende og bedre gennemarbejdet ledsagende billedtekst ville have styrket bogen.

Alt i alt mener jeg dog, at det i høj grad er lykkedes Jan Vesterholt at udfærdige en bog til det publikum, han har ønsket at nå. Jeg vil anse mig selv for at befinde mig i bogens målgruppe og har i efteråret 2004 haft bogen med på tur nogle gange, hvor jeg har ledt mindre grupper rundt i skoven på jagt efter svampe. Her har den gjort god gavn, når identitet af fundne eksemplarer skulle bekræftes, og oplysninger skulle checkes. At bogen sikkert også vil blive anskaffet af personer uden for målgruppen, kan man vel næppe laste forfatteren for. Nybegynderen vil sikkert blive forvirret over de mange arter og vil have svært ved at finde rundt i bogen, men vil forhåbentlig ikke blive afskrækket og vil så forhåbentlig blive inspireret til at anskaffe en mere overskuelig begynderbog som fx Politikens svampebog (Knudsen og Petersen 2003).

Flemming Ekelund

Erhard Ludwig: Pilzkompodium 1. Die kleineren Gattungen der Makromyzeten mit lamelligem Hymenophor aus den Ordnungen Agaricales, Boletales und Polyporales (i to bind: Beschreibungen & Abbildungen). IHW-Verlag Eching, 758 s +192 s. i tavlebindet (sprog: tysk med engelske resuméer) 2001 Pris hos Svampetryk: 435 kr + 875 kr ekskl. forsendelse.

Dette monumentale værk er planlagt som en længere serie og udkom allerede i 2001, men bedre sent anmeldt end slet ikke anmeldt. Ludwig har valgt at starte med en række mere eller mindre „små“ slægter, og hele 89 af slagen er inkluderet, fra Agerhat over Honningsvamp

til Slimslør og Knoldfod (seks arter afbildet!). Blandt de ikke helt så små slægter kan fx nævnes Bruskhat (*Marasmius*), Gråblad (*Lyophyllum*), Knaphat (*Naucoria*), Muslingesvamp (*Crepidotus*), Svovlhat (*Hypholoma*) og Trolldhat (*Rhodocybe*). Hver art som forfatteren har ment at kende tilstrækkeligt, er afbildet i en eller nogen gange op til syv akvareller (som regel med flere frugtlegermer fra hver kollektion!) af meget høj kvalitet. De repræsenterer som regel kollektioner som er tegnet fra det friske materiale, men også illustrationer baseret på fotografier. Kilden er angivet. Ludwig er en hyppig gæst i Sydsverige, og meget af materialet stammer derfra. Mere obskure arter er nævnt i et større noteapparat.

De afbildede arter er beskrevet makro- og mikroskopisk, og deres særlige karakteristika er fremhævet. Der er til gengæld ingen nøgler i værket. Sporer og cystider er som regel afbildet for hver enkelt art. Ludwig har ikke altid accepteret den seneste forskning, og han har fx bibeholdt et bredt koncept af sejhatslægten *Lenzites*. *Neolentinus* og *Panus* anerkendes ikke. Jeg har forgæves søgt oplysninger om slægten *Hebelomina* i værket, og ikke mindst arten *H. neerlandica*. Der er også besluttet nye tiltag at finde rundt omkring. Fx er Bredbladet Væbnerhat blevet anbragt i slægten *Clitocybula* – en slægt der i øvrigt ikke findes i Danmark. Argumentet for at gøre dette er ret så tyndt, men han kan sagtens have ret.

I begge bind er slægterne arrangeret i alfabetisk orden, mens arterne har unikke numre. Værket er fyldt med detaljer, fx er både de latinske slægts- og artsnavne forklaret, og der er et væld af litteraturhenvisioner og henvisninger til illustrationer i andre værker. Og i bedste (?) tyske stil er der et væld af nummererede fodnoter og også et appendix med yderligere opdaterede oplysninger. Alt så alt i alt en guldgrube for den hatsvampeinteresserede. Prisen kan synes høj, men når man sidder med værket i hånden, kan man kun betegne den som rimelig. Undertegnede har haft stor fornøjelse af bare at bladere i værket, hvor det myldrer med arter jeg dårligt nok har hørt om, men selvfølgelig også med superbe illustrationer af mere velkendte arter.

Thomas Læssøe

Poramate Ruksawong & T.W. Flegel: Thai mushrooms and other fungi. – National Science and Technology Development Agency, 15th floor, Gypsum Metropolitan Tower, Sri-Ayuthya Road, Bangkok 10400 Thailand. 2001, 268 s. ISBN 974-229-039-3. Pris i Thailand: 500 Baht (ca. 80 kr.).

I relativ ubemærkethed har en yngre thailandsk mykolog, Poramate Ruksawong, sammen med canadieren Timothy Flegel, professor gennem snart 20 år på Mahidol University i Thailand, skrevet den første sydøstasiatiske storsvampe-feltflora og fået den udgivet af National Science and Technology Development Agency i Bangkok. En lille håndbog med 222 arter, heraf 207 i smukke farve-

fotos og 15 i akvarel, med beskrivelser på thai.

Bogens arter er opdelt i 13 grupper (antal arter i parentes): kernesvampe (34), skivesvampe (18), bævre-, øre- og tåresvampe (16), koralsvampe (14), bark- og lædersvampe (16), pigsvampe (6), poresvampe (30), kantareller o.l. (10), østershatte (8), bladhatte uden slør (26), bladhatte med slør (14), rørhatte (14) og bugsvampe (16).

Som i de fleste andre tropiske svampebøger er hatsvampene ikke særlig talrige. De lader til at udgøre en langt mindre dominerende del af storsvampefloraen i troperne end i de tempererede egne, og sandt at sige har jeg også set andre svampegrupper end hatsvampe langt rigere repræsenteret på mine ture rundt i de thailandske bjergskove.

Det store problem i troperne er at sætte korrekt artsnavn på sine svampesfund. Der er beskrevet et utal af besynderlige arter og/eller varieteter fra Sydøstasien, især af Corner, som også tegner sig for næsten en tredjedel af bogens 49 referencer. Men synonymien er dårligt udviklet, og der refterer givetvis et enormt antal endnu ubeskrevne arter. Så det er virkelig et „herrejeb“ at lave en sådan bog uden fejlbestemmelser.

De 15 akvareller forestiller arter, vi kender fra Europa, og da de næppe er malt fra thailandsk materiale, vil jeg forbigå dem (men jeg tillader mig at tvivle lidt på alles forekomst i landet). Ved de 207 farvefotos falder hammeren til gengæld, og dér er tvivlsomme bestemmelser i hobet. Fliget Frynsesvamp (*Thelephora terrestris*), Sveden Sodporesvamp (*Bjerkandera adusta*), Sæk-Stjernebold (*Gaeum saccatum*), Farvebold (*Pisolithus arhizus*), „Karljohan“ (*Boletus cf. edulis*), Trompetsvamp (*Craterellus cornucopioides*) og talrige andre ligner altså ikke, hvad vi kender fra Europa, så der er nok tale om andre, måske delvis ubeskrevne arter. En Stribet Redesvamp (*Cyathus striatus*), der ikke er stribet, virker også tvivlsom.

Mange fund er imidlertid henført til arter, der er beskrevet fra Sydøstasien af Corner, Singer og Massee, og en stor del af disse er utvivlsomt rigtigt bestemt. Sammenlagt vil jeg mene, at langt de fleste artsnavne trods alt er korrekte. For at få bedømt kvaliteten af bogens to stærkest repræsenterede svampegrupper, har jeg lånt mit eksemplar af bogen til Leif Ryvarden i Oslo og Thomas Læssøe i København. De har begge tropisk erfaring med hhv. poresvampe og kernesvampe, Leif endda fra Thailand.

Thomas Læssøe er faldet over en lang række åbenbare fejlbestemmelser, stavfejl i latinske navne og forkerte autorciteringer. Det var f.eks. ikke rart at se „Læssøe, J.D. Rogers & Whalley“ citeret som „J.D. Lass“. Han bemærker, at skivelaver, inoperkulate og operkulate sæksvampe er blandet sammen, og at terminologien i den smule engelsk, der er, virker mystisk. Flask fungi kaldes f.eks. for kernel fungi. De fleste fotos er fine, men enkelte er overbelyst af en vel kraftig blitz. Trods sjukskefejl og besynderligheder tøver Thomas Læssøe dog ikke med at kalde bogen „bestemt en fin lille ting med nogle

Landsdelsrapporter

Region Nordjylland

Foråret startede med vores traditionelle morkelture. Den første tur var arrangeret sammen med Esben Buch ved Aalborg Park og Naturforvaltning. Vi besøgte et lille naturskovområde i den østlige del af Aalborg, hvor der blev fundet ca. 5 kg flotte morkler og en del vårmusseroner. På den næste tur fandt vi to klorbægermorkler og lidt vårmusseroner, så det var en fattig tur i forhold til den første.

Svampeåret som helhed må betegnes som langt over middel, vi skal langt tilbage for at finde et år, hvor mængden af svampe var lige så stor som i 2004. For første gang i mange år kan året betegnes som et morkelår både i Himmerland og Vendsyssel.

Kantarellerne lyste gult i større mængder i det meste af Nordjylland. For rørhattene har det været den bedste sæson i de sidste 10 år. Brunstokket Rørhat var fremme i juni måned og fortsatte det meste af efteråret. I Rold Skov kunne man finde Karl Johan fra først i august til midt i oktober, nogle steder kunne man passende sige, at de på visse tidspunkter var bredsået. Oplysningerne har jeg fra naturvejleder Søren Risborg ved Rold Skov.

Tragt-kantareller kunne også findes i rimelige mængder. Kæmpe-Tragtridderhat var fremme i store ringe, bl.a. på en golfbane i Nørresundby, hvor der var fire store ringe med mange frugtlegemer.

På en tur ved Lille Vildmose var vi oppe på Muldbjergene, hvor der plejer at være Kæmpe-Parasolhat i store mængder, men i 2004 fandt vi kun to eksemplarer. Til gengæld var der et bredt udsnit af vokshatte. Senere var vi i Bælum Skov; i et område med rester af grantræer kunne vi tælle ca. 20 middelstore blomkålssvampe, nogle af dem sad i toppen af stammer på ca. 1,5 m højde. Et flot syn.

Vi var sammen med Naturcenter Fosdalen på en tur til Langdal Plantage ca. 60 deltagere. Vi fandt flere almindelige svampe indtil vi næsten var fremme ved udgangspunktet, hvor vi kom forbi et område med opstammede graner. Først var der én Karl Johan, ved nærmere eftersyn var

der flere, og det endte med, at de fleste fik fyldt deres kurve med flotte Karl Johan'er. Det var en herlig fornemmelse at se at turdeltagere virkelig fik nogle gode svampe med hjem.

Annegrete Eriksen guidede os på en tur til Gærum Hede ved Frederikshavn. Vi var ikke mere end 100 meter inde i området før det vrimlede med Brungul Rørhat; hvis vi ikke fandt andet, så kunne vi gå ind og hente nogle af dem, bare for at få noget med hjem. Men det blev ikke nødvendigt. Da vi kom længere frem i skoven, var der fyldt med Karl Johan, kurve og jakker blev fyldt med svampe, et enkelt flot eksemplar blev vejret til 800 gram, og den var flot uden larveangreb. Foruden rørhatte fik vi forevist flere af de mange specielle svampe, som Annegrete har fundet i området. Spændende svampe! Bare det at se dem i naturen var en oplevelse ud over det sædvanlige.

Ultimo oktober var der stadig mange svampe i skovområderne, hvilket er usædvanligt for denne årstid. Der var fine spisesvampe og selvfølgelig en del andre svampe. Det store udvalg af svampe var meget belejligt, da jeg skulle bruge nogle til vores PR-stand i Skovsgård, og for første gang kunne der vises mange svampearter på udstillingen. Modsat var der kun én svamp at fremvise på standen ved Blomstermessen i Frederikshavn d. 5 juni. Alligevel var der mange interesserede, der ønskede at få oplysninger om foreningens arrangementer og blive indmeldt i foreningen. En mindre gruppe ville kontakte FOF for at få lavet et svampekursus i Frederikshavn.

En medarbejder ved Læsø Turistbureau ville gerne være behjælpelig med at arrangere en tur til Læsø. De ville lave det praktiske arbejde med at publicere turen og evt. indkvartere deltagere fra fastlandet. Oplysninger om turen vil blive givet så snart aftalen er endeligt i orden.

Deltagerantallet på vores ture er meget varierende. På enkelte ture var der ingen deltagere, på andre ture, der var arrangeret sammen med naturcentre Fosdalen og Lille Vildmose samt Aalborg Park og Natur, kom der mellem 60 og 150 deltagere. Vi må indrømme at naturcentre trækker mange deltagere til turene.

Henning Christensen

Østjysk lokalafdeling

2004 var arrangementsmæssigt et godt år i den Østjyske Lokalafdeling, idet der var godt med arrangementer, og de var generelt velbesøgte. Svampemæssigt var det knap så godt, især i Århusområdet var det ringe. Hen over året havde vi 18 ture, 11 mandagsaftener, forårsmøde, svampedag og julemøde. Forårsmødet gav et fint overblik over svampeundersøgelser i Østjylland. Årets første tur gik til Shii-Take-dyrkeriet på Djursland. Her fik vi et godt indblik i produktionen og dens mange stadier. Ude i „drivhusene“ så vi Shii-Take vokse på egestammer i den sidste fase af produktionen. Vi så ikke blot Shii-Take, men også en stor mangfoldighed af andre svampe.

Årets nye påfund mht. tema til mandagsaften var Morkelmester. Her var muligheden for at prale med sine morkelfund og for andre blot at beundre. Fremmødet var ikke særlig stort, men vi fik set mange forskellige morkler og delt præmier ud til både den største og flotteste morkel. I 2005 vil vi igen kåre årets Morkelmester.

Østjysk Biologisk Forenings (ØBF) projektområde ved Odderholm blev besøgt både forår og efterår. I foråret blev turen kombineret med planlægningsmødet. Takket være Jens Maarbjerghs ihærdige indsats er artslisten allerede lang (340 arter). Vi håber den bliver endnu længere i 2005, hvor vi også vil besøge området.

Det blev efterår, og vi havde både begynderkursus og fortsætterkursus. Begge kurser forløb godt, og vi havde glæden af nogle engagerede kursister. Så blev det Svampedag på Ørnereden, og vejret var så godt, at vi kunne have en del af udstillingen på borde udenfor. For selv om der var tyndt med svamp i Århus-skovene, var der flot med arter på udstillingen (254 arter), takket være vore ihærdige samlere, der havde været vidt omkring. Vi sluttede året med et meget velbesøgt julemøde (29 personer). Her var det dejligt at se, at den efterhånden almindelige brug af digitalkamera havde fået flere end de sædvanlige til at tage billeder med til både konkurrence og almindelig fremvisning.

Pia Boisen Hansen

Fyn – Pahati

Svampevæksten på Fyn havde væsentlig bedre vilkår i 2004 end i de to foregående år. Ser vi bort fra det meste af august måned, så må det siges at have været en god sæson.

Planlægningsmødet blev holdt midt i april i Svendborg, mødet afsluttede vi med en dejlig tur i det gode vejr. Dagens største svampeoplevelse forblev dog de morkler vi tidligere på dagen havde sat til livs hos Anders Lykke.

9. maj havde vi planlagt en forårstur til Helnæs. Turen blev aflyst, men det afskrækkede heldigvis ikke fire entusiaster, der mødte op og havde en herlig tur i det gode vejr – og minsandten om ikke kurvene blev fyldt med adskillige fine morkler.

To planlagte ture i august blev aflyst pga. tørke og manglende svampevækst. Så kom der heldigvis vand, og forventningerne var store til Pahatis weekendtur til Henne Mølleå i Vestjylland.

10.9. tog vi vestpå og blev indkvarteret på Henne Mølleå Badehotel. Ekskursionsmålene var bl.a. den nærliggende Blåbjerg Plantage og Marbæk Plantage nord for Esbjerg. Artsudvalget var begrænset, men til gengæld optrådte visse arter i store mængder, f.eks. Prægtig Skørhat samt Grovporet og Hulstokket Rørhat. Det er heller ikke så dårligt at øve sig i arter, som man sjældent eller aldrig ser på sin hjemegn.

At der havde været andre svampejægere på lokaliteterne, var vi ikke i tvivl om, vi kunne følge sporene af afskårne Karljohan-rester. Visse steder lå der ligefrem store dynger af svampeaffald. Dette fik nogle af deltagere til at sukke af ærgrelse, men her måtte vi minde om, hvad der bl.a. står i Pahatis „formålsparagraf“, nemlig at „hovedvægten lægges ikke på spisesvampe“. På hjemturen d. 12.9. lykkedes det dog deltagere at høste nogle Karljohan og Brunstokket Rørhat m.m. på en lokalitet ved Varde.

Den 26.9. var Pahati på Nordlangeland for at besøge de to skove Øster Stigtehave og Mørkholm skov lidt nord for Lohals. Skovene ligger i et af de nedbørsfattigste områder i Danmark, og derfor havde vi visse forventninger efter den megen regn i efteråret. Det kunne da være, at der dukkede sjældenheder op. Den vestlige del af Øster Stigtehave bød ikke på store oplevelser, men i det nordøstlige hjørne af skoven, hvor vi spiste vores mad i herligt solskin, var der flere spændende slørhatte, som blev indberettet til Myknyt, og desuden bl.a. Tragt-Kantareller og Stor Trompetsvamp. Der var stor forskel på mængden af svampe på den ene og den anden side af vildthejnene. Der hvor rådyrene kunne nå, var der ganske få svampe, og i indhegningerne mange velvoksne eksemplarer.

I Mørkholm skov var der stort set ingen svampe bortset fra mængder af Løg-Bruskhat, som duftede tungt og dejligt af Sydfrankrig. Ved et senere besøg var der trompetsvampe i mængde, en del fundet under ægte kastanie.

Den 23.10. gik turen til Nordfyn til Flyvesandet, som kan give minder om Vestjylland. Det er f.eks. det eneste sted på Fyn, man kan finde podzoljord. Der er højskov med bøge og nogle få egetræer, Nobilisplantninger til pyntegrøn og så en meget stor campingplads med nåletræer som lægivere. I højskoven fandt vi især Tåge-Taghat og hekseringshatte og enkelte rørhatte, men intet bemærkelsesværdigt. I Nobilisplantagen var der godt med Brunstokket Rørhat, som desværre var plukket før alle havde været derinde. På campingpladsen var der rigeligt med svampe, tre forskellige *Suillus*-arter, tre forskellige champignonarter, Frost-Sneglehat og masser af Rød Fluesvamp. På græsområderne mod vandet var der en hel del vokshatte, som Henrik Tranberg fik placeret som seks forskellige arter. Vejret var bemærkelsesværdigt godt – solen varmede os da vi spiste frokost i det fri.

I løbet af efteråret havde vi fem mandagsaftener. Den første måtte aflyses p.g.a. mangel på svampe. Til gengæld havde vi en ekstra gang sidst på sæsonen. Desværre var der ikke det helt store fremmøde, men de 6-10 der mødte op, fik til gengæld „nøglet“ på livet løs, og mange svampe blev bestemt.

Sæsonen blev afsluttet med en tur i skoven nord for Svendborg, hvor vi fandt adskillige svampearter, heriblandt fine stivfrosne kantareller. Anders medbragte en større portion stivfrosne Tragtkantarel fra en anden lokalitet. Sluttelig havde vi en hyggelig frokost hos Kirsten og Mogens Holm.

Gunhild Warming, Anders Lykke
og Klaus Sørensen

Sjælland

Årets første tur fandt sted i midten af marts i Store Dyrehave. Efter en periode med tørt og koldt vejr var vi så heldige at ramme årets første forårsdag på vores tur. Det blev en dag med pindevæder for at finde senvinterens og forårets første arter. I programmet havde lederen lovet Sortbæger og Stor Dukatbæger, og begge arter blev også set i pæne eksemplarer.

Vejret viste sig også fra sin bedste side på turen

til Tisvilde Hegn. Det havde været koldt og fugtigt indtil påske, men nu var det fine forårsvejr kommet, og forårssvampene var godt i gang. Mindst 25 frugtleger af Spiselig Stenmorkel blev fundet på flere mycelier langs Lars Anders Linie. Dagens overraskelse var dog Udbredt Stenmorkel. Den voksede på nedbrudte stød af nåletræ i udkanten af sommerhusområdet nær Sandflugtsmonumentet.

Der blev også fundet en del arter på turen til Mortenstrup Skov i slutningen af april. Udbredt Stenmorkel har øjensynlig haft et godt år i 2004. De var store og flotte om end noget tørre. Det var også ved at være på det sidste med Krølhåret Pragtbæger og Stor Dukatbæger. Svampeholdet var inviteret til at holde frokostpausen i havestuen hos turlederen Aksel Jørgensens mor. I haven kunne vi beundre flere pæne frugtleger af Klor-Bægermorkel.

I starten af maj fik vi heldigvis regn igen, så på turen til Vestvolden blev der samlet en del Hættmorkel og Vårmusseron. Især hjemturen var meget givtig. Vi gik 10 skridt, så stod der et par Hættmorkler, så gik vi atter 10 skridt, så stod der nogle nye. Vi spøjte med, at den bedste plads var den bagste. Bagtroppen fik alle de svampe, som de øvrige deltagere havde overset. Spiselig Morkel og Klor-Bægermorkel blev kun fundet i få eksemplarer, men sådan er det så forskelligt fra år til år.

Vi var ikke så heldige på turen til Boserup to dage senere. Spisesvampeudbyttet var to bedagede frugtleger af Spiselig Morkel, et par Hættmorkler, en enkelt Klor-Bægermorkel, lidt Foranderlig Skælhat og nogle Vårmusseron. På pinseturen til Tumlingevang fandt vi ca. 35-40 arter. Af spiseligt kan noteres en flot Svovlporesvamp på en liggende egekægle, lidt Vårmusseron, samt 3-4 stk. Punktstokket Indigo-Rørhat. I slutningen af maj og begyndelsen af juni blev det meget tørt igen.

I slutningen af juni kom regnen endelig. Mykorrhizadannerne var dog endnu ikke kommet i gang på vores tur langs Mølleåen d. 20.6. Kun tre meget små Almindelig Kantarel kunne det blive til. I mødningen ved Stampen blev der bl.a. fundet Blære-Bægervamp og en del arter Blækhat. På hjemturen kastede vi os over småsvampe på vissent græs og urtestængler, og vi fandt bl.a. frugtleger af Mel-drøjer på jord under Mose-Bunke.

Igen i år blev Kantarelturen holdt i midten af juli på grillpladsen ved Grønnekilde i Gribskov. Til forskel fra sidste år kunne vi ikke vælte os i kantareller. Vi havde ellers fået en del regn, og

Brødrene Olsen bestemmer svampe på Åbent Hus-udstilling i København den 30. august 2004. Foto Benny Olsen.

der var også mange arter fremme, men ikke i de store mængder. Først tilberedte Henny en stuvning til os af blandede spisesvampe og senere en med kun Gran-Mælkehatter. Nogle deltagere havde ikke tidligere smagt denne fortræffelige spisesvamp, men fik nu lært at sætte pris på den. En lille portion kantarelstuvning blev det også til.

I august holdt sommeren sit indtog, så det varede ikke længe inden mycelierne var tørret ind, og der blev ikke sat mange nye frugtleger. På turen til Hornbæk Plantage i starten af august var det de færreste, der fik spisesvampe til et måltid mad. Kun en enkelt lille portion kantareller kunne det blive til, og enkelte var så heldige, at de kunne få en portion unge Gulhvid Champignon med hjem. Der var dog en del skørhattearter fremme, men kun med få frugtleger.

Heldigvis varede tørken ikke ved. I midten af august kom der lidt regn. På turen til Cottageparken ved Klampenborg var de første unge frugtleger af næste „kulde“ begyndt at skyde frem. Der blev bl.a. fundet små, unge frugtleger af Netstokket Indigo-Rørhat og Punktstokket Indigo-Rørhat.

I september startede Svampeforeningens arrangementer på Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum i Hørsholm. Traditionen tro deltog vi i værkstedsdage med en mindre svampeudstilling og med informationsmateriale om foreningen i den første weekend i september. Vejret var fint både lørdag og søndag, så der kom en del besøgende. De øvrige søndag eftermiddage i september og oktober kunne alle komme og få bestemt, hvad der var blevet fundet af svampe på weekendens skovture. Det har dog været svært at få besat vagterne i år. Forhåbentlig er det ikke sidste gang, at vi har denne service over for publikum.

Der var nu mange ture hver uge. Det er kun et fåtal, som jeg selv kunne deltage i. Jeg var dog med på turen til Teglstrup Hegn. Vejret var smukt og sommerligt og vi fandt en del arter, både spisesvampe og sjældenheder. Især gjorde et par mycelier med mange frugtleger af Stor Trompetsvamp stor lykke.

Suppeturen afvikledes, trods meteorologernes dystre forudsigelser, i dejligt solskinsvejr indtil svampene skulle demonstreres ved 13.30-tiden.

Trods den dårlige vejrudsigt skrev 63 deltagere sig i gæstebogen. Spisesvampe var der forbløffende mange af: Dorte og Henny bryggede 3 store gryder herlig Hvidekildesuppe. Og der blev næsten spist op.

Søndag d. 19. september havde vi en journalist og en fotograf fra Berlingske Tidende med i Danstrup Hegn. En fin beskrivelse af turen kunne læses i avisen lørdag d. 2. oktober. Turen afvikledes i fint sensommervej, og der var masser af svampearter at kikke på undervejs og til den efterfølgende demonstration. De fleste Spiselig Rørhat var på det sidste, men enkelte unge eksemplarer blev dog fundet. Gran-Mælkehat kunne derimod samles i store portioner.

Måske på grund af svampeartiklen i Berlingske Tidende samme dag var der ret mange deltagere på turen til Klosteris Hegn i starten af oktober. Af spisesvampe blev der bl.a. fundet en del skørhatte, rørhatte, lidt kantareller og pæne portioner Tragtkantarel.

Onsdag d. 6. oktober besøgte vi Rusland ved Dronningemølle. Også her blev der fundet en del spisesvampe, bl.a. rørhatte af forskellig art, kantareller og skørhatte. Dagens fund var den sjældne Rødmende Gaffelblad.

Fra midten af oktober kom der en del regn, så slutningen af sæsonen blev svamperig. På stubbene blev der høstet Foranderlig Skælhat, Honningsvamp og Gran-Svovlhat bl.a. på turen i Store Dyrehave. Også på årets sidste ture blev der fundet mange svampe. Bl.a. Ægte Ridderhat på turen til Liseleje og Asserbo Plantage, og Tragtkantarel havde det meget fint i det våde efterår, så deltagere på turen til Gribskov fik store portioner med hjem. Den 14. november sluttede søndagsturene med en tur til Hornbæk Plantage. Svampemængden var væsentlig mindre end på turene de forrige uger, men som sædvanligt var der mange frugtlegemer af den sene art Frost-Sneglehat. En enkelt deltager fik dog også en portion Tragtkantarel med hjem.

Nærmere beskrivelser af turene, ofte med fundlister, kan læses på lokalforeningens hjemmeside på http://home.worldonline.dk/e_slot/svampeaar.htm

Anne Storgaard

Bornholm

Engang opererede vi med begrebet „en normal svampesæson” – det har jeg for længst opgivet.

2004 har i hvert fald heller ikke lignet nogen af de andre.

Vinteren var mild med fund af både Alm. Kantarel (!) og Tragtkantarel i januar, og der var flere meldinger om Alm. Østershat, end vi er vant til på disse kanter. Judasøre findes nu stort set over hele øen – i hvert fald op til 10 km fra kysterne. Foråret gav masser af Vårmusseroner, mens vi blev snydt for det tidlige flor af Ager- og Markchampignon, som vi ellers tit har. Kantareller fik vi i overflod, så folk til sidst ikke gad plukke flere!

Ellers så det længe noget trist ud; der var ikke meget at gå efter, og pludselig kom ridderhatte, Tragtkantareller og efterårets saprofytter allerede i august. – Det var så den svampesæson (troede vi!). Men vi blev snydt igen – og denne gang positivt.

Hele efteråret var et eldorado af svampe, vi havde en masse gode ture med både spisesvampe og de mere spændende ting. Den megen regn, fulgt op af sensommervarmen, gjorde også, at mange svampe blev kolossalt store (parasolhatte på 30 cm i diameter, håndfladestore kantareller, 2 kg's Blomkålssvampe osv.). Vi fik også gang i stormkøkkenet, så vi flere gange kunne byde på friske smagsprøver – det er noget, der fremmer det sociale liv i foreningen! Vi afholdt i alt 15 arrangementer, herunder åben svampemodtagelse og igen udstilling på NaturBornholm..

Gæsterne „ovrefra“ var i år Christian Lange og Jacob Heilmann Clausen, der hver holdt to ekskursioner. Den ene dag med Jacob lavede vi mobil svampejagt. Vi mødtes ved Døndalen og trævlede skrænterne tynde et par timer, fortsatte til Langebjerg, hvor der var både vokshatte og jordtunger; så var vi et smut i Finnedalen, inden vi kørte til NaturBornholm og opsummerede dagens udbytte. Det havde været utroligt sjovt, men også noget af en stropetetur. (De enkelte godbidder af dagens fund er for en stor dels vedkommende indberettet til Mykonyt).

I flere år har vi været snydt for de gode farvesvampe (Dermocyberne) til de røde og orange farver, så vi har måttet udskyde en planlagt garnfarve-workshop. Men også disse svampe artede sig vel – der var i overflod af især Cinnoberbladet Slørhat (*Cortinarius semisanguineus*). Det betyder, at vi kan lave farveweekend her i det tidlige forår – med 3 års forsinkelse!

Karen Nisbeth

SVAMPE er medlemsblad for Foreningen til Svampekundskabens Fremme, hvis formål det er at udbrede kendskabet til svampe, både videnskabeligt og praktisk. Foreningen afholder hvert år en række ekskursioner, svampeudstillinger, foredrag og kurser. Se også »www.svampe.com«.

Indmeldelse sker ved at indsende 110 kr. (ved bopæl i udlandet 150 kr.) samt tydeligt navn og adresse til:

Foreningen til Svampekundskabens Fremme
Søvænget 9
3100 Hornbæk
Giro (reg.nr. 1199) 9 02 02 25

SVAMPE udkommer to gange årligt, næste gang til august.

SVAMPE is issued twice a year. Subscription can be obtained by sending Dkr. 150 to:

The Danish Mycological Society
Søvænget 9
DK-3100 Hornbæk, Denmark
E-mail: svampe@e-box.dk

Please give name and address clearly.

Redaktion

Jan Vesterholt

Langelinie 37 st.tv., 7100 Vejle

tlf.: 75 72 02 80

e-mail: myco@vip.cybercity.dk

Thomas Læssøe

Biologisk Institut, Ø. Farimagsgade 2D, 1353 København K.

tlf.: 35 32 23 07

e-mail: thomasl@bi.ku.dk

Mogens Holm

Primulavej 11, 5700 Svendborg

tlf.: 62 22 61 31

e-mail: mogens.holm@dadlnet.dk

Jens H. Petersen

Nøruplundvej 2, Tirstrup, 8400 Ebeltøft

tlf.: 86 36 37 10

e-mail: jens.h.petersen@biology.au.dk

SVAMPE 51 er korrekturlæst af Betty Klug-Andersen og Steen A. Elborne og trykt hos Narayana Press, Gylling.

Forfattervejledning

Manuskripter

Artikler til Svampe kan sendes vedhæftet til en e-mail eller afleveres på cd-rom. Kommer teksterne fra Windows, skal de være lagret som Word eller ren tekst.

Hvis du er i tvivl, så kontakt Jan Vesterholt.

Indlæg til bladet kan naturligvis også afleveres maskinskrevet.

Manuskripter sendes til Jan Vesterholt eller Mogens Holm, på Mac-formaterede disketter dog altid til Jan Vesterholt.

Illustrationer

Fotografier afleveres som film (dias eller negativer) eller som elektroniske billedfiler enten på cd-rom eller som vedhæftede filer til en e-mail. Elektroniske farvebilleder skal være lagret som RGB i enten TIFF, EPS eller JPEG format. JPEG billeder skal komprimeres med en lav kompression (høj kvalitet). Kommer billederne fra et digitalkamera modtager vi helst den originale billedfil uden redigering af nogen art. Indscannede billeder leveres i en bredde på 16 cm med en opløsning på 250-300 dpi.

Stregtegninger afleveres i dobbelt størrelse, dog maksimalt i A4-format.

Udbredelseskort, diagrammer, tabeller og lignende kan afleveres som skitser der af redaktionen rentegnes på computer.

Ved spørgsmål angående illustrationer, kontakt Jan Vesterholt.

Navnebrug

Ved dansk svampenavngivning følges navnelisten som er tilgængelig på foreningens hjemmeside: www.svampe.com.

Afleveringsfrister

Stof til forårsnummeret af Svampe skal være hos redaktionen senest den 15. november; stof til efterårsnummeret senest den 1. maj.

Indholdsfortegnelse

1 Foreningen til Svampekundskabens
Fremmes historie (4) – 1980-2005:
Et landsdækkende fællesskab for
svampeinteresserede
Flemming Rune	History of the Danish Mycological Society (4)
– 1980-2005
22 Sæsonens art: Almindelig Barksprænger
Jens H. Petersen	Profiles of fungi: Vuilleminia comedens
24 Svampefarvning
Susanne Thorbek & Preben Graae Sørensen	Dyeing with mushrooms
28 Svampenes navne. 1. Danske navne
Poul Printz	Fungal names 1. Danish vernacular names for
non-agarics
32 Verdens største og dyreste trøfler
Flemming Rune	The world's largest and most precious truffles
36 Cortinarius aureocalceolatus Moser &
Peintner – en ny knoldslørhat for Danmark
og Nordeuropa
Tobias Frøslev & Thomas Stjernegaard
Jeppesen	Cortinarius aureocalceolatus – new to Denmark
and Northern Europe
38 Silkehåret Posesvamp på afveje
Leo de Jong	Volvariella bombycina in unusual circumstances
39 På jagt efter danske insektsæksvampe
(Laboulbeniales)
Jimmie Hoier & Lykke Hjort Mikkelsen	A preliminary study of Danish Laboulbeniales on
carabid beetles
48 Vidste du . . .
Flemming Rune	Did you know . . .
50 Nogle nye danske parasolhatte
Henning Knudsen	New Lepiotas for Denmark
56 Usædvanlige danske svampefund	Notes on rare fungi collected in Denmark
60 Et forsvar for støvboldene
Annette Wium	A defense for puffballs
62 Anmeldelser (Danmarks svampe, Pilzkom-
pendium 1, Thai mushrooms and other
fungi, Entoloma s.l., Kremler i Norden,
Threatened mushrooms in Europe)	Book reviews
68 Landsdelsrapporter	Regional reports

Omslagsbillede/cover photo: Unge eksemplarer af Gulstokket Huesvamp (*Mycena epipterygia*). Foto Jens H. Petersen.

ISSN 0106-7451

SVAMPE **51**
2005

SVAMPE **51**
2005

